

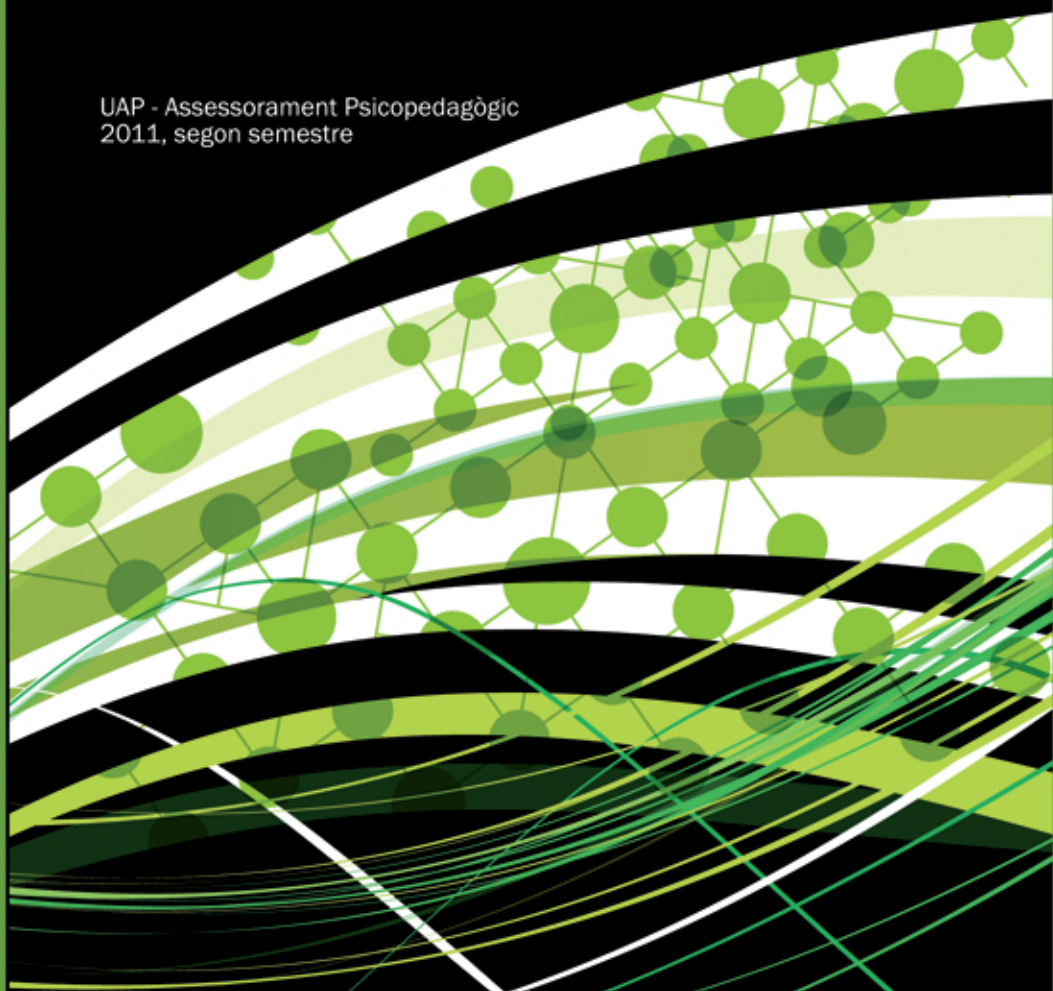
Reculls

Document 7

L'estudiantat des d'una perspectiva integral.

Una proposta de formació per a desenvolupar un projecte de tutories entre iguals a la Universitat.

UAP - Assessorament Psicopedagògic
2011, segon semestre

Reculls

Document 7

L'estudiantat des d'una perspectiva integral.
Una proposta de formació per a desenvolupar un projecte de tutories entre iguals a la Universitat.

2011, segon semestre
Universitat Autònoma de Barcelona
Unitat d'Assessorament Psicopedagògic

Reculls

Document 7

L'estudiantat des d'una perspectiva integral.

Una proposta de formació per a desenvolupar un projecte de tutories entre iguals a la Universitat.

Coordinadors:

Gabriel Chancel Valente
Mirentxu Jordana Santiago

Relació d'Autors:

Gabriel Chancel Valente
Mirentxu Jordana Santiago
Laia Gasà Pons
Albert Sánchez Ramos
Daniel Tejedor Tarrío
Elisenda-Heura Fuster Usas
Maria Mena i Yuste

Edició:

UAP-Assessorament Psicopedagògic

Correcció:

Gemma Castaño Coret

Portada i maquetació:

Pepo Pacheco Alvarez

ISBN-13: 978-84-694-3484-0

Impressió:

Artyplan Global Printer
Muntaner, 277 - 281.
Tel. 932008799.
Barcelona, 2011

ÍNDEX

Introducció

Funcionament dels diferents mòduls.....	12
L' avaluació dels mòduls.....	13
Estructura i temporització de la formació.....	15
Bibliografia.....	19

Capítol 1

Mòdul I. Treball cooperatiu i projecte grupal

Fitxa tècnica.....	21
Marc teòric.....	22
1. Introducció.....	22
2. La societat actual.....	23
2.1 Diferents mirades de la societat.....	27
2.2 L' individu i la societat.....	29
3. Les Xarxes socials.....	31
3.1 Anàlisi de les Xarxes socials.....	33
4. La formació d'un grup.....	36
4.1 Grups, tipus i estructura.....	38
4.2 Dinàmiques de grup.....	43
5. L'aprenentatge cooperatiu.....	44
5.1 Característiques de l'aprenentatge cooperatiu.....	47
5.2 Funcions del treball cooperatiu.....	48
6. El projecte grupal.....	49
6.1 El projecte: tipus i etapes.....	50
6.2 Fases del projecte.....	53
6.3 El projecte grupal.....	54
6.4 El funcionament estratègic.....	55
6.5 L'autoavaluació del projecte.....	59
7. La planificació com a eix transversal d'un projecte grupal.....	59
7.1 La Planificació Estratègica Situacional (PES) vs. Planificació Tradicional (PT).....	59
7.2 Els quatre moments de la Planificació Estratègica Situacional (PES).....	61
Marc procedimental proposat.....	63
Bibliografia.....	69

Capítol 2

Mòdul II. El conflicte i l'anàlisi de l'entorn

Fitxa tècnica.....	73
Marc teòric.....	74
1. Introducció.....	74
2. La globalització.....	74
3. Globalització econòmica: neoliberalisme i proteccionisme.....	76
3.1 Com funciona una multinacional.....	77
4. Globalització cultural.....	79
4.1. La cultura de l'oci.....	81
4.2. La institució.....	82
5. Ressonància i Governabilitat.....	83
6. El conflicte armat.....	84

7. Introducció al conflicte a nivell micro des d'una perspectiva cooperativista.....	87
8. Com analitzar el conflicte.....	88
9. Les diferents formes d'intervenir en el conflicte.....	90
9.1. La provenció.....	90
9.2. La negociació.....	90
9.3. La mediació.....	92
Marc procedimental proposat.....	94
Bibliografia.....	99

Capítol 3

Mòdul III. La comunicació i la coeducació

Fitxa tècnica.....	103
Marc teòric.....	104
1. Introducció.....	104
2. La comunicació.....	106
2.1. Societat de la informació.....	107
2.2. La comunicació en la interacció humana.....	109
2.3. La comunicació assertiva.....	111
3. Gènere.....	112
3.1. La prevenció de violència de gènere a la universitat.....	112
3.2. Marc legislatiu.....	120
3.3. Justificació: per què a la universitat?.....	123
Marc procedimental proposat.....	125
Bibliografia.....	131

Capítol 4

Mòdul IV. El projecte social de qualitat

Fitxa Tècnica.....	135
Marc Teòric.....	136
1. Introducció.....	136
2. Identitat i comunitat.....	136
2.1 Identitat social.....	139
3. Participació social.....	141
3.1 Participació Ciutadana.....	144
3.2 Democràcia Participativa.....	145
4. Organització de la participació.....	149
4.1 El model institucional.....	149
4.2 Moviments socials i associacions.....	153
5. Els projectes.....	159
5.1 Tipus de projectes.....	160
5.2 La Planificació.....	162
5.3 La qualitat en els projectes.....	164
5.4 Detecció de necessitats.....	165
5.5 L'Avaluació.....	166
6. Disseny de projectes socials.....	169
6.1 Fases en l'elaboració d'un projecte.....	169
Marc Procedimental.....	173
Bibliografia.....	177

INTRODUCCIÓ

Els canvis impulsats des de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES) s'han llegit des de la Unitat d'Assessorament Psicopedagògic (UAP) com una oportunitat per a desenvolupar una proposta de tutoria entre iguals a la Universitat¹. Els canvis ens ofereixen la possibilitat d'enriquir la nostra tasca i reflexionar al voltant de les demandes de molts dels estudiants que han gaudit i gaudeixen, durant aquests anys, dels diferents serveis d'assessorament psicopedagògic que ofereix la UAP.

Les avaluacions fetes per l'equip, les dificultats plantejades durant el seguiment psicopedagògic individualitzat, i els resultats dels programes implementats, han explicat la dificultat de molts estudiants a l'hora de reflexionar sobre el seu aprenentatge. En efecte, la tasca d'alguns dels estudiants es limita a la reproducció de tècniques, a la memorització de continguts sense raonament i al compliment dels mínims requerits per a aprovar les assignatures.

La Universitat implica la utilització d'una gran quantitat de recursos de la nostra comunitat, conseqüentment és imprescindible que l'estudiantat estigui implicat en el seu procés d'aprenentatge. Qualsevol estudiant universitari no només hauria de reproduir un seguit de tècniques o portar endavant una praxis correcta, sinó que ha de ser capaç d'analitzar i reflexionar sobre la seva tasca; avaluar i entendre el context on desenvolupa les seves accions; i qüestionar, crear i plantejar modificacions positives al voltant de la seva elecció vocacional i professional.

En aquest context, cal tenir en compte que la Universitat no pot treballar amb un seguit de tècniques contínuament canviants influenciada per un món laboral que prioritza la competitivitat i el benefici econòmic com a valor quasi exclusiu d'èxit. Dins d'aquesta concepció de mercat, la Universitat no hauria de tenir una relació de submissió als ritmes de canvis impulsats per la societat actual i, per tant, la seva missió no pot ser donar

1. Aquest model proposat surt de l'experiència de deu anys de funcionament del Programa d'Assessors d'Estudiants (PAE). Dins d'aquest context, farem servir per a la nova proposta el concepte estudiants-tutors fent referència als estudiants dels últims cursos dels Graus que desenvolupen la seva tasca amb estudiants de primer curs, els tutoritzats.

les tècniques que es fan servir en un moment "x" determinat a indicació del mercat laboral. La responsabilitat del sistema universitari és preparar a l'estudiant per tal que sigui un professional capaç de reconduir i generar nous canvis, aprendre contínuament dins d'un món en constant modificació, tenir les eines per a llegir, transformar i portar endavant una tasca professional creativa d'acord amb les necessitats del context.

La Universitat ha de ser una institució d'excel·lència, doncs aquesta és una característica intrínseca, ha de vetllar per al compliment del "compromís" amb els futurs professionals dotant-los d'eines que van més enllà de la transmissió automàtica de continguts específics d'un perfil professional. La qualitat en els estudis es reflecteix en totes les accions que una persona durà a terme durant la seva estada a la Universitat i després de sortir-ne amb un títol. Això posa de manifest que l'excel·lència s'ha de treballar en tots els contextos reals on els professionals actuaran, evitant d'aquesta forma un seguit d'individualitats fracassades. Dirigir exclusivament la reflexió cap a un camp específic es tradueix en limitar a l'estudiantat com a ésser reflexiu, creatiu i promotor d'iniciatives originals i úniques.

En el present *Reculls* es desenvolupa el material que considerem rellevant per a proposar un "matalàs" necessari perquè una persona que desenvolupi la tasca dels tutors entre iguals pugui adquirir eines i recursos que complementin la seva formació estrictament acadèmica.

Els canvis s'haurien d'entendre com una possibilitat de creixement i millora. Durant el transcurs dels moviments de canvi ha d'existir la necessitat de crear noves propostes, aprofitar sinèrgies i no copiar models. És per això, que hem pensat en les potencialitats que ofereixen els mòduls formatius per a arribar a les expectatives que ens hem proposat. Aquesta metodologia ens permet desenvolupar un seguit d'habilitats que considerem que hauria de tenir un estudiant universitari.

La trajectòria modular es fonamenta en el paradigma educatiu de l'EEES, on l'estudiant esdevé un agent actiu tant en la metodologia com en l'avaluació. Seguint aquest enfocament, la formació implica l'avaluació tant de les hores presencials, com del treball autònom de l'estudiant.

En aquest procés, s'ha concedit el mateix valor a les capacitats socials que a les personals, necessàries per a assolir la competència operacional definida, de manera que quan un estudiant supera un mòdul adquireix els coneixements necessaris per a assolir unes competències transversals. Per la creació de la formació modular, la UAP ha pres com a referent la teoria de l'aprenentatge significatiu que va ser formulada per Ausubel (1963). Aquest tipus d'aprenentatge respon a un procés segons el qual un nou coneixement es relaciona amb l'estructura de qui aprèn de manera no arbitrària, substantiva i no literal.

La metodologia a les sessions per dur a terme la formació modular ha estat dissenyada per tal que els estudiants connectin el nou coneixement amb les seves idees prèvies. En aquest aprenentatge per construcció, els conceptes encaixen a l'estructura cognitiva de l'estudiant i, és així, com aquest últim aprèn a aprendre. D'altra banda, es pretén buscar la motivació de l'estudiant en l'aprenentatge fent ús de recursos diversos i atractius. Tenint en compte que la motivació pot esdevenir tant la causa com l'efecte de l'aprenentatge, no s'espera que hi sigui abans d'iniciar les tasques d'aprenentatge, sinó que, com apunten Ausubel, Novak i Hanesian (1978), s'ha d'eleva al màxim l'impuls cognoscitiu de l'estudiant despertant, així, la seva curiositat intel·lectual i fent ús de materials que atreguin la seva atenció.

Partint d'aquesta manera d'entendre l'educació, es pretén que la metodologia aplicada a les sessions presencials fugi de la de tipus magistral fonamentant, sobretot, l'aprenentatge experiencial, doncs s'ha demostrat que potencia la capacitat d'aprendre a aprendre, de fer servir la imaginació i de pensar de manera crítica i creativa. Aquest tipus d'aprenentatge ha estat desenvolupat bàsicament per Kolb (1984), i parteix del principi que els estudiants aprenen millor quan entren en contacte directe amb les experiències pròpies, és a dir, quan es tracta d'un aprenentatge en el què l'estudiant està implicat de forma activa. Per aquesta raó hem considerat adient vincular l'aprenentatge de competències transversals al programa de tutories entre iguals a la Universitat ja que implica una participació activa de l'estudiant-tutor.

Els mòduls s'associen a una unitat d'avaluació i acreditació de capacitats que formen part de les competències. Així, amb la combinació dels

mòduls, es pot arribar al desenvolupament de competències, de manera que es poden fer per separat o de forma consecutiva. Cursant un mòdul, l'estudiant-tutor aconseguiria una acreditació de les competències que es pretenguin treballar; d'altra banda, per tal que l'estudiant obtingui una certificació d'assoliment d'aquestes competències haurà de realitzar tots els mòduls.

1. Funcionament dels diferents mòduls

A continuació, es presenta una proposta sobre el funcionament dels diferents mòduls on s'especifiquen les competències a desenvolupar, els continguts, la metodologia i l'avaluació.

La formació que proposem està formada per un curs propedèutic de Formació Psicopedagògica que inclou els següents temes: la planificació del temps i l'elaboració i tractament de la informació (la presa d'apunts, els mapes conceptuals, etc.); i una formació teòrica i pràctica sobre com parlar en públic.

Superada aquesta formació, s'inicien els quatre mòduls de treball. L'objectiu és que centrant-nos en les diferents àrees, es puguin treballar les corresponents competències transversals. Així, els mòduls que conté aquesta proposta són:

- Mòdul I. El treball cooperatiu i el projecte grupal
- Mòdul II. El conflicte i l'anàlisi de l'entorn
- Mòdul III. La comunicació i la coeducació
- Mòdul IV. El projecte social de qualitat

Cada mòdul disposa d'un material específic de treball que s'estructura seguint el següent esquema:

La fitxa tècnica: reuneix informació sobre les competències que es desenvoluparan, els conceptes eix i els conceptes derivats que l'estudiant-tutor haurà de conèixer.

El marc teòric: comprèn el material teòric sobre el què versa el mòdul i es completa amb una bibliografia de referència.

El marc procedimental: s'encarrega d'explicitar el desenvolupament

de les sessions, tot indicant la manera de treballar-hi els conceptes. D'aquesta manera, dins del marc procedimental trobem tot aquell material metodològic necessari per a desenvolupar els conceptes recollits a la fitxa tècnica, juntament amb una temporització de les sessions.

L'avaluació: en aquesta part es presenten totes les activitats: treballs, reflexions, anàlisis i performances que l'estudiant-tutor haurà de realitzar amb èxit per a superar el mòdul formatiu.

El material de suport: complementa el material metodològic i ens permet adaptar la formació a diferents situacions i tipus d'estudiants. Aquest suport consisteix en una bibliografia ampliada i un seguit de materials.

Pel que fa a la planificació dels mòduls proposats, hem tingut en compte quatre blocs d'activitat formativa:

Activitat Autònoma: on l'estudiant s'organitza el temps i l'esforç de manera autònoma, ja sigui individualment o en grup.

Activitat dirigida: respon a una programació horària predeterminada, que requereix la direcció presencial d'un professor i que es desenvolupa en grup.

Activitat supervisada: tot i poder desenvolupar-se de manera autònoma, requereix la supervisió més o menys puntual d'un professor.

Activitat d'avaluació: segueix uns criteris preestablerts pel sistema d'avaluació i permet valorar l'assoliment dels objectius proposats per a cada activitat. L'avaluació pot consistir en activitats autònomes o supervisades.

2. L'avaluació dels mòduls

Per tal de garantir la màxima qualitat en l'avaluació de les competències assolides pels estudiants una vegada han cursat els diferents mòduls, la UAP proposa seguir el model de l'AQU en el marc general per a l'avaluació dels aprenentatges (2003) establint els següents moments:

Diagnòstic: informació sobre l'estat inicial de l'aprenentatge dels estudiants en terme de conceptes, procediments i actituds. D'aquesta manera, es permet la detecció a priori dels possibles problemes

d'aprenentatge dels estudiants i es fan les modificacions adients en el programa dels diferents mòduls.

Formatiu: retroalimentació del procés d'aprenentatge dels estudiants.

Sumatiu: qualificació numèrica de l'estudiant.

D'altra banda, es proposa la utilització de procediments d'avaluació alternatius, ja que destaquen allò que l'estudiant aprèn i, sobretot, com ho aprèn. D'aquesta manera, l'estudiant adquireix un rol actiu acceptant la seva part de responsabilitat en el procés d'avaluació². Alguns dels procediments a utilitzar són:

El portfoli: aquesta eina també es pot conèixer com a portfoli discent, carpeta d'aprenentatge o carpeta de l'estudiant. Consisteix en una compilació del treball que ha realitzat l'estudiant durant el curs de manera integrada i global.

El desenvolupament de projectes: consisteix en què l'estudiant, durant períodes de temps determinats, dugui a terme una activitat de caràcter complex amb un objectiu determinat. Aquesta eina possibilita l'avaluació de competències com, per exemple, la responsabilitat, el treball interdisciplinari i el compromís (Mateo i Martínez, 2005).

Les pràctiques reals: són pràctiques en les què els estudiants duen a terme tasques on apliquen habilitats en situacions molt similars a les què es trobarien a la pràctica professional (Mateo i Martínez, 2005).

Els contextos de simulació: es tracta que l'estudiant porti a terme execucions dins de contextos de simulació. A la simulació es planteja un

2. En consonància amb el marc teòric, els criteris avaluatius i l'experiència basada durant els anys que es va desenvolupar el Programa d'Assessors d'Estudiants (PAE), es demana que l'estudiant-tutor que participi a la formació modular estableixi contacte amb els estudiants de primer, els lliuri documentació i apliqui tot allò après en el mòdul a una situació pràctica. Ahirora, l'estudiant-tutor s'avalua mitjançant les entregues de cadascuna de les sessions formatives presencials i de les performances (o treballs finals) fetes amb estudiants de primer. Per a superar el mòdul, l'assistència a les sessions presencials de formació és obligatòria, només es pot justificar per escrit la falta a una de les quatre sessions, que s'ha de recuperar mitjançant una entrega específica on es demostrí haver assolit els continguts de la sessió. En aquestes sessions l'avaluació és continuada i es valora la participació, l'actitud i les contribucions dels estudiants-tutors. Cada mòdul formatiu compta amb quatre sessions de dues hores cadascuna que computen un 21% de la nota final del mòdul. D'altra banda, el treball autònom consta de tres entregues per mòdul, que s'han d'aprovar amb un mínim de 5 punts sobre 10 cadascuna. L'avaluació continuada, en aquest cas, es realitza a partir de tutories obligatòries que serveixen per a dirigir els treballs (dos treballs de 5 hores de treball autònom cadascun, amb un pes del 34% de la nota del mòdul) i el disseny, execució i avaluació dels diferents projectes grupals (com a mínim 13 hores de treball autònom, que es valoren com un 45% de la nota del mòdul).

problema canviant que representa vicàriament un cas real i que haurà de ser resolt per l'estudiant.

El debat: fa al·lusió a un intercanvi d'idees entre els estudiants entorn una temàtica determinada en un grup o seminari. L'objectiu és que l'estudiant defensi una postura concreta sobre un tema i pugui fer aportacions o contraaportacions a l'exposició d'altres companys (Bordas i Cabrera, 2001).

Grups de discussió: consisteix en una conversa plantejada que té com a objectiu obtenir informació d'una àrea definida d'interès dins d'un ambient no directiu. Els grups de discussió estan formats per persones que presenten certes característiques que els permet oferir dades de naturalesa qualitativa a partir d'una conversa guiada (Krueger, 1991). Aquesta tècnica resulta útil a àrees com les de valoració de necessitats, desenvolupament de projectes i la millora de programes d'intervenció.

3. Estructura i temporització de la formació

Tenint en compte la concepció de mòdul, la seva durada (37 hores) i amb el material disponible, proposem el següent desenvolupament dels mòduls de treball:

Mòdul I. El treball cooperatiu i el projecte grupal

L'objectiu d'aquest mòdul és realitzar un projecte grupal a partir del treball cooperatiu. El projecte grupal és la preparació i disseny dels tallers pràctics (performances) que els estudiants-tutors realitzaran amb els estudiants de primer.

- Conceptes que es treballaran: la societat, el grup, l'aprenentatge cooperatiu, la societat de la informació, la integració social, l'altruisme, la societat del coneixement, les dinàmiques de grup, la solidaritat, els "no llocs", la pluja d'idees, el voluntariat, l'individu, la planificació, el projecte, la interacció, el funcionament estratègic, el projecte grupal, la xarxa social i l'autoavaluació.

Procediment del mòdul I (37 hores):

Sessions presencials (8 hores):

- > Sessió 1: La societat actual i les relacions entre individu i societat (2 hores).
- > Sessió 2: Les xarxes socials i la seva anàlisi (2 hores).
- > Sessió 3: Els tipus de grup, les dinàmiques grupals i treball individual versus grupal (2 hores).
- > Sessió 4: L'aprenentatge i el treball cooperatiu (2 hores).

Treball autònom de l'estudiant (23 hores):

- > Treball individual sobre identificació xarxes socials (5 hores).
- > Activitat grupal amb els estudiants de primer: xerrada introductòria, devolució del treball sobre xarxes socials i realització de dinàmiques grupals (5 hores).
- > Projecte grupal amb els estudiants de primer (13 hores).

Tutories (6 hores).

Mòdul II. El conflicte i l'anàlisi de l'entorn

L'objectiu d'aquest mòdul és la detecció, l'anàlisi i la realització de propostes de transformació d'un conflicte a nivell micro (Universitat, centre, titulació, classe, etc.).

Els conflictes detectats, així com les propostes de transformació, es farien arribar als diferents actors implicats al Centre.

-Conceptes que es treballaran: la globalització, la globalització econòmica, la globalització cultural, la marca, l'oci, la institució, el neoliberalisme, el proteccionisme, la ressonància, la governabilitat, el conflicte a nivell macro, el conflicte armat, el conflicte a nivell micro, la mediació, la negociació i la provenció.

Procediment del mòdul II (37 hores):

Sessions presencials (8 hores):

- > Sessió 1: Anàlisi de l'entorn i societat actual (2 hores).
- > Sessió 2: Anàlisi teòrica dels conflictes a nivell macro des de la perspectiva de la ressonància i la governabilitat (2 hores).
- > Sessió 3: Pautes per l'anàlisi del conflicte macro (2 hores).
- > Sessió 4: Anàlisi i detecció de conflictes a nivell micro (2 hores).

Treball autònom de l'estudiant (23 hores):

- > Anàlisi del conflicte macro a partir d'una notícia periodística (5 hores).
- > Reflexió sobre un conflicte macro en base a la visualització de material audiovisual (5 hores).
- > Treball individual sobre la detecció i anàlisi d'un conflicte a nivell micro (13 hores).

Tutories (6 hores).

Mòdul III. La Comunicació i la Coeducació

L'objectiu d'aquest mòdul és avaluar, a partir de les eines proporcionades en les sessions de treball, la comunicació duta a terme cap als estudiants tutoritzats durant el primer semestre, per tal de reformular els criteris comunicatius. Alhora, es pretén treballar en termes de coeducació a partir de la participació grupal en una activitat.

- Conceptes que es treballaran: la comunicació, el llenguatge, la informació, el coneixement, la identitat, la socialització, l'estereotip, el gènere, el sexe, la desigualtat, el poder, el patriarcat, la discriminació, la masculinitat, la feminitat, el masclisme, el feminisme, els models de relació, els mites de l'amor romàntic, la renúncia, el sacrifici, la gelosia, la comunicació en la parella, la violència, el maltractament, el cicle de la violència, l'agressió, l'homofòbia, l'assertivitat i la gestió emocional.

Procediment del mòdul III (37 hores):

Sessions presencials (8 hores):

- > Sessió 1: Formes i estils de comunicació (2 hores).
- > Sessió 2: La comunicació efectiva (2 hores).
- > Sessió 3: Socialització de gènere (2 hores).
- > Sessió 4: Violència i mites (2 hores).

Treball autònom de l'estudiant (24 hores):

- > Reflexió sobre les vies de comunicació que s'han utilitzat fins al moment (5 hores).
- > Treball individual sobre la socialització de gènere (3 hores).

> Activitat grupal amb els estudiants de primer (16 hores).

Tutories (5 hores).

Mòdul IV. El Projecte social de qualitat

L'objectiu d'aquest mòdul és l'elaboració, desenvolupament, seguiment i avaluació d'un projecte social amb els criteris de qualitat establerts pels ens competents, com per exemple, l'Agència per a la Qualitat del sistema Universitari.

- Conceptes que es treballaran: la identitat, la comunitat, la participació, la democràcia participativa, el projecte social, el capital social, la governança, els moviments socials, les associacions, la planificació estratègica, l'avaluació i la qualitat.

Procediment del mòdul IV (37 hores):

Sessions presencials (8 hores):

- > Sessió 1: Identitat individual i social dins de la comunitat (2 hores).
- > Sessió 2: Formes de participació (2 hores).
- > Sessió 3: El disseny de projectes de qualitat (2 hores).
- > Sessió 4: L'avaluació dels projectes socials de qualitat (2 hores).

Treball autònom de l'estudiant (24 hores):

- > Reflexió sobre la construcció de la identitat social i la comunitat (5 hores).
- > Una anàlisi individual sobre un aspecte del Pla Director de la UAB (5 hores).
- > Una avaluació seguint els criteris de qualitat treballats a l'aula del Projecte Grupal dissenyat al primer mòdul (14 hores).

Tutories (5 hores).

A continuació es desenvoluparan, en cada capítol del present Recull, el material complert dels mòduls de treball de la proposta del programa de tutories entre iguals a la Universitat.

Bibliografia

Ausubel, David i Joseph Novak (1978), *Psicología educativa. Un punto de vista cognoscitivo*. Barcelona: Editorial Paidós.

Ausubel, David (1963), *The psychology of meaningful verbal learning*. New York: Editorial Grune & Stratton.

Ausubel, David, Joseph Novak i Helen Hanesian (1983), *Psicología Educativa: Un punto de vista cognoscitivo*. 2a edició. México DF: Editorial Trillas.

Bordas, Inmaculada i Flor Cabrera (2001) "Estrategias de evaluación de los aprendizajes centrados en el proceso". *Revista española de pedagogía*, 218, pp. 25-48.

Chancel, G i Martinez, N. (2009), *Reculls. Document 5. Les competències transversals en el marc de l'EEES: L'assessorament Psicopedagògic en el nou model educatiu*. Barcelona: Edició de la Unitat d'Assessorament Psicopedagògic.

Kolb, D. (1984), *Experiential learning: experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, N.J.: Editorial Prentice-Hall.

Krueger, Richard (1991), *El grupo de discusión*. Madrid: Editorial Piramide.

Mateo, Joan i Francesc Martinez (2005), *L'avaluació alternativa dels aprenentatges*. Barcelona: ICE-UB.

Marty, Rorty (2004), *El sistema modular suizo un desafío pedagógico y de política educativa*. Altendorf: Editorial Boreau Bildung und Beratung.

Robinson, Ken (2011) *El elemento*. Barcelona: Editorial Grijalbo.

CAPÍTOL 1

Mòdul I El treball cooperatiu i el projecte grupal

Fitxa tècnica

Competències desenvolupades¹:

- Comunicació eficaç de forma escrita i oral.
- Gestió de recursos bibliogràfics i documentals.
- Utilització de diferents tecnologies de la informació i la comunicació (TIC).
- Planificació i organització.
- Treball en grup.
- Coordinació de grups de treball.
- Treball en àmbits multidisciplinaris i interdisciplinaris.
- Gestió d'activitats culturals, solidàries i de representació estudiantil.

Conceptes que es treballaran:

La societat	El grup	L'aprenentatge cooperatiu
La societat de la informació	La integració social	L'altruisme
La societat del coneixement	Les dinàmiques de grup	La solidaritat
Els "no llocs"	La pluja d'idees	El voluntariat
L'individu	La planificació	El projecte
La interacció	El funcionament estratègic	El projecte grupal
La xarxa social	L'autoavaluació	

1. Chancel, Gabriel i Núria Martínez (2009), Les competències transversals en el marc de l'EEES: L'assessorament Psicopedagògic en el nou model educatiu, Reculls, document 5, Barcelona: Edició de la Unitat d'Assessorament Psicopedagògic. Disponible al web: <http://ddd.uab.cat/collection/uap>

Marc teòric

1. Introducció

Aquest mòdul té l'objectiu de desenvolupar els continguts relacionats amb el treball cooperatiu i el projecte grupal. En primer lloc, es començarà per una anàlisi dels diferents marcs teòrics que s'han plantejat per donar una visió del lloc on se situa la societat actual. Seguidament, es treballarà el concepte de xarxa social, es tractaran idees sobre grup, tipus i característiques, fins arribar a desenvolupar l'aprenentatge cooperatiu a partir de l'elaboració d'un projecte.

Aquest recorregut teòric és necessari per a reflexionar al voltant de les habilitats i competències que es requereixen socialment a cada moment, ja que aquestes tenen influència en l'aprenentatge, les relacions en l'àmbit laboral i les relacions o els comportaments de les persones. Una d'aquestes competències, molt valorada per la societat, és saber treballar en grup de forma cooperativa, ja que el rendiment grupal pot arribar a tenir més potencial que el rendiment individual. El fet que un projecte es dugui a terme per part d'un grup d'individus augmenta el número de probabilitats que sorgeixin millors o noves idees i que la gestió del treball es pugui fer més eficientment.

Podem afirmar que a la societat on vivim, les persones cada cop són més individualistes i competitives en tots els aspectes, també en l'àmbit acadèmic o laboral. Aquest caràcter de les persones s'estableix a partir de les demandes existents dels diferents àmbits socials en els quals s'han d'integrar els individus. Per exemple, en el moment en què dues persones volen aconseguir el mateix lloc de treball, la competitivitat apareix per a adquirir millors habilitats que l'altra i obtenir la feina.

En moltes ocasions aquesta competitivitat implica dur a terme un treball en grup per a assolir els objectius establerts adequadament, depenent de les situacions on la cooperació en el grup pot ser molt beneficiosa per a obtenir resultats satisfactoris. Així, serà important tenir en compte aquesta competència cara a l'aprenentatge d'un estudiant, doncs socialment es valora positivament.

2. La societat actual

La societat actual està marcada pel caràcter transitori i canviant de les coses. Les relacions socials estan regides per l'individualisme, la qual cosa fa que no siguin duradores i estables, sinó que les torna precàries i transitòries. Aquesta teoria sobre la societat actual fa referència al concepte que estableix el sociòleg Bauman (2000)² de modernitat líquida. Entenent la societat com un líquid, una substància fluïda que no pot mantenir la forma al llarg del temps. Aquesta és la característica de la modernitat entesa com a compulsiva i d'insatisfacció contínua. Aquesta insatisfacció deriva de la manca de control per part de les persones sobre les coses, objectes o esdeveniments i, a més a més, pel caràcter fugaç i canviant de les coses que fa que els individus no arribin mai a obtenir el tot, una satisfacció global i completa.

Aquest procés és la clau per la qual el sistema capitalista es manté viu i segueix funcionant. La producció sempre està incompleta causant un efecte d'insatisfacció social que origina i provoca que les persones continuïn consumint i intentin aconseguir el producte final perfecte. És una mirada incerta cap al futur, però sense cap recorregut ben delimitat que porti fins al final. Aquest cúmul de percepcions són de vital importància i necessàries perquè el sistema actual segueixi funcionant, ja que el seu motor es basa en el consum compulsiu de les persones.

La societat no busca una solució permanent, estable i definitiva dels problemes amb absència de canvis, ja que ha deixat d'existir la idea d'una societat perfecta en la qual no és necessari mantenir l'atenció en les coses i la seva reforma constant. Ens limitem a resoldre un problema apressant del moment, però no creiem que desapareguin els futurs problemes. Tanmateix, hi ha nous avenços i innovacions en cada moment que fan que les coses perdin el seu valor en gairebé mil·lèsimes de segon. En el mateix moment que hi ha nous canvis se'n produeixen d'altres, i així successivament en un camí infinit on el valor que es dona a les accions, les relacions i els objectes s'esvaeix ràpidament. A la societat líquida, els individus no aconsegueixen integrar-se, mantenir o experimentar estats o esdeveniments duradors en el temps. Seguint amb la metàfora, Bauman (2000) afirma que la modernitat sòlida fonia els sòlids per modelar-los

de nou i així crear-ne de millors, mentre que ara fonem sense solidificar després.

L'autor explora quins són els atributs de la societat capitalista que han sobreviscut en el temps i quines són les característiques que han canviat i quines s'han mantingut. Un d'aquests atributs que no ha canviat és l'individualisme, anteriorment esmentat. Es refereix a la por a establir relacions estables en el temps degut a la incertesa produïda pels canvis constants. Els llaços solidaris es tornen fràgils i desconfiats i semblen dependre només dels beneficis que generen. Aquesta associació que s'estableix en les relacions entre persones amb el tipus de benefici vindria marcada per la societat consumista, ja que inunda les accions, els pensaments i les pautes de comportament dels individus en tots els àmbits de la vida quotidiana, de tal manera que la vida social està regida per la relació entre cost i benefici.

El treball cooperatiu, dins dels plantejament que fa Bauman sobre la societat actual, s'estableix en base a les lleis del sistema capitalista controlat per l'esfera mercantil que ho impregna tot. La cooperació de les persones i les seves relacions es mesuren en termes de cost i benefici en l'estricta sentit financer i això comporta que els individus es tornin cada cop més desconfiats, solitaris i independents, buscant el seu propi benefici, allunyant-se de les relacions que ens socialitzen. La societat està immersa en un sentiment d'instabilitat associat a la desaparició de punts fixos en els què situar la confiança.

Les persones pertanyen a la societat i la conformen, tot i que no se'n senten part ni actuen en benefici d'aquesta. Cada individu se centra en la realització dels seus objectius i en la consecució dels seus interessos, sense contemplar en molts casos els fets o efectes que es puguin estar donant en els altres. En aquesta societat les persones estan impregnades d'un caràcter cada cop més egoista i egocentrista, donant lloc a l'individualisme de les seves accions, relacions i comportaments en la vida diària. S'ha de tenir en compte que aquesta tendència apareix amb més pes a les societats capitalistes i dominants entorn al planeta, específicament als països que pertanyen a la Unió Europea i a els EUA. Així doncs, els habitants d'aquestes societats adinerades i controladores es tornen cada cop menys altruistes, fins a tal punt que l'únic que els preo-

cupa és el seu capital. Sorgeix la necessitat d'explicitar una pregunta a partir de la reflexió anterior: les persones quan més tenim menys donem i ajudem? Quan més podem aconseguir menys donem?

De vegades podem identificar expressions ocasionals de solidaritat i de cooperació, aquestes obeeixen al que Rorty (2008)³ va anomenar "esperança egoista comuna". Podem reflexionar sobre aquest concepte amb el que va passar a Espanya després de l'atemptat terrorista a Madrid⁴. La població es va solidaritzar amb les víctimes i va ser una reacció molt més sensible a la dels americans de l'11-S. La gran majoria de la societat espanyola va sentir que una bomba qualsevol era una bomba contra ells mateixos, contra qualsevol de "nosaltres". Aquest "nosaltres" ampliat es transforma en una empatia egoista compartida, la qual és la base de "l'esperança egoista comuna". Quan l'Altre no és un com "nosaltres", o si es vol, no és un de nosaltres, llavors no sorgeix la identificació ni el llaç empàtic. Tal i com és el cas, per exemple, de les reaccions a Europa Occidental davant l'arribada d'un important nombre de persones procedents d'Àfrica.

El concepte plantejat per Rorty a la pràctica no apareix en totes les situacions, com és el cas de les inundacions que es varen produir a Nova Orleans (EUA). El panorama va ser de gran desintegració social per part dels ciutadans, ja que no van ser capaços de treballar cooperativament per tal d'acarar les dificultats i necessitats del moment. La ciutat es va veure immersa en una escassa o gairebé inexistent col·laboració i cooperació per part de les persones. En aquest cas, la societat no va respondre amb solidaritat davant dels altres, sinó que molts dels ciutadans van decidir prendre's la llei a la seva manera, robant, saquejant, disparant, etc. En definitiva, la ciutat va quedar aïllada, inundada en un 80% per varis metres d'aigua i sense subministrament elèctric. Amb tot això, les persones no van ser capaces d'unir-se per treballar juntes, de col·laborar i ajudar als més necessitats de cooperar per poder fer front a les adversitats i aconseguir restablir l'ordre.

3. Citat a: Vásquez, Adolfo (2008), Modernidad líquida y fragilidad humana; de Zygmunt Bauman a Sloterdijk", Almiar Margen Cero, 38. extret de http://www.margencero.com/articulos/new/modernidad_liquida.html

4. L'11 de març de 2004 hi va haver un atemptat terrorista a Madrid amb una sèrie de 10 explosions simultànies en tres trens de rodalies de RENFE a primera hora del matí. A l'atac van morir 191 persones i cap a 1700 van resultar ferides de diversa consideració. Aquest atac terrorista és un dels més importants que han tingut lloc a Europa, i el més important a Espanya.

Un altra mirada de la societat és la que es desprèn d'Augé (2000) ⁵. Aquest fa una reflexió del que ell anomena els “no llocs”, idea que es pot relacionar directament amb el concepte de societat que planteja Bauman. L'autor utilitza aquest concepte per a analitzar algunes marques de la societat moderna i, es podria definir com els espais anònims, de mera circulació i en els què no es constitueixen veritables vincles i relacions humanes. En aquests espais, les persones es podrien considerar part de la substància fluida de la què ens parla Bauman, ja que romanen en pocs períodes de temps, passant gairebé desapercebuts. S'ha de tenir en compte que els “no llocs” poden ser-ho per algunes persones i no per unes altres, ja que dependrà de les relacions socials que es donin. Per exemple, en el cas concret d'un aeroport, no és la mateixa cosa passar-hi com a viatger (seria el cas de “no lloc”) que treballar allà amb companys i amics establint relacions socials i interpersonals (seria el cas de “lloc”). Tanmateix, en base a aquestes relacions que s'estableixen es formarien i construirien les identitats de les persones, tal i com Augé (2000) ens diu: “No hi ha identitat sense la presència dels altres. No hi ha identitat sense alteritat”. Per això, si partim d'aquests dos conceptes juxtaposats, la “modernitat líquida” i els “no llocs”, observem que la identitat està en crisi quan una persona o grup rebutja el joc social de la trobada amb l'altre.

L'autor francès defineix els “no llocs” com aquells espais on no és possible llegir la identitat, la relació i la història, àmbits els quals considera cada dia més nombrosos i els classifica en tres tipus: de circulació (per exemple les autopistes, àrees de servei en les gasolineres, aeroports), de consum (supermercats, cadenes hoteleres, shoppings, entre d'altres) i de la comunicació (pantalles, cables i ones, de vegades amb aparença immaterial).

Finalment, en referència amb aquest concepte sobre els espais que planteja Augé, es pot dir que les persones tenen més delimitades les seves relacions, ja que amb el pas del temps els espais de l'anonimat augmenten. Les relacions socials es deterioren, ja que es fan insuficients o gairebé invisibles dins d'aquests espais de la modernitat. Els “no llocs” fan que les xarxes socials esdevinguin dèbils i sense unes bases sòlides i, per tant, els contactes o les relacions entre els individus es tornin passatgeres, superficials i volàtils. Tanmateix, els llaços duradors, consistents i

5. Augé, Marc (2000), Los no lugares; Espacios del anonimato. Una antropología de la sobremodernidad. Barcelona: Editorial Gedisa.

amb presència d'afectivitat, es redueixen a situacions i espais molt delimitats, els quals sorgeixen en els àmbits de la vida quotidiana.

2.1 Diferents mirades de la societat

Existeixen dos tipus de perspectives ben diferenciades per a anomenar i descriure l'era actual. D'una banda, trobem autors que l'emmarquen dins l'etapa de la modernitat i d'altres que parlen de la *postmodernitat*⁶ fent referència a un nou període emergent, diferenciant-la de l'anterior.

Dins d'aquest context, s'han proposat diverses denominacions per caracteritzar la societat actual, com per exemple: “societat del coneixement”, “societat informacional” o “societat de la informació”, “era digital”, “societat de la intel·ligència”, etc. Independentment de com etiquetem la societat actual, existeix un consens en afirmar que s'ha produït una important i profunda transformació de les estructures i dels patrons de vida i cultura de les persones, així com de les relacions socials que s'hi estableixen. En aquest punt resulten interessants les aportacions de Carr (2011)⁷ al voltant de la utilització d'Internet. L'autor desenvolupa una anàlisi sobre les conseqüències intel·lectuals i culturals de la tecnologia que fem servir i com pot canviar la nostra capacitat per la concentració i la reflexió.

L'aparició de noves tecnologies està provocant noves necessitats formatives i de coneixement a les persones. Les qualitats que es requereixen per part dels ciutadans estan en un continu canvi, el qual està relacionat amb els avenços i transformacions a les què es veuen sotmesos tots els elements de la modernitat. L'accés i l'ús intel·ligent d'aquests elements requereix d'una persona amb un tipus i nivell d'habilitats i competències diferents del que va ser necessari fins la data.

La societat de la informació està caracteritzada pels continus avenços científics i per la tendència a la globalització econòmica i cultural. En aquest punt, es pot dir que el concepte que Bauman utilitza sobre la “*modernidad líquida*” queda molt ben definit i conceptualitzat dins de la idea de la societat de la informació. La societat compta amb una difusió

6. En sociologia, els termes postmodern i postmodernitat refereixen al procés cultural observat en molts països les últimes dues dècades, identificat des dels finals dels 70. Encara que s'aplica a corrents molt diversos, tots ells comparteixen la idea que el projecte modernista va fracassar en el seu intent de renovació radical de les formes tradicionals de l'art i la cultura, el pensament i la vida social.

7. Carr, Nicholas (2011), Superficiales. Madrid: Editorial Taurus.

massiva d'informació amb la informàtica, la telemàtica i els mitjans audiovisuals de comunicació en tots els estrats socials i econòmics, a través dels quals ens proporcionen nous canals de comunicació i immenses fonts d'informació; potents instruments per al processament d'aquesta, nous valors i pautes de comportament social, noves simbologies i formes d'organitzar la informació, etc. Configurant així les nostres versions del món on vivim i influïent en els nostres comportaments.

El major perill és que l'ús massiu de la tecnologia, el confort i la informació ens impedeixi veure com és la nostra societat en les seves relacions socials i quotidianes. L'excés d'informació impedeix la reflexió i l'anàlisi, i la falta d'ideologia ens priva d'un instrument eficaç per a analitzar la realitat. Tot i que, cal deixar ben clar que aquesta estabilitat, comoditat i confort tecnològic no es dona en totes les societats existents al planeta, ja que la gran majoria de les persones que viuen al sud del globus no tenen accés i no disposen ni gaudeixen d'aquests avenços tecnològics. Tan sols una petita part se'n beneficia i en gaudeix, essent molts cops a través de l'esforç i el treball dels més desfavorits. Aquesta situació provoca la injustícia i la desigualtat entre persones.

A la societat actual, les relacions, els grups de poder i les influències que produeixen depenen del número de persones que recolzin una determinada opció. Per exemple, si un determinat producte triomfa en el mercat és perquè el compra molta gent. Per altra banda, una determinada idea triomfa a la societat perquè és recolzada per moltes persones.

Aquest tipus de relacions abans esmentat generen una organització social que permet als individus relacionar-se amb persones que tenen inquietuds similars a les seves. Les organitzacions no es fonamenten en la relació personal dels seus membres, sinó que freqüentment són de tipus formal, basades en els càrrecs i objectius definits que es persegueixen. Això, d'una banda, despersonalitza la relació; però de l'altra, es garanteix l'existència de l'associació i del compliment dels objectius. Les persones integrants estan segures que es manté l'interès del tema per al què van decidir unir-se.

Existeixen dos tipus d'associacions bàsiques segons el criteri participatiu⁸:

8. S'ha fet servir el criteri de participació per fer aquesta classificació, però existeixen altres criteris com l'econòmic, el polític, el religiós o el cultural

les que tenen membres que realitzen activitats directament (p.ex.: clubs, partits polítics, sindicats), i els que també busquen un número elevat de membres que recolzin tècnicament, econòmicament i professionalment un projecte, com és el cas de les ONG.

2.2 L' individu i la societat

Un cop hem analitzat els aspectes i les característiques que conformen la societat actual des de diferents perspectives, és important començar a delimitar les relacions entre la societat i l'individu.

Dins la teoria francesa ⁹, la societat es concep com una entitat independent dels individus que la constitueixen. Per explicar les relacions que sorgeixen amb l'individu s'introdueix el concepte de "*consciència col·lectiva*". Segons Durkheim (1985) ¹⁰, per explicar els fets socials no es pot recórrer a les consciències individuals, ja que el grup pensa, sent i actua de forma diferent de com ho farien els seus integrants si es trobessin aïllats.

La societat està per sobre de l'individu, de la mateixa manera que la consciència individual està per sota de la consciència col·lectiva. Les relacions entre la societat i l'individu s'expliquen mitjançant el mecanisme de la repressió. Els fets socials exerceixen un poder coercitiu sobre els individus. Per aquest autor, el comportament social és el resultat de la influència unidireccional de la col·lectivitat sobre l'individu. En canvi, per altres autors com Cooley, Lippmann, Goffman i Blumer, el comportament social està format per la relació recíproca entre les consciències, fent referència al concepte d'interacció.

Aquest concepte d'interacció fou promogut per la sociologia de l'Escola de Chicago ¹¹, centrada en l'anàlisi de l'acció i dels processos subjektius que la determinen. La persona no reacciona mecànicament davant estímuls que se li imposen des de l'exterior, sinó que les seves accions estan controlades per la consciència. Llavors, les accions dels individus

9. Podem mencionar alguns dels autors i pensadors que s'emmarquen dins la teoria francesa com Michel Foucault, Pierre Déléze, Joan Garrida, François Cusset, entre d'altres.

10. Durkheim, Emile (1985), *Las reglas del método sociológico*. Madrid: Editorial Morata.

11. L'escola de Chicago sorgeix a EUA durant els anys 20 en un context d'aparició de l'opinió pública moderna, el desenvolupament de les tecnologies de la informació, el sistema democràtic i la immigració europea. Estudien la comunicació com un fet social significatiu i mostren un considerable interès per l'opinió pública. Inauguren el conductisme social en un context en què o bé es treballa amb l'individu com una màquina aïllada (conductisme mecanicista); o bé amb la societat com una màquina aïllada (funcionalisme).

estaran guiades pel significat que els hi atribueixen. La consciència de la què ens parlen s'ha d'entendre com el producte de la interacció de la persona amb el seu entorn, en el transcurs de la interacció amb els altres. Aquesta perspectiva introdueix un concepte nou, el qual va ser anomenat per Mead (1934)¹² com "*l'interaccionisme simbòlic*". Així doncs, dins d'aquest marc teòric no se li atorga un poder coercitiu a la consciència col·lectiva vers l'individual, sinó que se li dóna la mateixa importància a la consciència individual que a la col·lectiva.

A partir d'aquest punt de vista psicociològic de les relacions entre individu i societat, sorgeix un corrent teòric anomenat funcionalisme. Aquest corrent teòric explica els fenòmens socials en termes de les funcions que els individus compleixen o, el que és el mateix, analitzant la forma en què contribueixen al manteniment de la societat, a diferència dels altres plantejaments que s'enquadren en una visió microsociològica de la societat. El funcionalisme adopta un punt de vista macrosociològic, doncs la unitat d'anàlisi són els fenòmens socials a gran escala com, per exemple, la cultura o les institucions socials.

L'objecte d'estudi del funcionalisme és l'anàlisi de les estructures socials i de les funcions que aquestes compleixen. Les estructures socials són funcionals per al sistema, en el sentit que contribueixen al seu manteniment. El sistema social és el resultat de l'existència d'un consens de valors i normes a partir de les relacions funcionals que s'estableixen entre els individus que hi pertanyen.

L'acció social o la interacció entre actors individuals, segons Parsons (1966)¹³, pot ser concebuda com un sistema. L'autor afirma que tot sistema ha de complir quatre funcions per mantenir-se: adaptació, assoliment de les metes, integració i latència. L'acció social té lloc en el context d'una estructura social que posa unes persones en relació amb les altres. Tota acció transcorre en el context d'una cultura que la determina a través d'uns valors i normes establertes. Tanmateix, aquesta acció estarà determinada per les necessitats i característiques dels actors individuals. Així doncs, s'han de considerar tres nivells d'anàlisi: el sistema social, el cultural i el de la personalitat dels individus. El *sistema social* compleix

12. Mead, George H. (1934), *Espíritu, persona y sociedad*. Buenos Aires: Editorial Paidós.

13. Parsons, Talcott (1951), "El sistema social". Biblioteca de la Revista de Occidente, Madrid. 2a edició.

l'acció d'integració, de garantir el manteniment de les relacions entre individus. El *sistema de la personalitat* compleix la funció d'assoliment de metes; i el *sistema cultural* proporciona les pautes als actors que han de guiar la seva acció. Els dos requisits del sistema social plantejats per Parsons són: la compatibilitat entre el sistema i les necessitats dels actors individuals que el constitueixen (motivació adequada dels actors); i l'estructuració adequant-se al sistema cultural que està associat (compatibilitat de les pautes culturals).

Per últim, Parsons, fa referència al procés d'integració de les normes socials per a l'establiment d'un ordre dins d'un sistema social. Segons el seu punt de vista, aquesta integració es pot concebre com un continuu que va des de la conveniència (actor actua en funció d'interessos) fins a la internalització del criteri normatiu (actuar conforme a la norma acaba essent una necessitat). Aquesta última és la que dóna lloc a la forma més adequada de la integració de les normes i el sistema de valors. A través del *sistema de socialització* s'aconsegueix que les normes i els valors arribin a convertir-se en part de la consciència dels individus, essent el procés de socialització fonamental per al manteniment del sistema social.

3. Les Xarxes socials

A continuació, es desenvoluparà el concepte de xarxa i les relacions recíproques que hi ha dins una estructura social. La societat està formada pels llaços que s'estableixen entre persones, a partir de les relacions socials, de les comunicacions que es donen entre individus, etc. Agrupant tots aquests aspectes, podem parlar de les xarxes socials, aquestes fan de suport i són la base per la qual s'estableix i persisteix una societat. Així doncs, s'haurà de tenir en compte el procés en què la societat es construeix, es modifica i persisteix, i que fa referència al caràcter dinàmic que es dóna a partir de l'acció dels individus que la formen.

La noció de xarxa sembla ser inseparable de la de relacions. Les xarxes estan formades per les relacions. Una xarxa, o conjunt de relacions, no és un fet determinat a priori, sinó que per ser xarxes aquestes han d'estar elaborades i configurades de la mateixa manera per tal que existeixin les relacions. Els actors que les constitueixen són els que les configuren, per tant, les xarxes no són independents dels seus actors integrants. Això vol

dir que en la construcció d'una xarxa no hi ha cap pla preconcebut, o una lògica que la precedeixi, sinó que els actors la van configurant a l'hora de relacionar-se. A mesura que la xarxa s'elabora, s'hi configura una lògica que porta als actors a interrelacionar-se. Aquestes xarxes necessiten espais per ser configurades, ja que són autopoiètiques ¹⁴.

Però si parlem d'espais, s'ha d'establir una distinció entre espai geomètric i espai polític, social o cultural. L'espai geomètric (un carrer, una plaça, un parc, etc.) precedeix a l'acció. L'espai de la xarxa, en canvi, només es constitueix en la mesura en la què es fa. De tal manera que la xarxa, al ser teixida, configura el seu propi espai que no és un altre que la pròpia xarxa.

Ara bé, aquestes xarxes són, a la vegada que la societat, els lligaments que la sostenen, que la fan possible. Això ens porta a abandonar la noció passiva de societat per reemplaçar-la per una concepció dinàmica, d'acord amb la qual la societat només pot existir en la mesura en què es constitueix mitjançant l'acció dels seus actors.

Podem definir una xarxa social com una estructura social que es pot representar en forma d'un o diversos gràfics (figura 1) en els quals els nodes representen els individus (denominats en molts casos actors) i les arestes les relacions entre ells. Les relacions poden ser de diferent tipus, com intercanvis financers, d'amistat o relacions sexuals; i també pot ser el mitjà d'interacció de diverses persones com, per exemple, jocs en línia, xats, fòrums, etc. Segons Rodríguez (1995) ¹⁵, la idea de xarxa social rau en què cada individu té lligams amb altres individus, cada un dels quals està lligat a altres, i així successivament. L'estructura relacional d'un grup o d'un sistema social consisteix en les pautes de relacions entre actors.

Una altra definició pel concepte de xarxa social és la d'un conjunt ben definit d'actors (individus, grups, organitzacions, comunitats, societats globals, etc.) que estan vinculats els uns amb els altres a través d'un conjunt de relacions socials. Les unitats poden ser persones o col·lectivitats, com empreses o altres organitzacions formals. S'ha de tenir en compte que

14. L'autopoesi és un neologisme proposat el 1971 pels biòlegs xilens Humberto Maturana i Francisco Varela per designar l'organització dels sistemes vius. Una descripció breu seria dir que la autopoesi és la condició d'existència dels éssers vius en la contínua producció de si mateixos.

15. Rodríguez, Josep (1995), *Análisis estructural y de redes*. Cuadernos Metodológicos. Madrid: Centro de investigaciones sociológicas & Siglo XXI.

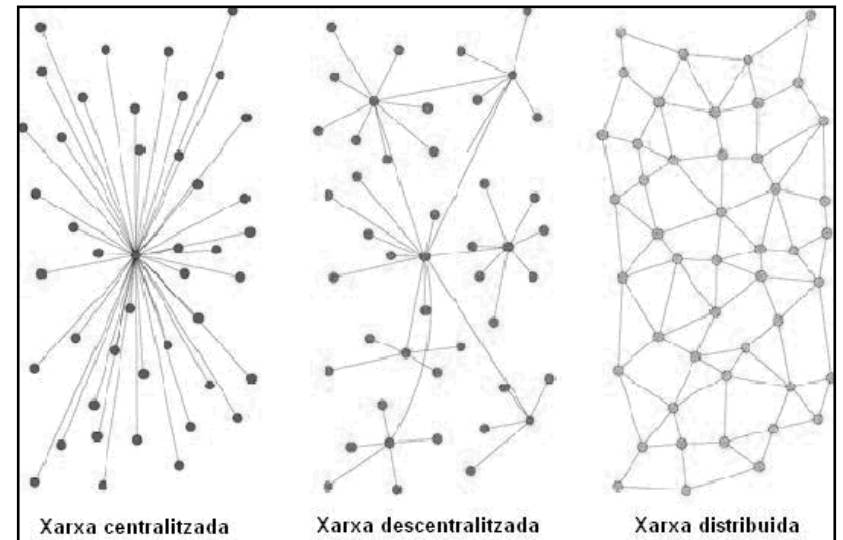

Figura 1. Tipologies de Xarxa ¹⁶.

cada relació equivaldrà a una xarxa diferent i que una mateixa xarxa pot estar formada per diferents relacions, per tant per diferents xarxes.

3.1 Anàlisi de les Xarxes socials

Podem mencionar alguns dels objectius que són rellevants per dur a terme una anàlisi de les xarxes socials:

- Descriure i mapejar l'estructura social.
- Identificar la naturalesa de les relacions entre actors.
- Trobar pautes o patrons (centralitat, subgrups, rols, etc.).
- Derivar l'efecte de la posició de l'actor a la xarxa en la seva conducta.
- Analitzar la importància central de les relacions i la interdependència entre actors.
- Analitzar la transferència i la distribució dels recursos.
- Detectar espais d'oportunitats i de limitacions per l'acció.
- Identificar les pautes relacionals relativament permanents.

Per realitzar una anàlisi de xarxes socials hem de tenir en compte dos passos:

16. De Ugarte, David (2007), *El poder de las redes*. Barcelona: Editorial El Cobre.

Aquest gràfic representa diferents tipologies de xarxa on les tres contenen la mateixa quantitat de punts, però canvia la forma en com es connecten.

- La recollida de dades a partir d'un test sociomètric, que estarà confeccionat depenent del tipus d'informació que vulguem cercar i acumular (per exemple, el tipus de relacions).
- L'elaboració del sociograma, una eina que representa visualment l'organització d'un grup a partir de les atraccions i els rebuigs dels seus membres.

Es poden distingir dos tipus d'anàlisi de xarxes socials:

- Egocèntrica: conjunt de persones conegudes a partir d'un node.
- Sociocèntrica: relacions entre tots els actors i les actrius d'un grup donat.

Algunes de les variables que es poden tenir en compte per realitzar l'anàlisi són el volum (nombre), l'estructura (grups) i la composició (característiques, atributs, nodes forts i febles). Com més tancada i petita sigui la xarxa, més vulnerable serà la persona socialment. D'altra banda, les mesures que es poden prendre per representar aquestes variables són la centralitat, la intermediació, la cohesió, la densitat; i, per últim, la proximitat.

La idea central de l'anàlisi de les xarxes socials resideix en el supòsit del que la gent sent, pensa i fa. Té els seus orígens i es manifesta en les pautes de relacions situacionals que es donen entre actors, oposant-se així a la idea que els atributs dels actors individuals siguin la causa de les pautes de comportament i de les estructures socials. La raça, l'edat, el sexe i la categoria social importen menys que les formes de les relacions mantingudes, que són les que realment posicionen a les unitats a l'estructura social. El que constitueix les posicions socials són les relacions mútues entre actors, els diferents vincles que les mantenen en xarxes socials.

Podem identificar dos tipus de xarxes socials ben diferenciades: la **xarxa d'identificació** que contrau unitats associatives d'actors que descobreixen, durant la seva expansió, una identitat comuna o de semblança i; la **xarxa de correspondència** en la qual s'estableixen actors que no poden

identificar-se mútuament, encara que descobreixen que és possible concertar accions comunes al voltant d'objectius concrets i puntuals. Les xarxes tenen la propietat de traspasar els límits territorials fixats per l'existència de cada Estat; és a dir, no són només estructures estatals. Un exemple que ho explicita és l'articulació que han arribat a tenir les xarxes ecològiques i ambientals. En els seus rituals moderns (trobades, fòrums i congressos internacionals) han permès la formació de noves xarxes. Un altre exemple són les noves aplicacions informàtiques que permeten crear i elaborar xarxes socials virtuals (*Facebook, Twitter, Tuenti*, etc).

Cal fer una distinció entre *forma* i *contingut* de les xarxes. L'aproximació de les xarxes, com molts altres mètodes analítics en sociologia, és un procediment d'anàlisi formal sobre una base substantiva de relacions que es constitueixen a partir d'una problemàtica, es recull com a dada i s'interpreta un cop realitzat l'anàlisi funcional. Per aquesta raó, les dues parts són indissociables en l'anàlisi de xarxes.

1. *El contingut*. És la matèria, la substància relacional; per exemple, la informació que flueix a través de les unitats per mitjà de les relacions. Això constitueix la materialitat sociològica de la relació. Es tracta de comportaments entre persones individuals o entre qualsevol altre tipus d'unitats en què es donin relacions socials, en la mesura en què una unitat té a l'altra com objecte o efecte directe o indirecte. On la unitat mínima és la persona i s'obre el vincle entre elles com unitat bàsica de les xarxes.

Les relacions poden ser formals, institucionals, reglades o informals; permanents o passatgeres; en procés o consumades; unidireccionals o mútues; superficials o profundes; conscients o inconscients. Tot dependrà del problema analitzat.

2. *La forma*. Són les diverses propietats de la configuració global de les relacions en la xarxa total o en alguna de les seves parts que se sol descriure com a pauta, model o estructura de la xarxa.

Un exemple molt clar es pot trobar en les noves aplicacions informàtiques esmentades anteriorment, com el cas de *Facebook*. Si efectuem una anàlisi de les diferents xarxes socials podem distingir, d'una banda, el

contingut que fa referència a les relacions d'amistat que s'estableixen i; de l'altra, la *forma* que abraça l'estructura general formada dins la xarxa social. Cas que ens centréssim en l'anàlisi de xarxes socials dels medis de comunicació, podríem analitzar quins temes comuns tracten (*contingut*) i la configuració i l'estructura general que conformen les seves relacions (*forma*).

4. La formació d'un grup

Abans de començar a analitzar el concepte de grup i les seves característiques és important fer una anàlisi del procés a través del qual es forma un grup. Encara que, algunes vegades resulta possible conèixer l'instant en què es forma un grup, en la majoria d'ocasions és molt difícil determinar en quin moment s'ha originat, sobretot quan es tracta de la formació d'un grup natural.

Per intentar explicar el procediment a partir del qual es conforma un grup, s'han utilitzat dos criteris diferents: un instrumental o funcional, i l'altre motivacional o d'atracció interpersonal. Els dos criteris plantegen la formació d'un grup a partir d'un fenomen discontinu, és a dir, la transformació d'un no-grup en un grup, donant-se exclusivament en els grups artificials i, estranyament, en els naturals. Però, tal i com ho planteja Moreland (1987)¹⁷, potser seria més adequat considerar la formació d'un grup com un procés continu que implica el moviment d'un conjunt de persones al llarg d'una dimensió de "*grupalitat*" durant un període de temps.

Segons el criteri instrumental, les persones ens agrupem formant grups per a aconseguir satisfer diferents tipus de necessitats (psicològiques, interpersonals, collectives, etc). Així doncs, les necessitats que ens impulsen a relacionar-nos dins un grup explicarien el funcionament dels interessos individuals. El criteri motivacional o d'atracció planteja que es formen grups com a resultat d'una anàlisi de característiques percebudes entre dues o més persones (atractiu físic, proximitat, similitud, etc).

El model sobre el procés d'integració social postula que el nivell d'integració social serà més gran quan els membres pensin, sentin i actuïn més com un grup que com un conjunt de persones. Continuant amb el plantejament

de Moreland (1987) sobre el procés continu de la formació d'un grup, aquest model l'explica com un conjunt de vincles ambientals, conductuals, afectius i cognitius que denomina integració social. Aquests vincles, que influeixen en el model de Moreland, (1987) són els següents:

- **Integració ambiental:** l'entorn físic i cultural poden facilitar els recursos necessaris per tal que diversos individus s'acabin agrupant per formar un grup. Un dels factors més importants, i que més influeix, és l'entorn físic, en especial la variable de proximitat dels individus, ja que s'ha comprovat que la proximitat física i la freqüència de la interacció portarien a l'elecció d'amics i llaços afectius més propers. L'entorn social també serà un altre aspecte a tenir en compte. I per últim, l'entorn cultural, que facilitarà o dificultarà depenent del cas i de la pertinença als grups.

- **Integració comportamental:** segons alguns autors, aquest tipus de vincle es la base de la formació d'un grup. Es produiria quan les persones adquireixen la variable d'interdependència per a aconseguir la satisfacció de les seves necessitats. Per explicar aquest tipus d'integració s'han adoptat diferents perspectives. La teoria evolucionista explica que l'adaptació serà més idònia per a les persones que pertanyen a un grup. Des de la teoria de l'intercanvi social es planteja que existeix una probabilitat més alta per formar grups quan els seus membres són capaços de maximitzar les recompenses i de minimitzar els costos. Així doncs, les relacions socials, segons aquest plantejament, impliquen un intercanvi de conductes en què les recompenses siguin altes i els costos els més baixos possibles. Per la perspectiva de l'avaluació social, la pertinença a grups proporciona als membres del grup informació sobre ells mateixos i el seu entorn.

- **Integració afectiva:** la forma més habitual de la formació de grups es produeix quan les persones tenen uns sentiments compartits.

- **Integració cognitiva:** té lloc quan els individus perceben que comparteixen característiques personals, cosa que implica més que una simple semblança entre els membres. Moreland (1987) emfatitza que allò important per part dels membres d'un grup és la consciència que són similars, el que condueix a la idea que un grup es forma quan les

¹⁷ Moreland, Richard L. (1987), The formation of small groups. London: Group Processes.

persones comencen a veure's a si mateixes com a grup.

En definitiva, i a mode de conclusió, la formació de grups és un procés continu d'integració social en el qual tenen lloc els quatre tipus d'integració esmentats. No obstant s'ha de considerar que aquests tipus d'integració es refereix a la formació de grups naturals i, encara que poden presentar característiques comunes, no és el mateix el fet d'unir-se voluntàriament a un grup que el de ser assignat de manera forçosa o que un grup hagi estat creat de forma intencionada per un agent extern.

4.1 Grups, tipus i estructura

Per entendre el treball cooperatiu és necessari fer referència als tipus de grup i a les seves característiques, ja que seran variables que condicionaran i determinaran el treball entre els seus integrants.

Segons Steiner (1974)¹⁸, podem parlar de dues orientacions bàsiques per entendre què és un grup, l'orientació individualista i la grupal.

L'orientació individualista està representada bàsicament per Allport (1923)¹⁹, considerant que el grup és simplement la suma de les persones que en formen part i que l'estudi dels processos grupals s'ha d'abordar a partir dels processos psicològics individuals. D'aquesta manera, afirma que *“la fal·làcia del grup”* consisteix en una creença injustificada en l'existència de consciència de massa (pèrdua d'identitat, control i consciència personal), esperit col·lectiu i esperit de grup (ment o ànima social per sobre dels individus i independent d'aquests).

L'orientació grupal defensa la idea que el grup és qualitativament diferent a l'individu. Encara que existeixen discrepàncies notables entre autors.

Per exemple, per Durkheim (1985)²⁰ el grup suposa una individualitat diferent a les unitats que la formen i, per tant, les explicacions que fan referència a processos individuals no tenen sentit, ja que l'individu no té existència (psicològica) fora de la societat.

18. Citat a: Collier, Gary, Henry L. Minton, i Graham Reynolds, 1991.

19. Allport, Floyd (1923), “La fal·làcia de grupo en relación con la ciencia social”. The American Journal of Sociology, 29, 688 – 706.

20. Durhem, Emile (1985), Las reglas del método...op.cit.

Altrament, Wundt (1900 – 1920)²¹ ens parla sobre la psicologia dels pobles fent referència a la idea que per sobre de l'individu hi ha la societat, i resulta impossible i inútil qualsevol aproximació a l'estudi de l'individu que no tingui en compte la societat.

D'altra banda, Le Bon (1896)²² elabora un model de la conducta de masses, postulant que la característica més important de les masses o grups socials és la desaparició i l'eliminació de les individualitats, i l'aparició i el sorgiment d'una consciència col·lectiva²³ que presenta característiques diferents dels individus que la componen.

Per últim, Lewin (1939)²⁴ parteix d'una concepció gestàltica de grup en què afirma que existeixen entitats i fenòmens supraindividuals (categories socials, cohesió, moral de grup, etc.) que tenen propietats diferents de les que posseeixen els elements o peces que les componen. L'afirmació bàsica des d'aquesta perspectiva de la psicologia de la Gestalt²⁵ serà que *“El tot, el grup, és alguna cosa diferent de la suma de les seves parts, individus”*. De la mateixa manera, quan parlem del treball cooperatiu, els integrants treballen junts per tal d'aconseguir un objectiu comú. Ara bé, aquest treball no consisteix només en el fet de treballar en grup, és a dir, el rendiment grupal que s'obté no consisteix en la “suma aritmètica” de les contribucions individuals de cada membre, sinó que quan hi ha un treball cooperatiu adequat, cada membre col·labora, participa, aprèn i aporta molt més de com ho hauria fet en un context individualista degut a les interaccions amb la resta de membres.

Abans d'aprofundir amb els diferents tipus de grup, es fa necessari establir una sèrie de criteris per a definir un grup.

En base a aquestes dues orientacions, i a partir de la revisió de les definicions de grup més comunes, Shaw (1983)²⁶ elabora una llista de sis vari-

21. Wundt, Wilhem (1920), La psicología de los pueblos. Madrid: Editorial Alta Fulla.

22. Le Bon, Gustave (1886), Psicología de las Masas. Madrid: Editorial Morata.

23. La noció de consciència col·lectiva es refereix a les creences compartides i a les actituds morals que funcionen com una força unificadora dins de la societat. Aquesta força es troba separada i és, generalment, dominant en comparació amb la consciència individual. Segons aquesta teoria, una societat, una nació o un grup constitueixen una entitat que es comporta com un individu global.

24. Lewin, Kurt (1939), La teoría del campo y la experimentación en psicología social. Buenos Aires: Editorial Paidós.

25. La psicologia de la Gestalt és un corrent de la psicologia moderna sorgida a Alemanya a principis del segle XX. Els exponents més reconeguts han estat els teòrics Max Wertheimer, Wolfgang Köhler, Kurt Koffka i Kurt Lewin. Aquest plantejament s'il·lustra amb l'axioma “el tot és més que la suma de les seves parts”, amb el qual s'ha identificat amb major freqüència a aquesta escola psicològica.

26. Shaw, Marvin (1983), Dinámica de Grupo. Psicología de la Conducta de los Pequeños Grupos. Barcelona: Editorial Herder.

ables que poden ésser utilitzades per definir el que és un grup.

- **Percepció de pertinença:** consciència de formar part d'un grup, de la existència de vincles que uneixen els seus integrants.
- **Motivació:** satisfacció de necessitats individuals a través de pertànyer a un grup.
- **Metes comunes:** a diferència de les necessitats i motivacions de caire individual, les metes han de ser comunes i compartides entre tots els membres que hi pertanyen.
- **Organització – Estructura:** per tal que un grup existeixi s'hauran d'establir relacions estructurades i organitzades en les quals les persones ocupin determinades posicions (estatus), diferents rols i l'existència d'unes normes o regles comunes que regulin la interacció.
- **Interdependència:** vinculació entre els individus que fa que uns siguin dependents d'uns altres. Així doncs, si un esdeveniment afecta de qualsevol manera a un dels integrants del grup, també afectarà a tots els altres. En cas del treball cooperatiu, la principal característica és la interdependència positiva, és a dir, els esforços de cada integrant del grup no només li beneficien a ell, sinó a la resta dels membres del grup cooperatiu. Més endavant, es farà una anàlisi més extensa sobre el treball i l'aprenentatge cooperatiu, posant de manifest la importància d'aquest aprenentatge dins del marc de l'educació.
- **Interacció interpersonal.**

A continuació, un cop establerts els diferents ítems que defineixen un grup, es presenten les diferents classificacions realitzades sobre els tipus de grup.

La primera gran classificació va ser a partir d'una hipòtesi assumida per la psicologia social als anys 30, la qual feia referència a la idea que les persones tendeixen a la conformitat amb els valors, les normes i els punts de vista del grup o grups als què objectivament pertanyen. Tanmateix, aquests grups serveixen per valorar-se i jutjar-se a si mateixos i al seu entorn.

A partir d'aquesta hipòtesi es planteja la necessitat de distingir entre la inclusió objectiva d'una persona en un determinat grup, i la inclusió subjectiva que aquesta persona fa de si mateixa. A més, cal dissociar a partir

d'una anàlisi el grup al què pertany una persona (*grup de pertinença*), del grup que obté les idees i els criteris fonamentals que determinen la seva acció (*grup de referència*). I, per últim, acceptar que la causa determinant de l'acció de la persona és el grup de referència subjectivament determinat.

D'aquesta manera sorgeixen les categories de grup: de referència i de pertinença. El grup de referència es defineix com els grups amb els què la persona es vincula personalment, o bé aquells amb els què la persona s'identifica o desitja identificar-se. En canvi, en el cas dels grups de pertinença, la persona no pot decidir o determinar la seva vinculació ni tampoc identificar-se; ja que estan formats a partir d'unes característiques generals i uns criteris objectius, els quals serveixen per determinar la inclusió dels membres.

Seguint amb els grups de referència, per la seva part, Kelley (1952)²⁷ planteja dues possibles funcions d'aquests grups: la funció normativa, el grau en què la persona es conforma a certs estàndards de comportament i les actituds basant-se en les avaluacions que fa el grup; i la funció de comparació, la qual fa referència als comportaments, les circumstàncies i altres característiques pròpies dels membres del grup que constitueixen les normes o els punts de comparació segons els quals la persona formula judicis i avaluacions.

Una altra classificació que es pot trobar a la bibliografia és la distinció entre *grups primaris*, *secundaris* i *conglomerats*. Els primaris són grups petits on les relacions que s'hi estableixen són personals, de cara a cara, i estan basades en el coneixement mutu i marcades per l'afectivitat (família, veïns, grups de joc, etc). Els grups secundaris són grups grans on les relacions que s'hi estableixen són impersonals, més o menys institucionalitzades. A diferència dels anteriors, els conglomerats són un conjunt de persones que estan en contacte, ja sigui per presència espacial o temporal, però amb una relació social no duradora. Es caracteritzen perquè, malgrat tenir un objectiu en comú, no són organitzats. Els integrants són gairebé desconeguts entre ells; no existeixen posicions ni funcions socials i el contacte és molt limitat. Alguns exemples de grups conglomerats són: les manifestacions, els congressos, la multitud, etc.

27. Kelley, Harold H. (1952), Dos funciones de la referencia agrupan. Dins de Swanson, Guy, Theodore M. Newcomb, i Eugene Hartley; *Lecturas en psicología social*. New York: Henrio Holt.

Els grups poden ser de diverses característiques i molt diferents segons en què ens basem a l'hora de classificar-los. Podem extreure sis exemples de tipus de classificació basant-nos en una característica concreta:

1. Segons la durada del grup:
  - **Grup estable:** grup que té una durada llarga en el temps. Per exemple: família, grup d'amics, etc.
  - **Grup momentani:** grup que té un principi i un final molt marcat i la durada en el temps és curta. Per exemple: obra de teatre.
2. Segons la mida:
  - **Microgrup:** (grup petit).
  - **Mesogrup:** (grup mitjà).
  - **Macrogrup:** (grup gran).
3. Segons el tipus de relació que existeixi entre els membres:
  - **Grup primari:** grup petit on els individus es coneixen i experimenten relacions directes i espontànies. Són grups informals perquè la seva normativa no està escrita i no depèn d'organismes més amplis.
  - **Grup secundari:** grup de mida més gran, on hi ha objectius determinats i estructures de funcionament que determinen els papers de les persones. Per exemple, un esplai.
4. En funció de la consideració que tenen del grup els seus membres:
  - **Grup propi:** tot grup on l'individu se sent implicat.
    - > Grup de pertinença: és el grup primari on l'individu hi té una funció. Una persona pot pertànyer a més d'un grup.
    - > Grup de referència: és el que proporciona els individus.
  - **Grup aliè:** grup al marge de l'individu, on aquest no participa.
5. Segons el número de característiques (edat, sexe, estatus, etc.) comunes dels individus que formen el grup:
  - **Grup homogeni:** els membres del grup comparteixen força trets.
  - **Grup heterogeni:** grup d'individus divergents quant a característiques.
6. Segons els objectius:
  - **Grup de treball:** l'únic objectiu és fer una feina productible i avalu-

able, com en el cas d'una empresa o escola.

- **Grup d'experiència:** l'objectiu del grup és revisar i reflexionar els dos aspectes de funcionament del grup: la feina i les relacions socioemocionals. Per exemple: un grup de discussió (objectiu: intercanvi verbal sobre algun tema) i grup de sensibilització (centrat en la vivència afectiva dels membres).

Per últim, s'exposa a continuació la definició d'alguns grups que també es poden considerar rellevants:

- **Grups funcionals:** són aquells que es formen a partir del desenvolupament de tasques permanents, tendeixen a ser formals en funció de si romanen en el temps i estan sotmesos a supervisió.
- **Grups de tasca (task force):** són aquells que es formen per a abordar un problema específic. Romanen mentre hi ha el problema. Exerceixen una funció integradora i ajuden a l'autoritat.
- **Grups d'interès:** es formen entorn a la defensa d'interessos particulars, tal com els sindicats (apareixen aspectes problemàtics de conflicte i de cooperació).
- **Grups d'amistat:** estan formats per afinitat i complementarietat entre els membres que hi pertanyen.

4.2 Dinàmiques de grup

Les dinàmiques de grup són un conjunt de coneixements teòrics i d'eines que permeten conèixer el grup, la forma de coordinar-lo, augmentar la seva productivitat, l'eficiència, solidificar les relacions internes i augmentar la satisfacció dels que componen el grup. Es defineix dinàmica de grups des del punt de vista teòric com el conjunt de fenòmens psicològics que es produeixen en el grup, així com les lleis que ho produeixen i ho regulen. Des d'aquest punt de vista es tracta d'una branca de la psicologia social. D'altra banda, des del punt de vista de la tècnica, es defineix com el conjunt de procediments i medis per ser utilitzats en situacions grupals amb la finalitat que es manifesti de manera expressa els fenòmens, fets i processos grupals que s'estan vivint en la situació del grup en què s'apliquen. Dins de l'àmbit educatiu és la forma o el medi amb el qual es predisposen els estudiants per a augmentar la motivació i l'estat d'ànim, amb la finalitat d'obtenir el màxim rendiment en el procés d'ensenyament - aprenentatge. A partir de la seva utilització, s'aconsegueix afavorir i re-

forçar diferents aspectes com la convivència entre iguals, l'enteniment, l'organització i la planificació necessària que es presenta davant el fet de treballar amb més persones, la qual cosa dóna lloc a la consecució dels bons resultats.

A més, les dinàmiques de grup faciliten la posada en comú de les diferents opinions, reflexions i creences dels integrants d'un grup, afavorint l'efervescència de les diverses actituds i sentiments que desencadenen el debat i la discussió davant l'aparició d'un problema o activitat pels quals s'ha de trobar una solució.

És important la seva utilització en el procés de la formació d'un grup, en el seu desenvolupament i en l'assoliment i la consecució dels objectius proposats, ja que durant el procés d'elaboració d'un projecte grupal, en totes les seves fases, les dinàmiques que es vagin aplicant serviran per establir noves idees, millors canvis, solucions i, en general, una millora constant en el clima i ambient grupal. El qual, a mesura que transcorri el temps, a partir del conjunt d'interaccions, actituds i aptituds dels membres del grup, aquest s'anirà fent més competent davant les diferents etapes que comporta la formació i la finalització d'un projecte.

5. L'aprenentatge cooperatiu

Abans d'endinsar-nos en el treball cooperatiu, el qual és l'objecte d'estudi principal d'aquest mòdul, es farà una breu descripció dels conceptes relacionats.

Un d'aquests conceptes és el voluntariat, el qual es defineix com el treball de les persones que serveixen a una comunitat en diversos aspectes per decisió pròpia i lliure. A més, aquest concepte també fa referència al conjunt de persones que ho duen a terme i s'ha de destacar que no reben cap compensació econòmica per la feina que realitzen. Hi ha diferents motivacions que mouen a aquestes persones a dedicar part del seu temps lliure a ser voluntaris. Les accions poden anar dirigides als beneficiaris sobre les persones o bé al medi (animals, plantes, etc.).

El voluntariat ha de complir tres condicions:

- Ésser desinteressat, ja que no persegueix cap tipus de benefici ni gratificació material o econòmica.

- Ésser intencionat, ja que persegueix un fi i un objectiu positiu i legítim.
- Ésser justificat, ja que respon a una necessitat real del beneficiari de la mateixa.

El voluntariat també està relacionat amb alguns dels conceptes abans esmentats com, per exemple, el de xarxes socials o el de grup.

Paral·lelament, s'ha de fer referència al terme de solidaritat, que refereix al sentiment d'unitat basat en metes i/o interessos comuns. Així mateix, refereix als llaços socials que uneixen els membres d'una societat entre si.

Un altre dels conceptes que està íntimament relacionat és el d'altruisme, el qual es pot entendre com un comportament que augmenta les probabilitats de supervivència d'altres a costa d'una reducció de les pròpies i que implica un sacrifici personal per al benefici d'altres.

El treball cooperatiu es pot veure reflectit en diferents àmbits de la vida com, per exemple, l'educació, les empreses, les organitzacions, les competicions esportives, etc. Aquest concepte està vinculat directament amb l'aprenentatge cooperatiu, ja que aquest serà necessari per dur a terme un bon treball cooperatiu.

Hi ha un gran ventall d'àmbits on podem trobar l'aplicació d'un treball cooperatiu per a la consecució d'uns objectius. En el present mòdul ens centrarem i aprofundirem especialment en l'àmbit universitari, ja que actualment s'ha començat a considerar que ha de formar part de les competències transversals dels estudiants durant la seva etapa acadèmica, especialment a la Universitat. Aquest nou plantejament sorgeix a partir de la demanda cada cop més gran del mercat laboral, ja que s'ha considerat de gran importància en els casos en què s'han d'aconseguir objectius o dur a terme projectes en grup.

Les interaccions socials que s'estableixen en el procés d'ensenyament-aprenentatge, tant entre estudiants com entre aquests i el professorat, juguen un paper clau en la construcció del coneixement. No obstant això, aquests dos tipus d'interaccions no es fomenten de la mateixa manera ni amb la mateixa intensitat. Normalment es promouen, sobretot, les interaccions estudiant - professor. No és tan corrent que es fomentin, d'una

forma explícita a l'aula, les interaccions entre els propis estudiants. Ans el contrari, en comptades ocasions els estudiants treballen en comú i l'aprenentatge es considera bàsicament una funció estrictament individual. No obstant, s'ha demostrat que quan un estudiant interacciona amb un altre per a explicar allò que ha après, a més a més de desenvolupar habilitats comunicatives, es veu obligat a organitzar les seves idees, afina el seu coneixement i és capaç de percebre les seves errades i mancances. Aquests processos cognitius afavoreixen, sens dubte, el seu aprenentatge.

L'aprenentatge cooperatiu podria definir-se com a aquella tècnica pedagògica amb la qual els estudiants treballen junts per tal d'aconseguir un objectiu comú. L'aprenentatge consisteix en la participació activa de l'estudiant (no en l'acceptació passiva de la informació presentada pel professor), i aquesta sorgeix a través de transaccions entre estudiants, i professor i estudiants dins d'un context social. Aquest aprenentatge no consisteix simplement en treballar en grup, sinó que quan aquesta tècnica s'aplica adequadament, cada membre del grup aprèn i pot fer una millor aportació, més del que ho hauria fet en un context individualista, degut a les interaccions amb la resta de membres del seu grup.

Si analitzem el procés d'aprenentatge dels estudiants a la societat actual trobem que aquest no segueix les mateixes premisses plantejades, ja que els estudiants acostumen a ser, en la majoria dels casos, simples actors passius de la informació i, per tant, no arriben a assolir aquest tipus de competència.

L'aprenentatge cooperatiu està en contraposició amb l'aprenentatge individualista i amb el competitiu. En l'aprenentatge individualista, els estudiants treballen sols per tal d'assolir una fita que no està relacionada amb la resta, el fet que un estudiant compleixi el seu objectiu no influeix en el fet que altres estudiants assoleixin els seus. D'altra banda, l'aprenentatge competitiu consisteix en la concentració de l'esforç de l'estudiant per tal de rendir millor i amb més precisió que la resta de companys, de manera que, l'estudiant pensa que pot assolir els seus objectius només si els altres fracassen.

5.1 Característiques de l'aprenentatge cooperatiu

Com s'ha esmentat anteriorment, la principal característica de l'aprenentatge cooperatiu és la interdependència positiva entre els membres del grup: ajudar a un membre repercuteix favorablement en un i en tot l'equip. A més a més, podem trobar altres característiques proposades:

1. Responsabilitat individual i grupal: el grup cooperatiu ha d'assumir la responsabilitat d'assolir els seus objectius i cada membre és responsable de complir amb la part del treball que li correspon. Per aconseguir un adequat procés d'aprenentatge, es requereix la participació activa i directa dels estudiants.

2. Interacció estimuladora: els estudiants han de realitzar junts una tasca en la qual cadascun d'ells ha de promoure l'èxit de la resta, compartint recursos i informació i ajudant-se mútuament. Algunes activitats cognitives i interpersonals importants només poden produir-se quan l'estudiant promou l'aprenentatge de la resta de membres del grup, explicant oralment com resoldre un problema, analitzant els conceptes que s'estan estudiant, explicant el que cadascú sap sobre una determinada qüestió i connectant l'aprenentatge present amb el passat. La comunicació entre els estudiants, aquest intercanvi d'idees, propicia la discussió i el contrast d'opinions; i pot produir l'aparició dels conflictes que poden portar a l'estudiant a un canvi conceptual, corregint les seves concepcions prèvies errònies. Actualment, aquesta interacció es fa en molts casos inexistent, ja que cada estudiant aprèn individualment i independentment, evitant en moltes ocasions el contacte amb altres persones per la posada en comú, la discussió i/o el debat dels coneixements que s'estan aprenent o ja s'han assolit.

3. Desenvolupament d'habilitats interpersonals i grupals: l'aprenentatge cooperatiu requereix que els estudiants aprenguin també habilitats interpersonals i grupals necessàries per funcionar com a part d'un grup. Hauran de prendre decisions, resoldre conflictes, negociar, col·laborar, etc. El professorat haurà d'ensenyar-los aquestes habilitats comptant amb la participació activa de l'estudiant.

4. Avaluació grupal: els membres del grup han de mesurar fins a quin punt han assolit els seus objectius, quines accions són positives o negatives per part seva i prendre les decisions corresponents per tal de millorar el treball cooperatiu. Per tal que el procés d'aprenentatge millori és necessària una reflexió dels membres del grup per a analitzar com estan treballant junts i com poden augmentar l'eficàcia. Serà important que s'estableixin un lligam afectiu i una relació d'igualtat entre els membres del grup.

Alguns dels avantatges de l'aprenentatge cooperatiu, encara que n'hi ha molts més quan s'aplica adequadament són: la millora del rendiment i l'increment de la seva responsabilitat i de la seva participació activa en el procés. També s'ha descrit una millora en l'autoestima, unes relacions interpersonals més positives i una integració millor dels estudiants, cada cop més heterogènia. Els resultats són beneficiosos tant per l'estudiant com per a tots els membres del grup.

El treball cooperatiu no és col·locar els participants en grup i dir-los que treballin junts sense estructurar les tasques que se'ls hi assignen perquè facin un treball en equip. Tampoc no és col·locar els participants en grup perquè treballin junts però fer una avaluació exclusivament individual, sense avaluar ni valorar els resultats comuns. El treball cooperatiu és una eina d'aprenentatge en la qual els participants s'organitzen en petits grups per treballar junts amb la intenció d'aconseguir metes i objectius comuns.

5.2 Funcions del treball cooperatiu

Hi ha tres funcions bàsiques d'aquest tipus de treball (Bonals, J. 2000) ²⁸:

- Funció de regulació dels aprenentatges:
  - Organitzar-se dins el grup.
  - Distribuir les feines autoavaluables.
  - Augmentar la capacitat de complir els acords.
  - Valorar el grau d'assoliment dels coneixements.
  - Posar en comú els coneixements incorporant els dels companys.

- Funció socialitzadora:
  - Millorar les habilitats socials: diàleg, arribar a acords, etc.
  - Fer compatible la conveniència individual amb la de la resta del grup.
  - Afavorir la participació de tots els membres del grup, de manera ordenada i respectuosa vers els altres.
- Funció de potenciació de l'equilibri emocional:
  - Fomentar les relacions entre companys.
  - Sensació de pertànyer i ser acollit dins un grup.
  - Ser conscient de com reaccionen els altres davant el seu comportament.
  - Afavorir l'autonomia.

L'aprenentatge cooperatiu és una metodologia que aporta una millora significativa de l'aprenentatge de tots els participants implicats en termes de:

- Motivació per la tasca.
- Actituds d'implicació i d'iniciativa.
- Grau de comprensió del que es fa i del per què es fa.
- Volum de treball realitzat.
- Qualitat del treball.
- Grau de domini de procediments i de conceptes.
- Relació social en l'aprenentatge.

En resum, el treball cooperatiu contribueix a:

- Establir relacions solidàries entre els participants.
- Augmentar la cohesió del grup.
- Desenvolupar les habilitats socials.
- Respectar els diferents punts de vista.

6. El projecte grupal

Cooperar és una cosa que va més enllà d'estar junts, col·laborant en activitats que, molts cops, podrien ser individuals (independentment de la convivència o de la bondat de col·laborar en aquest tipus de tasques). Hem d'intentar conèixer quines implicacions i fases té un treball cooperatiu per tal que arribi realment a ser un projecte grupal.

²⁸. Bonals, Joan (2000), El trabajo en pequeños grupos en el aula. Barcelona: Editorial Graó.

Per començar, s'han de tenir en compte diverses condicions i pautes d'un treball cooperatiu:

1. Es requereix la creació d'un clima de lliure expressió, confiança i escolta. Tractar d'aconseguir-ho suposa dedicar-hi suficient temps i esforç.
2. Hem de partir de la idea que *"ningú diu tonteries"*, sinó que es fan aportacions que segurament donaran lloc a d'altres. S'ha d'escoltar a tots els integrants i companys del grup de tal manera que es permeti que flueixin les idees sense cap valoració prèvia.
3. Fer aportacions i exposar al col·lectiu allò que pensem. La responsabilitat d'aportació és de cada persona, no de l'altre, no ve "de fora". El sentit d'estar i d'actuar en un lloc el creem nosaltres mateixos, tothom coopera amb el que ha treballat abans.
4. Saber veure i tenir en compte les diferents expectatives del projecte.
5. Saber acordar/pactar. És un dels objectius essencials, diferent de seguir les instruccions que diu un dels membres o fer individualment el que cadascú vol. Tot i així, no és fàcil arribar a acords i sembla convenient fixar unes regles o normes:
  - Escoltar totes les propostes, tractant d'esbrinar perquè l'altra persona està dient o plantejant alguna cosa.
  - Establir preferències. És més important ser eficaç per arribar a un acord que exposar les raons i quedant-s'hi en aquestes com a una finalitat. Les raons que puguem tenir han de ser un instrument que ajudi a la comunicació, però no a la finalitat.
  - Explicitar el projecte comú, ja que és necessari disposar d'un projecte comú a desenvolupar que es converteix en el referent i en la base amb la què es mesurarà l'eficàcia.
  - Arribar a acords viables (consens).

6.1 El projecte: tipus i etapes

Per dissenyar, elaborar i executar un projecte grupal és important tenir uns coneixements bàsics sobre quins tipus de projectes existeixen segons el criteri en el qual ens basem i quines etapes el conformen.

Un projecte és una empresa planificada que consisteix en un conjunt d'activitats que es troben interrelacionades i coordinades; la raó d'un

projecte és assolir objectius específics dins dels límits que imposen un pressupost i un període de temps prèviament establert.

Existeixen múltiples classificacions dels projectes, una d'elles s'estableix a partir de la distinció que es fa de la part econòmica:

- **Projecte productiu:** busca generar rendibilitat econòmica i obtenir beneficis econòmics.
- **Projecte públic o social:** busca aconseguir un impacte sobre la qualitat de vida de la població a qui va dirigit i no necessàriament s'expressa amb beneficis econòmics.

Altres formes de plantejar la classificació més extensa dels projectes és la següent:

- > Basant-se en el contingut del projecte:
  - Projectes de construcció.
  - Projectes d'informàtica.
  - Projectes de desenvolupament de productes.
  - Projectes de desenvolupament.
  - Projectes logístics.
  - Projectes de marketing.
  - Projectes comunitaris.
  - Projectes culturals.
- > Basant-se en l'organització participant:
  - Projectes interns.
  - Projectes de departament.
  - Projectes d'unitats creuades.
  - Projectes externs (d'imatge corporativa).

Una vegada establerts alguns dels diferents criteris de classificació, exposarem les quatre etapes generals que conformen un projecte grupal: la idea de projecte, el disseny, l'execució i l'avaluació. (Veure figura 2. Cercle d'un projecte de desenvolupament).

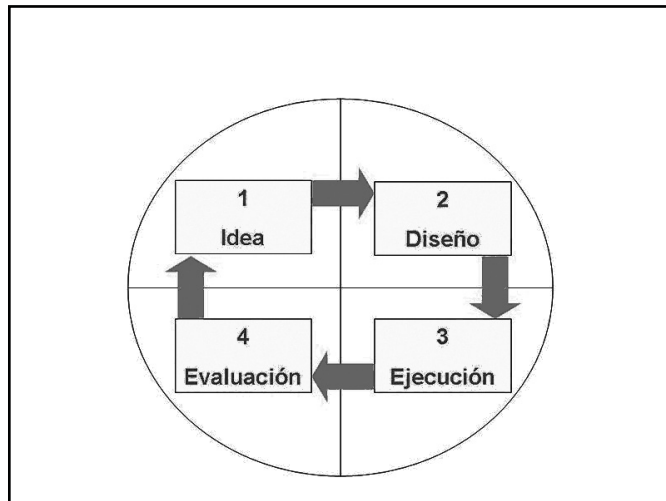
La idea de projecte consisteix en establir la necessitat o oportunitat a partir de la qual és possible iniciar el disseny del projecte. Pot iniciar-se degut a les següents raons: 1) perquè existeixen necessitats insatisfetes

actuals o es preveu que n'existiran en el futur si no es prenen mesures; 2) perquè existeixen potencialitats o recursos poc aprofitats que es poden optimitzar i millorar les condicions actuals; 3) perquè és necessari complementar o reforçar altres activitats o projectes que es produeixen en el mateix lloc i amb les mateixes persones involucrades.

El disseny és l'etapa d'un projecte on es valoren les opcions, tàctiques i estratègies a seguir tenint com a indicador principal l'objectiu a assolir. En aquesta etapa es produeix l'aprovació del projecte i després es realitza la seva planificació operativa. Es tracta d'un procés rellevant que consisteix en preveure els diferents recursos i els períodes de temps necessaris per aconseguir les fites del projecte. Tanmateix, estableix l'assignació o requeriment del personal necessari per portar-lo a terme.

L'execució consisteix en posar a la pràctica la planificació feta prèviament.

L'avaluació és l'etapa final d'un projecte en la què aquest es revisa i on es porten a terme les valoracions sobre allò planejat i allò executat, així com els resultats obtinguts en consideració a la consecució dels objectius plantejats.

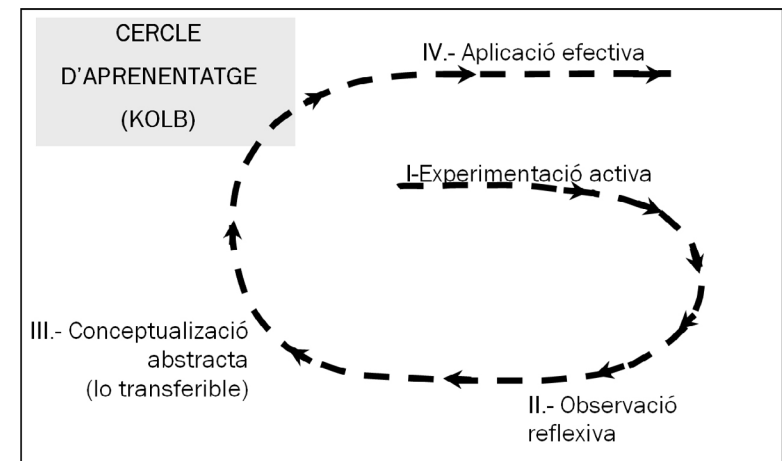
Figura 2. Cicle d'un projecte de Desenvolupament.

Font: http://es.wikipedia.org/wiki/Archivo:Proyecto_de_desarrollo_-_Ciclo.JPG

6.2 Fases del projecte

Quan es vulgui dur a terme un treball cooperatiu per la consecució d'un projecte, no només s'haurà de tenir en compte les condicions que han de donar-se, tal i com s'ha comentat en l'apartat anterior; sinó que també serà important la seqüència que es segueixi en el desenvolupament.

A continuació s'explica el procés que es segueix en l'anomenat "Cercle d'aprenentatge" de Kolb (1984)²⁹ (veure Figura 3. Cercle d'aprenentatge de Kolb). En aquest cercle es proposa començar per una fase d'experimentació activa, de vivència. En aquesta primera fase els membres que formen part del grup podran arribar a passar per experiències conjuntes, a situar-se en el terreny on es desenvoluparà el projecte. A tall d'exemple ³⁰: "suposem que volem fer un projecte relatiu a l'estudi de l'oci en la joventut, amb un objectiu determinat, per exemple, presentar-lo a l'associació de veïns/es del barri o a l'Ajuntament del poble, perquè reivindiqui o posi en marxa alguna activitat relativa a això. Podríem començar per posar el grup davant la decisió de què fer en una tarda, en un cap de setmana; podríem organitzar una visita pel barri o poble per veure què és el que existeix, etc.".

Figura 3. Cercle d'aprenentatge de Kolb.

Font: <http://www.concejoeducativo.org/alternat/coop-clave.htm>

29. Kolb, David (1984), *Experiential learning: experience as the source of learning and development* New Jersey: Englewood Cliffs. Prentice-Hall.

30. Extret de: *El trabajo cooperativo, una clave educativa*. Concejo Educativo de Castilla León (2004-2005). <<http://www.concejoeducativo.org/alternat/coop-clave.htm>>

La segona fase és la d'observació reflexiva sobre allò experimentat. Aquesta fase ens permetrà conèixer la situació de partida, començar a posicionar-nos en allò que podem arribar a plantejar de forma col·lectiva. Continuant amb el mateix exemple, *“Una vegada vista la situació podríem adonar-nos de la falta, per exemple, de possibilitats d'oci en el poble o el barri i les conseqüències que això provoca en els joves com, per exemple, la “fugida” del lloc”*.

A la tercera fase ens trobem la conceptualització abstracta. Arribats aquest punt, situarem el projecte que es vol realitzar, les metes que es desitgen aconseguir de forma col·lectiva, el que es podrà transferir, posar en pràctica, en definitiva; es tractaria de definir l'objectiu i/o hipòtesi que es vol assolir. Seguint amb l'exemple anterior, *“presentar una taula reivindicativa a l'alcalde o la corporació del poble o dels pobles, fer una presentació pública a les organitzacions que existeixin al barri o la localitat, recolzar determinades activitats, etc.”*

A l'última fase es tractaria de l'aplicació efectiva, es a dir, desenvolupar la proposta de treball grupal i/o actuació fins al final. Per últim, en relació a l'exemple desenvolupat fins ara, *“per exemple fer l'estudi i les propostes i arribar a la presentació davant dels qui haguessin definit o posat en marxa l'activitat o activitats a les que s'havien compromès”*.

6.3 El projecte grupal

Un projecte comú i grupal haurà de tenir tres elements imprescindibles. El primer dels quals condiciona l'existència dels altres dos:

- **Existència de mínims compartits, que siguin susceptibles de consens.** Aquests mínims seran els que orientin les accions que s'emprendran i que sempre estan relacionats amb valors amb els que decidirem.
- **Existència de tasques.** Tenir tasques ben definides permetrà arribar a acords raonables, sempre que els mínims anteriors estiguin assumits.
- **Existència de desacords.** Aquests aportaran creativitat i avenç, és a dir, no només hem d'admetre la diferència, sinó que aquesta és necessària per avançar i fomentar l'esperit creatiu de les persones. La cooperació no es basa en admetre el que diuen els altres i silenciar els conflictes, sinó en reconèixer-los i transformar-los.

6.4 El funcionament estratègic

Dins de l'elaboració d'un projecte grupal, el grup ha de disposar i fer servir un funcionament estratègic per tal d'aconseguir establir els objectius més realistes i assolir els millors resultats possibles. Amb aquest funcionament es busca que els membres, a partir del treball cooperatiu, defineixin adequadament totes les parts del projecte que voldran dur a terme.

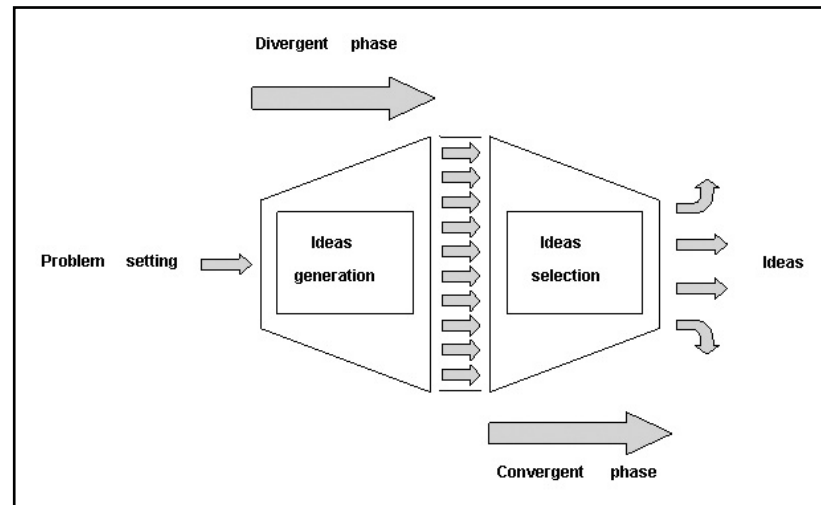
La pluja d'idees, també anomenat *brainstorming*, és una eina de treball grupal que facilita el sorgiment de noves idees sobre un tema o problema determinat. (Veure figura 4. La generació d'idees en el procés *brainstorming*.) És una tècnica de grup per generar idees originals en un ambient relaxat, la qual cosa s'acostuma a plantejar en les primeres etapes de la formació d'un projecte. La pluja d'idees és un procés interactiu que genera més i millors idees que les que els membres podrien produir treballant de forma independent; donant oportunitat de fer suggeriments sobre un determinat aspecte i aprofitant la capacitat creativa dels participants. La principal regla del mètode és ajornar el judici sobre les idees, ja que en un principi tota idea és vàlida. Per exemple, en el cas d'una reunió per la resolució de problemes, habitualment, moltes idees que es podrien aprofitar s'esvaeixen ràpidament davant l'observació judiciosa sobre la seva utilitat o caràcter absurd. D'aquesta manera, s'impedeix que les idees sorgeixin i aquestes, per analogia, en generin d'altres; i a més s'inhibeix la creativitat dels participants. En un *brainstorming* es busca tàcticament la quantitat sense prestar atenció a la qualitat i es valora positivament l'originalitat. Una anàlisi posterior indagarà estratègicament sobre la validesa qualitativa del que s'ha produït amb aquesta tècnica.

Aquesta tècnica també pot anar complementada i acompanyada d'altres mètodes vàlids a l'hora de definir un projecte com, per exemple, la classificació, la selecció i la quantificació de les idees.

Una de les habilitats que està estretament relacionada és la creativitat, anomenada també pensament original, imaginació constructiva, pensament divergent, etc. Consisteix en la generació de noves idees o conceptes, o de noves associacions entre idees i conceptes coneguts, que habitualment produeixen solucions originals. Els tres significats del concepte són: acte d'inventar qualsevol cosa nova (ingeni), capacitat de

trobar solucions originals i voluntat de modificar o transformar el món.

Per últim, dins aquest funcionament estratègic, el qual es fa inevitablement necessari per a la consecució d'un projecte grupal adequat, s'ha de prestar atenció altres estratègies que poden ser útils en el procés. És el cas de les estratègies de lectura, de redacció i d'elaboració de la informació (esquemes i mapes conceptuals, síntesi de la informació, etc). Encara que són conceptes que no seran tractats a continuació, és necessària la coneixença i la pràctica d'aquests per part dels estudiants.

Figura 4. La generació d'idees en el procés *brainstorming*.

Font: <http://www.diegm.uniud.it/create/Handbook/techniques/List/Brainstorming.php>

6.4.a Les fonts documentals i la cerca d'informació

Durant el procés de la creació i formació d'un projecte grupal serà important i necessari la cerca d'informació constant, el contrast de diferents fonts documentals, per tal d'obtenir la documentació i bibliografia més adequada, vàlida i fiable. Així doncs, és important prestar atenció en aquest apartat.

Un factor que influeix i condiona en la cerca d'informació és el de la societat actual. En un món en el qual el volum d'informació és ampli i flueix d'una manera constant, és precís conèixer quina és la informació pertinent,

adequada i rellevant. Aquesta informació es caracteritza per ser abundant, heterogènia i canviant respecte a la seva forma i contingut dispers.

Actualment, la manera més ràpida per obtenir informació és Internet. El problema afegit a la cerca documental ja no és tant la censura, ans el contrari. La fiabilitat de la informació, ja que la quantitat que navega per Internet requereix que les persones siguin capaces de seleccionar la informació més pertinent. Aquest fet es fa evident en el cas dels buscadors i portals d'Internet, en els quals el factor humà ha de dur a terme l'elecció de la informació més necessària i apropiada.

Hi ha una sèrie de característiques diferencials dels centres de documentació d'els mitjans i altres:

- **La dualitat en l'origen de les fonts:** cada medi té un fons documental propi, però que comparteix amb altres.
- **Multiplicació constant d'informació heterogènia:** cada medi disposa en els seus fons documentals de tot tipus de documents com per exemple, fotografies, etc. Els serveis de documentació tindran més valor en la mesura de la qualitat que afegixen al treball periodístic. El servei de documentació s'ha d'implicar en la rutina de productivitat d'informació i ha d'actualitzar-se constantment.
- **Obsolescència:** la renovació constant de la informació es necessària atès que si es treballa amb l'actualitat s'ha de saber què està passant a cada moment. Per tant, s'hauran d'eliminar constantment els arxius inútils o reemplaçables.
- **La diversitat d'usuaris que utilitzen els centres de documentació:** formen part dels usuaris, els periodistes, els professionals de la comunicació, els estudiants, els receptors del missatge, els serveis de postvenda, els investigadors i la societat en general.

Existeix una sèrie de propostes per calibrar la qualitat de la informació que els medis disposen referents a les fonts documentals:

- Comprovar els fets.
- Integrar i investigar els temes.
- Utilitzar fonts de primera mà.
- Treballar amb fonts plurals.

- Verificar les fonts.
- No assumir fonts alienes sense identificar-les.
- Explotar bases de dades.
- Buscar antecedents dels fets.
- Contextualitzar i relacionar les dades.

La informació que alberguen els documents és un conjunt de dades que permeten l'adquisició d'un coneixement. La informació pot trobar-se en tres formes bàsiques (text, imatge i so) i dues de combinades (informació audiovisual i multimèdia).

Finalment, és important conèixer diferents vies i fonts documentals per poder buscar la informació necessària. La divisió dels tipus de fonts documentals s'estableix de la següent manera:

1. Fonts documentals primàries: contenen informació nova i original, reflecteixen els resultats directes de la investigació i del procés de creació artística (llibres, publicacions oficials, publicacions periòdiques, tesis de doctorat, informes tècnics/científics, patents, normes, actes de congressos, jornades o trobades, etc.).

2. Fonts documentals secundàries: són producte de l'anàlisi documental i de l'organització de la informació. Permeten la localització de les fonts de documentació primàries (bibliografies i catàlegs).

6.4.b Els recursos necessaris

En qualsevol tipus de projecte és essencial disposar de diferents recursos i materials per a dur a terme les diferents fases i activitats per a la consecució d'uns objectius. Així doncs, serà un aspecte a tenir en compte a l'hora de dissenyar i planificar el projecte, saber quins són els recursos que s'han de tenir a l'abast.

Hauem de tenir en compte el tipus de recursos que poden ser necessaris: materials, visuals, humans, climatològics, informàtics, d'habilitats, de competències, etc. Per tant, abans de dur a terme la gestió i execució del projecte, s'haurà de fer una bona exploració del que es necessitarà i de la forma més aproximada i eficaç possible, avançant-nos en el futur per nous canvis o imprevistos que ens puguin sorgir.

6.5 L'autoavaluació del projecte

L'autoavaluació és necessària per completar el procés d'aprenentatge de l'estudiant, i en aquest cas es podrà dur a terme de manera grupal, la qual cosa oferirà més i diferents punts de vista dels membres del grup. El fet que un grup avaluï la feina feta és una bona manera de fer sorgir el debat, amb nous sentiments, pensaments i valoracions els quals poden aportar una retroalimentació molt positiva per als estudiants.

L'autoavaluació i la reflexió proporcionen oportunitats per a avaluar el seu propi progrés, individual i en grup; pensament i aprenentatge. També possibiliten la reflexió dels mètodes per al creixement en els aprenentatges i el seu perfeccionament. Amb la retroalimentació dels companys, els estudiants poden interioritzar les característiques pròpies d'un treball de qualitat a l'avaluar el treball dels seus companys. I, en qüestió, l'observació del treball grupal en general contribuirà a l'avaluació de les destreses col·laboratives que s'han pogut donar.

7. La planificació com a eix transversal d'un projecte grupal

Aquest apartat influeix en totes les fases, aspectes i apartats anteriors que fan referència al projecte grupal. Una bona organització i planificació del temps serà essencial perquè els membres que integren el grup puguin coordinar-se de manera que el seu treball sigui el més útil, eficaç i eficient possible. Així doncs, la divisió i la repartició de les tasques entre les diferents persones s'haurà de dur a terme des de les primeres fases de la formació d'un projecte i, a la vegada, s'haurà de seguir un control per corregir i millorar les possibles dificultats que es vagin presentant segons el moment.

Els avantatges d'una planificació del temps són varis: s'evita l'acumulació de les tasques; té uns objectius i obliga a un treball diari per la consecució d'aquests; estalvia esforç i temps; millora els hàbits d'una feina regular; dóna tranquil·litat, seguretat i estabilitat; compromet a objectius concrets i evita la improvisació.

7.1 La Planificació Estratègica Situacional (PES) vs. Planificació Tradicional (PT)

La planificació és l'acte racional i conscient que ens obliga a pensar abans d'actuar. És el càlcul tècnic i ideològic que fem sobre la realitat per tal que els fets evolucionin i es transformin en una direcció determinada, a la velocitat i amb la profunditat que

volem imprimir al canvi desitjat, encara que amb presència d'obstacles naturals o d'actors polítics i forces socials que s'oposen. La planificació és, en definitiva, un profund i meditat acte de reflexió abans de l'acció transformadora. No hem de confondre'ns: el pla no és el procés. La planificació no són escrits, esquemes, gràfics, etc.; és molt més que tot això.

Depenent de l'enfocament a utilitzar, podem parlar de planificació normativa o tradicional, corporativa, complexa, comunicativa, estratègica, entre altres. Cadascuna amb avantatges i inconvenients, amb limitacions, diferents nivells de complexitat i utilitat. Per aquest motiu, cal tenir cura en seleccionar l'enfocament més adequat o saber-los combinar.

La Planificació Estratègica Situacional (PES) és una eina útil per a orientar i recolzar la presa de decisions d'actors socials que han d'enfrontar la complexitat dels problemes de gestió, objectius contraposats en un context de conflicte d'interessos i la creixent incertesa de múltiples factors externs. Aquests elements contextuals exigeixen estils de planificació i de gestió flexible, àgil, participativa, concertada, viable, amb capacitat de respondre a les múltiples demandes dels diferents actors socials.

La PES es basa en un concepte desenvolupat per Matus (1970)³¹ que parteix de l'anàlisi dels actors en situació de govern, aprenent del fracàs i els límits de la planificació normativa o tradicional. La planificació, segons aquest autor, és un càlcul que procedeix i presideix a l'acció per crear el futur.

S'ha de tenir en compte alguns conceptes i característiques quant a la Planificació Estratègica Situacional:

- Actor social: individu o grup que realitza una acció social.
- Triangle de govern/gestió³²: el triangle està configurat pels tres elements bàsics que condicionaran el resultat d'un projecte-acció.

31. Matus, Carlos (1980), Planificació de Situaciones. Mexico, DF: Fondo de Cultura Económica.

32. Els tres elements bàsics del triangle de govern/gestió són: el projecte que fa referència a la "mirada" o "visió" a on vol arribar l'actor, els poders o els recursos de l'actor i les maneres d'actuar (com l'actor construeix la seva acció). L'anàlisi del triangle de cada actor implicat en el projecte ens permet veure les interaccions positives i negatives que tenen lloc entre ells en una situació determinada.

Planificació Tradicional (PT)	Planificació Estratègica Situacional (PES)
1. Determinista (prediccions segures)	1. Indeterminista (previsions insegures)
2. Objectivista (diagnòstic)	2. Subjectivista (apreciació situacional)
3. Prediccions úniques	3. Vàries apostes en escenaris
4. Pla per sectors	4. Pla per problemes
5. Certeses totals	5. Incerteses i sorpreses
6. Càlcul tècnic	6. Càlcul tecnico-ideològic
7. Els subjectes són objectes	7. Els subjectes són actors actius
8. Sistema tancat (fites úniques invariables)	8. Sistema obert (vàries possibilitats)
9. Teoria del control d'un sistema	9. Teoria de participació en un grup

Figura 5. Comparació entre la Planificació Estratègica Situacional i la Planificació Tradicional normativa.

La planificació a la situació real no és un mètode racional basat en estudis tècnics, numèrics o abstractes. La planificació és un assumpte entre persones perquè tots els actors implicats planifiquen i actuen a la vegada a favor del seu projecte. Existeixen, per tant, tants mètodes de planificació com situacions existents.

Quan un equip planifica, ha de veure's a si mateix com un actor amb el seu triangle de govern, veure els altres com actors també amb els seus triangles, i analitzar la interacció de tots els diferents triangles de govern existents. Una característica molt important a tenir en compte és que des de la Planificació Estratègica Situacional els problemes són abordats en les seves múltiples dimensions.

7.2 Els quatre moments de la Planificació Estratègica Situacional (PES)

Abans de començar és important deixar clar que el concepte de "moment" vol superar el concepte d'"etapes" o "fases" de vegades massa rígid, que no permet repensar alguns dels elements presents en el procés.

- **Moment analític explicatiu:** es tracta de respondre a la qüestió "què passa?", "quina és la situació de la qual partim?" Es realitza una reflexió i anàlisi amb diferents tècniques i s'identifiquen els nuclis temàtics.

- **Moment normatiu:** es tracta de respondre a la qüestió del "què volem que sigui" el pla o projecte; fa referència a allò a què es vol arribar (objectiu/s). S'expressa la situació objectiu i d'ella (en els moments següents) l'arc direccional del pla i les estratègies d'acció.

- **Moment estratègic:** a partir de la situació inicial, i tenint en compte la situació objectiu, fa falta identificar quin camí s'ha d'anar confeccionant per transformar la situació inicial d'acord amb la situació objectiu a la qual es pretén arribar. I, sobretot, com superar els obstacles i restriccions que dificulten la realització de les operacions i activitats proposades.

> Eficàcia direccional: com s'han d'orientar les accions que condueixen a la situació objectiu.

> Obstacles per a arribar a la situació objectiu: viabilitat política, econòmica, institucional, organitzativa, etc.

> Com superar els obstacles o barreres identificades.

- **Moment tàctic-operacional:** és la fase en la qual s'ha de produir els fets o operacions que van provocant el canvi situacional, es tracta d'establir el "com fer".

> S'instrumentalitzat i implementa el moment normatiu.

> S'escullen els medis (actuacions, activitats, etc.) per a aconseguir els objectius.

> Es busca la coherència, la compatibilitat, la consistència, l'operativitat i la integritat de les diferents decisions.

Marc procedimental proposat

Sessions presencials

Sessió 1:

- **Conceptes que es treballaran:** la societat, la societat de la informació, la societat del coneixement, els "no llocs", l'individu i la interacció.

- Metodologia:

> Introducció i exposició teòrica (1 hora): durant aquesta primera part de la sessió s'explicaran i desenvoluparan els conceptes a treballar, mitjançant l'exposició teòrica de les orientacions i perspectives dels diferents autors. Com a eina de suport, s'utilitzarà una presentació power point on s'exposaran els diferents autors, conceptes i exemples.

> Debat empàtic (1 hora): en aquesta segona part es realitzarà un debat empàtic a partir de dos textos amb punts de vista diferents. Primer de tot, es dividirà els estudiants-tutors en dos grups i, a cadascun se li proporcionarà un dels textos. Cada grup haurà de treballar i preparar-se per exposar-lo i defensar-lo en el debat que realitzaran.

- **Avaluació:** en aquesta sessió s'avaluarà de forma continuada la implicació i la participació. Les habilitats comunicatives i d'empatia seran avaluades durant el debat empàtic.

- Materials: textos de referència pel debat empàtic:

> Trejo, Raúl (2001), "Vivir en la Sociedad de la Información: Orden global y dimensiones locales en el universo digital". *Revista Iberoamericana de ciencia, tecnología, sociedad e innovación*. Monográfico, 1.

> Bauman, Zygmunt (2007), *Vida de Consum*. Barcelona: Viena Edicions.

> Castells, Manuel (1996), *El surgimiento de la sociedad de redes*. Oxford: Blackwell Publishers. Capítol 5.

> Marc teòric: apartat 1 i 2.

Sessió 2:

- **Conceptes que es treballaran:** la xarxa social.

- Metodologia:

> Primera part (1 hora): durant la primera mitja hora es presentaran i s'exposaran exemples de forma visual i/o escrita (fragment d'un pel·lícula, capítol d'una sèrie o d'un llibre, etc.) que faran referència a la creació, estructura i característiques d'una xarxa social. La segona mitja hora es realitzarà una anàlisi grupal dels continguts teòrics referents a la xarxa social, extrets del material treballat.

> Segona part (1 hora): s'exposaran i s'explicaran els diferents conceptes esmentats anteriorment. Un cop aquesta part hagi acabat i els continguts hagin quedat clars, s'explicaran les pautes i els passos a seguir per a realitzar el treball sobre les xarxes socials a nivell de la Universitat, la Facultat i interpersonal. Aquest treball pot ser útil per configurar el perfil d'estudiants del Centre.

- Avaluació: en aquesta sessió s'avaluarà de forma continuada la implicació i la participació dels estudiants, especialment durant la primera part de la sessió, l'anàlisi grupal dels diferents exemples presentats. D'altra banda, es demanarà l'entrega per la següent sessió d'un treball sobre la identificació de xarxes socials a la Universitat, a la Facultat o a nivell interpersonal (veure Treball autònom de l'estudiant).

- Materials:

> Material adiovisual complementari:

- *Crash*
- *21 grams*
- *Babel*
- *La Ola*
- *Amores Perros*
- *6 grados de separación*
- *Numbers*: fragment del capítol *Grupos de protesta*.

> Altres exemples de xarxes socials (Facebook, mitjans de comunicació, etc.).

> Marc teòric: apartat 3.

Sessió 3:

- Conceptes que es treballaran: el grup, la integració social i les dinàmiques de grup.

- Metodologia:

> Primera part (30 min): la tercera sessió es començarà realitzant un parell de dinàmiques de grup (coneixença, brainstorming i presa de decisions), de tal manera que els estudiants-tutors puguin adquirir experiència directa amb aquestes i alhora els permeti obtenir elements per poder analitzar diferents conceptes i característiques com: el grup, els tipus de grups, els elements d'un grup, la integració, la identitat, etc.

> Segona part (30 min): a partir de les dinàmiques desenvolupades els estudiants realitzaran una anàlisi teòrica mitjançant unes cartolines i/o targetes les quals indicaran algun concepte o característica envers les dinàmiques de grup, el grup, etc. Hauran de seleccionar les targetes que continguin conceptes que s'identifiquin i formin part de les dinàmiques dutes a terme en la primera part.

> Tercera part (30 min): a mode de resum s'exposaran i explicaran els diferents conceptes esmentats anteriorment mitjançant la informació extreta pels estudiants-tutors i amb el suport visual del power point.

> Quarta part (30 min): finalment, realitzaran un debat/discussió entorn als avantatges i inconvenients del treball en grup i del treball individual; centrant-se en tot moment en el context de la facultat.

- Avaluació: en aquesta sessió s'avaluarà de forma continuada la implicació i la participació per part dels estudiants-tutors, així com la capacitat d'anàlisi crítica i reflexiva durant el debat/discussió que es realitzarà al final de la sessió. D'altra banda, el treball autònom consistirà en l'organització i desenvolupament d'una activitat amb els estudiants de primer per tal de realitzar una xerrada en funció dels seus interessos, una devolució de les conclusions que han extret amb el treball realitzat sobre l'anàlisi de xarxes socials i, finalment, dur a terme algunes dinàmiques de grup.

- Materials:

> Alguns exemples de dinàmiques de grup que es podrien utilitzar:

Dinàmica de presentació i/o coneixença:

- La teranyina: primer cal que el grup estigui força junt. Es tracta de presentar-nos a la resta de persones dient el nom i alguna característica positiva pròpia, tret personal, etc. En acabat, llença la corda entrotllada a un altre del grup, qui haurà de presentar-se també i llençar

el fil a un altre company, i així successivament.

- La targeta de visita: un cop feta la targeta de visita, es demana als estudiants que treguin un full qualsevol i que hi apuntin alguna cosa que els cridi l'atenció de les targetes dels companys/es de sessió. Es pot passar la targeta al company assegut a la dreta que la llegirà i apuntarà quelcom en el seu full.

Dinàmica de confiança i relació:

- La gallineta cega.
  - El dibuix a cegues (per parelles): entre els dos s'ha de fer un dibuix d'una cara. El que dibuixi ho farà amb els ulls tancats i l'altre l'ajudarà amb indicacions.
- > Textos treball individual vs. col·lectiu.
> Marc teòric: apartat 4.

Sessió 4:

- **Conceptes que es treballaran:** l'aprenentatge cooperatiu, l'altruisme, la solidaritat, el voluntariat, el projecte, el projecte grupal, el funcionament estratègic, la pluja d'idees, l'autoavaluació i la planificació.

- Metodologia:

> Primera part (1 hora): exposició i explicació teòrica dels conceptes i continguts esmentats anteriorment, mitjançant el suport visual power point. A continuació, es presentaran dos exemples per analitzar si s'està donant treball cooperatiu i de quina forma. A més a més, es realitzarà un debat amb el grup tot comparant l'aprenentatge col·lectiu o grupal i l'aprenentatge individual.

> Segona part (1 hora): s'exposaran els continguts referents al projecte grupal (30-40min). Tot seguit, el grup classe realitzarà una pluja d'idees (brainstorming), de propostes d'activitats per elaborar el Projecte grupal (20 min).

- **Avaluació:** en aquesta sessió s'avaluarà la participació, la implicació i el compromís quant a la pluja d'idees i l'elaboració del primer disseny referent al projecte grupal. El treball autònom consistirà en dissenyar i efectuar el projecte grupal dirigit als estudiants de primer curs.

- Materials:

- > Material audiovisual complementari:
- *El club de los poetas muertos*
  - *Un lugar en el mundo*
  - *El patio de mi cárcel*
  - *El hombre de mimbre*
  - *Blindness*
  - *Los sin tierra*
  - *Luna de Avellaneda*
- > Marc teòric: apartats 5, 6 i 7.

Treball autònom fora de l'aula

- Identificació de xarxes socials:

> Cada estudiant-tutor haurà de realitzar una anàlisi per identificar xarxes socials en els tres nivells plantejats: Universitat, Facultat i interpersonal. Hauran de realitzar aquesta anàlisi a partir de la informació que els proporcionin els seus companys de primer curs (per exemple: quins serveis, col·lectius, unitats de la UAB coneixes? Quins són els serveis als quals més t'adreces a la teva Facultat? On t'acostumes a reunir amb els teus companys? Quines necessitats no has vist complertes per la teva Facultat o per la Universitat? Tens relació amb estudiants d'altres cursos o Facultats?).

La recollida d'informació es planificarà i decidirà durant la sessió. Aquesta es podrà fer a través de qüestionaris, entrevistes semiobertes o tancades, de manera individual o per grups reduïts, etc.

S'avaluarà tant la quantitat de la informació com la qualitat d'aquesta. Es valorarà positivament la inclusió de nous continguts i la reflexió que s'extreu de la informació recopilada.

> Es calcula que el temps que l'estudiant-tutor destinarà a la preparació, l'organització i la realització de l'activitat serà un total de 5 hores.

- Dinàmiques de grup:

- > Els estudiants-tutors hauran de realitzar una activitat amb els seus companys de primer curs amb la planificació següent:
- Presentació: escollir un tema que els pugui interessar als tutoritzats

per fer una xerrada introductòria.

- Devolució de l'anàlisi de xarxes realitzat. Proporcionar la informació més rellevant i representativa.
- Realització de dinàmiques de grup (2 mínim). Es recomanarà que com a mínim una estigui adreçada a una dinàmica de coneixença. En aquesta part de l'activitat, es tracta que els estudiants-tutors posin en pràctica els conceptes treballats a la tercera sessió.
- Tancament.

> Es calcula que el temps que l'estudiant-tutor destinarà a la preparació, organització i realització de l'activitat serà un total de 5 hores.

- Projecte grupal:

> L'última part de la quarta sessió estarà destinada a que els estudiants-tutors comencin a planificar i dissenyar les diferents fases del projecte grupal a desenvolupar.

> Estructura del projecte grupal. Alguns exemples que deixen clar el que serà un projecte grupal poden ser: cicles de xerrades, sortides i excursions, cinefòrum, teatre, concursos, etc.

> Es calcula que el temps que l'estudiant-tutor destinarà a la preparació, organització i realització de l'activitat serà un total de 13 hores.

- **L'autoavaluació:** els estudiants-tutors hauran de realitzar una autoavaluació específica de les diferents activitats i tasques dutes a terme i una autoavaluació global dels coneixements treballats i adquirits, del funcionament de les sessions i del mòdul, del treball autònom en general i del seu procés d'aprenentatge.

Bibliografia

Adell, Jordi (1997), "Tendencias en educación en la sociedad de las tecnologías de la información". *Grup de noves Tecnologies aplicades a l'educació*. EDUTECA, 7.

Álvaro, José Luís i Alicia Garrido (2003), *Teoría sociológica y vínculos psicosociales*. Barcelona: Editorial EDIUOC.

Allport, Floyd (1923), "La falacia de grupo en relación con la ciencia social", *The American Journal of Sociology*, 29: 688 – 706.

Augé, Marc (2000), *Los no lugares; Espacios del anonimato. Una antropología de la sobremodernidad*. Barcelona: Editorial Gedisa.

Bañez, Tomasa (2000), "Participación ciudadana, sociedad civil y juventud". *Acciones e investigaciones sociales*. Madrid, 9: 101-124.

Bauman, Zygmunt (2008), *L'educació en un món de diàspores*, Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

Bauman, Zygmunt (2000), *Modernidad líquida*. Buenos Aires: Editorial Fondo de Cultura.

Bauman, Zygmunt (1998), *Trabajo, consumismo y nuevos pobres*. Barcelona: Editorial Gedisa.

Bauman, Zygmunt (2007), *Vida de Consum*. Barcelona: Viena Edicions.

Bonals, Joan (2000), *El trabajo en pequeños grupos en el aula*. Barcelona: Editorial Graó.

Carr, Nicholas (2011), *Superficiales*. Madrid: Editorial Taurus.

Castells, Manuel (1996), *El surgimiento de la sociedad de redes*. Oxford: Editorial Blackwell Publishers.

Chancel, Gabriel i Núria Martínez (2009), *Reculls. Document 5. Les competències transversals en el marc de l'EEES: L'assessorament Psicopedagògic en el nou model educatiu*. Barcelona: Editat per la Unitat d'Assessorament Psicopedagògic.

De Ugarte, David (2007), *El poder de las redes*. Barcelona: Editorial El Cobre.

Durkheim, Emile (1985), *Las reglas del método sociológico*. Madrid: Editorial Morata.

Johnson, David W., Roger T. Johnson i Edythe J. Holubec (1999), *El aprendizaje cooperativo en el aula*. Barcelona: Editorial Paidós.

Kolb, David (1984), *Experiential learning: experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, N.J.: Editorial Prentice-Hall.

Kelley, Harold H. (1952), *Dos funciones de la referencia agrupan*. Dins de Swanson, Guy, Theodore M. Newcomb i Eugene Hartley; *Lecturas en psicología social*. New York: Editorial Henrio Holt.

La Nación (2005), "Hay que amar la tecnología y saber controlarla". Entrevista a Marc Augé.

Lewin, Kurt (1939), *La teoría del campo y la experimentación en psicología social*. Buenos Aires: Editorial Paidós.

Mead, George H. (1934), *Espíritu, persona y sociedad*. Buenos Aires: Editorial Paidós, 1968.

Mires, Fernando (2006), *La sociedad de redes (o las redes de la sociedad)*. Madrid: Editorial Comunica.

Molina, Jose Luis (2004), *La ciencia de las redes*. Departamento de Antropología social (UAB). Asociación para el Avance de la Ciencia y la Tecnología en España.

Moreland, Richard L. (1987), *The formation of small groups*. London: Editorial Group Processes.

Le Bon, Gustave (1986), *Psicología de las Masas*. Madrid: Editorial Morata.

Parsons, Talcott (1966), "El sistema social". *Revista de Occidente*, Madrid.

Rodríguez, Josep (1995), "Análisis estructural y de redes". *Cuadernos Metodológicos. Centro de investigaciones sociológicas & Siglo XXI*, Madrid.

Shaw, Marvin E. (1983), *Dinámica de Grupo. Psicología de la Conducta de los Pequeños Grupos*. Barcelona: Editorial Herder.

Trejo, Raúl (2001), "Vivir en la Sociedad de la Información: Orden global y dimensiones locales en el universo digital". *Revista Iberoamericana de ciencia, tecnología, sociedad e innovación*. Monográfico, 1.

Vásquez, Adolfo (2008), "Modernidad líquida y fragilidad humana; de Zygmunt Bauman a Sloterdijk" *Almiar Margen Cero*, 38.

Wundt, Wilhelm (1920), *La psicología de los pueblos*. Madrid: Editorial Alta Fulla.

CAPÍTOL 2

Mòdul II El conflicte i l'anàlisi de l'entorn

Fitxa tècnica

Competències desenvolupades:

- Capacitat per identificar, analitzar i transformar conflictes.
- Capacitat de comunicació oral i escrita.
- Capacitat d'aprendre i d'actualitzar-se permanentment.
- Habilitats per buscar, processar i analitzar informació procedent de fonts diverses.
- Capacitat crítica i autocrítica.
- Capacitat per actuar en noves situacions de forma creativa.
- Capacitat per prendre decisions.
- Capacitat de treball en equip o habilitats interpersonals.

Conceptes que es treballaran:

La globalització	La globalització econòmica	La globalització cultural
La marca	L'oci	La institució
El neoliberalisme	El proteccionisme	La ressonància
La governabilitat	El conflicte a nivell macro	El conflicte armat
El conflicte a nivell micro	La mediació	La negociació
La provenció		

Marc teòric

1. Introducció

En el present mòdul es farà una aproximació als conflictes des de diferents perspectives, i es treballaran no solament entesos com una cosa aliena a nosaltres, sinó com un element que forma part de la nostra vida.

Les tècniques de resolució i anàlisi de conflictes ens permetran examinar i reflexionar sobre els mecanismes que conformen les relacions entre els actors ¹, els problemes detectats i el procés que segueix el conflicte.

L'estructura del marc teòric està pensada per tal que l'estudiant-tutor pugui conèixer el context social actual i treballar sobre alguns conflictes existents a escala global. L'objectiu és adquirir coneixements a nivell macro ² i avaluar situacions a nivell micro.

L'estudiant-tutor, al finalitzar aquest mòdul, haurà de ser capaç de fer servir les tècniques i els coneixements teòrics per analitzar, de forma eficient, els diferents conflictes que es presentaran al llarg de la seva vida.

Al final del mòdul, es realitzarà una activitat on aquests coneixements es posin en pràctica, analitzant i treballant un conflicte de l'entorn universitari.

2. La globalització

Al llarg del segle XX, els Estats³ del primer món⁴ han estat protagonistes d'una sèrie de canvis en la seva organització política, social i econòmica. Aquests canvis ens proporcionen un marc des del qual podem observar el funcionament dels conflictes amb perspectiva. Una anàlisi sintètica dels

1. Farem servir el terme actor per referir-nos a qualsevol persona o entitat que participi en un conflicte.

2. Al llarg del text optarem per fer una distinció entre conflictes a nivell micro i macro, per distingir entre els que són presents en el nostre entorn directe i personal (micro) o els que apareixen a un nivell més ampli (macro).

3. Ens referirem als Estats sempre amb aquest terme per evitar confusions derivades d'alguns termes com nació, estat nacional, etc. Entendrem l'Estat tal i com es va definir a la Convenció Panamericana de Montevideo del 1933. A grans trets, existeixen quatre elements bàsics: població, territori determinat, govern i sobirania interna i externa. Interna mitjançant el poder polític, i externa mitjançant els tractats amb altres Estats.

4. Parlarem del primer i tercer món evitant les connotacions jeràrquiques o ideològiques del terme. L'utilitzarem perquè és d'ús col·loquial i permet delimitar zones geogràfiques, sobretot nord i sud. Els anomenarem així, després d'haver tingut en compte la resta de mots (com poden ser subdesenvolupats, empobrits, rics, del centre, etc.). Així doncs, l'ús dels termes, primer i tercer món, ha de servir per fer una distinció simple sense cap mena d'intenció de menysvalorar cap dels sectors i persones implicats.

conceptes més importants ens pot ajudar a dibuixar les línies del context actual. Així doncs, considerem oportú començar per un dels conceptes més rellevants a nivell macro com és el de la globalització, que entenem com un fenomen actiu que és dinàmic, mutant i canviant.

La globalització ha transitat per nombroses etapes; nosaltres farem una aproximació sintètica del seu procés de canvi comprès des de finals de la dècada dels seixanta fins a l'actualitat. Aquest darrer període, segons l'autor colombià Vengoa (2003)⁵, rep el nom de globalització intensa i, podem dividir-lo en tres etapes: la primera constitueix una fase que podem denominar "globalització planetaritzada"⁶. Aquesta s'inicia a finals de la dècada dels seixanta (maig del 68) passant pels inicis dels setanta (final de reconversió del dòlar i primera crisi del petroli), i acaba el 1989 (caiguda del mur de Berlín). Un exemple que ens ajuda a il·lustrar aquest període, des del punt de vista econòmic, és el de la multinacional *General Motors*. En aquella època, la política de l'empresa apostava amb aire de patriotisme per a la contribució i l'enriquiment del seu país sota el lema: "tot treballador de *General Motors* ha de ser capaç de costejar-se un dels nostres vehicles"⁷.

El segon cicle, segons Vengoa, es presenta com una "globalització sincronitzada". La seva particularitat consisteix en la conjuntura de les tendències globalitzadores heterogènies anteriors per a ubicar-les dins d'un moviment mundial. Aquest va ser un moment històric fonamental que es va iniciar després de la caiguda del mur de Berlín i que va perdurar fins a l'atac terrorista contra les Torres Bessones de Nova York.

Al llarg d'aquests dos períodes molts dels polítics que van arribar al govern van implementar polítiques neoliberals⁸, sobretot en Estats anglosaxons i d'Amèrica llatina, per exemple: als anys 80 Margaret Thatcher al Regne Unit i Ronald Reagan als Estats Units o als anys 90 Carlos Menem a l'Argentina. Per últim, amb el despuntar del nou mil·lenni i fins el moment, Vengoa iden-

5. Vengoa, Hugo Fazio (2003), "Globalización y guerra, una compleja relación", *Revista de estudios sociales*, 16: 42-56.

6. Hem de tenir en compte que la majoria d'autors que escriuen sobre la globalització ho fan des de perspectives occidentals, per tant, la visió del procés com a planetaritzat s'ha d'entendre des d'una perspectiva "eurocentrista". Cal ser conscients que la globalització ha seguit diferents ritmes i ha tingut altres repercussions en regions que no són consumidores, sinó productores com Àsia o Àfrica.

7. Progressivament, amb el pas dels anys, aquest discurs va anar-se esvaint i l'empresa va exterioritzar les seves cadenes de producció fins a portar la major part de la seva producció a l'estranger, deixant a milers de treballadors americans sense feina.

8. El neoliberalisme fa referència a una política econòmica que considera contraproduent l'intervencionisme de l'Estat i defensa el lliure mercat excepte en situacions de fallida.

tifica un nou cicle anomenat “collisió de les globalitzacions”. Quan Vengoa parla de “collisió” es refereix a l'aparició de la fragmentació de la globalització en diferents àmbits (econòmic, sociopolític, cultural, etc.) degut a les tendències (globalització econòmica, polítiques neoliberalistes, hegemonia dels EUA i la URSS, etc.) que venien desplegant-se en els cicles anteriors i que van deixar de potenciar-se. Així, la globalització, encara que a nivells diferents, continua present en el cicle actual. Segons l'autor, “s'han intensificat les seves manifestacions no econòmiques (estil de vida, creences, etc.), s'han revertit tendències i preferències anteriors, i s'ha detectat un canvi en la balança entre la llibertat i la seguretat a favor d'aquesta última.”

3. Globalització econòmica: Neoliberalisme i proteccionisme

Com hem vist anteriorment, a la dècada dels 80 es van iniciar projectes neoliberals en diversos Estats; però, realment es va optar per un mercat totalment lliure de la intervenció estatal? Sota l'ideari del capital lliure, el neoliberalisme defensava un model que abolís els aranzels⁹ i que prescindís de l'intervencionisme dels Estats mitjançant un model econòmic autoregulator.

La realitat, però, és que aquesta teoria econòmica global va començar a ser durament qüestionada. Es va observar que tal i com s'incrementava el trànsit de capital i béns, el mercat patia una sèrie de crisis que es repetien de forma cíclica i regular¹⁰.

Alhora, també hem de destacar que hi ha estats del tercer món que es veuen obligats a contribuir i mantenir aquest sistema imperfecte, ja que s'utilitzen els seus recursos humans i materials per a poder donar sortida a les demandes de la resta d'Estats.

9. Segons Arcadi Oliveres, “Al final de la Segona Guerra Mundial, els aranzels sobre els productes representaven una mitjana d'un 40% sobre el preu dels productes; és a dir, passar un producte d'un país a l'altre significava pagar una mitjana d'un 40% com a drets de duana. Actualment, la mitjana mundial dels aranzels se situa en un 4%”, això ha potenciat el mercat global i el comerç internacional de béns.

Per a més informació veure: Oliveres, Arcadi (2004), *Contra la guerra i la fam*, Manresa: Angle Editorial, pp. 17-55.

10. Com afirma García-Durán, descrivint el funcionament de les crisis, “les coses van bé, de sobte comencen a anar malament, es produeix una crisi, una recessió de l'activitat econòmica, que porta a una depressió, i les coses van malament; però llavors el cicle canvia de signe, comença la recuperació de l'activitat, que porta a una pujada econòmica, fins de nou una recessió, depressió...”. L'autor defineix també tres tipus de cicles al parlar de la freqüència de les crisis i els problemes econòmics: “curt: cada tres anys; mitjà: cada set anys; llarg: cada quaranta anys”. Els cicles de menor durada que es donen cada tres anys, tenen menor intensitat; mentre que els cicles de més durada, els llargs, es donen cada quaranta anys i són els més intensos.

Per a més informació, veure García-Durán, Raúl (2005), *Catorce temas para entender la economía*, Bellaterra: UAB Servei de Publicacions, pp. 79-94.

A causa d'aquestes crisis es va fer òbvia la necessitat d'un actor que intervingués en moments difícils¹¹. Així doncs, sota l'ombra del lliure comerç, els Estats continuen protegint els seus béns davant les exportacions d'altres Estats, per exemple, els ajuts que la Unió Europea dona al sector agrari.

3.1 Com funciona una multinacional¹²

En aquest context, el proteccionisme dels mercats de cada Estat, coexisteix amb un lliure mercat. Això vol dir que els Estats poden intercanviar béns entre si, per exemple, a la Unió Europea es garanteix el comerç sense aranzels entre els seus socis. Una altra pràctica és potenciar la capacitat de competitivitat dels seus productes mitjançant subvencions, trobem un clar exemple a la Xina.

Un exemple històric d'intervencionisme, més proper a nosaltres, són les pràctiques proteccionistes dutes a terme per la dictadura franquista per promocionar determinats automòbils. El 1957 l'empresa SEAT va posar a la venda el model 600 que havia de competir contra “l'escarabat” de la Volkswagen alemanya o els Renault francesos, cotxes qualitativament millors. El fet que va permetre evolucionar la indústria automobilística de SEAT i de l'Estat espanyol va ser l'alta càrrega d'impostos que s'aplicava a cotxes importats de l'estranger i que en alguns casos arribava a elevar el preu original en un 700%.

La majoria de les multinacionals busquen “optimitzar” els costos de producció i fabricació dels productes. Per aconseguir rendibilitat, les empreses deslocalitzen¹³ les fàbriques que es troben en els països del primer món, on el cost de producció és massa elevat, subcontractant¹⁴ fàbriques en

11. A nivell internacional, hi havia necessitats que havien de ser satisfetes: la necessitat de crèdits per als Estats en desenvolupament, algun mediador que vetllés per a la creació de zones de comerç sense aranzels, un organisme extern que vetllés per a les economies estatals, etc. A partir d'aquestes necessitats s'ha anat creant un entramat d'organitzacions internacionals, entre les quals trobem el Fons Monetari Internacional (FMI) que s'encarrega de supervisar si els Estats estimulen les seves economies amb eficiència i és el responsable de donar “consells” i fer previsions sobre l'economia dels Estats. D'altra banda, la funció principal del Banc Mundial (BM) és donar préstecs i “estimular” Estats en desenvolupament. Alhora, la regulació del lliure mercat, juntament amb la reducció d'aranzels i la resolució de controvèrsies comercials, és tasca de l'Organització Mundial del Comerç (OMC). Totes aquestes organitzacions, entre altres, s'encarreguen d'intervenir en l'economia internacional.

12. Una multinacional o transnacional és una empresa que estableix diverses sucursals arreu del planeta, però totes les decisions sorgeixen del seu país d'origen (tot i que el funcionament sigui global).

13. Entenem deslocalització com el procés que segueix una empresa al traslladar els seus centres de treball d'un Estat del primer món a un altre del tercer món per reduir costos.

14. La paraula “subcontractar” és molt important en aquest apartat, ja que les empreses funcionen a través de tercers (persones o empreses d'un altre país). Així, si hi ha problemes de qualsevol tipus, l'empresa que externalitza la seva producció no n'és responsable. Per tant, són els tercers qui exploten a la seva pròpia gent i hi estableixen acords per fabricar productes que s'enviaran al primer món.

països del tercer món amb costos de producció molt més baixos. En aquest context, es fa difícil que els Estats del tercer món puguin crear una indústria pròpia independent de l'economia internacional, amb una capacitat competitiva igual a la de les multinacionals.

Avui en dia, els Estats del tercer món veuen com les indústries estrangeres s'estableixen als seus territoris, amb l'esperança de sortir-ne beneficiats econòmicament, ja que aquestes indústries generen llocs de treball i industrialitzen la regió on s'estableixen. Això fa que molts Estats busquin captar l'interès d'aquestes empreses oferint diversos avantatges (fiscals, econòmics, legislatius, etc.). Per exemple, un Estat pot tenir una normativa mediambiental molt laxa, de manera que estalviï diners a les empreses en desfer-se dels residus tòxics o els permeti fer emissions de gasos contaminants. Un altre factor que resulta atractiu a l'hora d'instal·lar-se en aquests Estats són les condicions laborals que generalment es caracteritzen per la inexistència d'un sou mínim, o la no regulació de la durada de la jornada de treball, que acostuma a ser maratoniana i sense descansos.

A la pràctica, però, als Estats receptors d'aquestes indústries no hi ha una re-inversió proporcional als guanys que s'hi generen. El que acostuma a passar és que el capital guanyat se'n va al primer món, un cas paradigmàtic és el de les empreses espanyoles que tenen presència a Amèrica del Sud.

El procés de deslocalització s'ha d'entendre com a canviant i repetitiu, doncs quan qualsevol condició de contorn (normativa ambiental, drets laborals, fiscalitat, etc.) canvia, les multinacionals busquen un altre territori on segueixin mantenint condicions més favorables. Així, la multinacional disposa d'una àmplia varietat on escollir establir-se, deixant d'aquesta manera una estela de precarietat laboral i pobresa.

En la majoria de les ocasions, la fabricació d'un producte només es restringeix a una valoració cost-benefici. Aquesta anàlisi fa que cadascuna de les parts del producte es faci en una fàbrica diferent, per exemple, una part es fa a Hong Kong i l'altra al Brasil. Un cop fabricades les diverses parts, en

una altra fàbrica s'uniran i s'exportaran al primer món per la seva venda, doncs els costos de producció són tan baixos que surt a compte assumir els costos del transport. Aquest marc ha potenciat l'aparició de facto-

ries com les *maquiladoras* de Mèxic. Es tracta d'empreses que importen matèries primeres dels EUA per a sotmetre-les a un procés de producció i tornar-les a exportar. Tradicionalment mexicanes, moltes d'aquestes fàbriques se situen a la frontera mexicana amb els Estats Units i s'han convertit en un símbol de l'explotació transnacional.

El paper de les multinacionals està tan integrat que al parlar de globalització econòmica trobem un cas anecdòtic però útil per entendre fins a quin punt les empreses influeixen en aquest context. La publicació setmanal britànica *The Economist* va elaborar l'Índex *Big Mac*¹⁵. Consisteix en comparar el preu d'un menú *Big Mac* de l'empresa *McDonald's* en tots els Estats on es ven, i poder comparar el cost de la vida a cada Estat. Com que el producte és el mateix, es poden comparar els valors de les diferents monedes amb el punt de referència del dòlar.

Aquest índex ens permet comprovar la intensitat amb què les multinacionals estan integrades en el context global. Fins arribar a un punt on el preu d'una hamburguesa ens pot ajudar a veure d'una manera fàcil l'estat econòmic d'un país.

4. Globalització cultural

A l'anterior apartat, hem esbossat de forma molt sintètica el funcionament d'alguns aspectes "menys visibles" d'una multinacional i la seva afectació a l'economia global. Com hem dit, la pràctica econòmica d'aquestes empreses ha contribuït a la creació d'una cultura global que implica una homogeneïtzació dels productes a escala mundial. En aquest sentit, considerem oportú reflexionar sobre el paper de "la marca" que configura els símbols presents en aquesta cultura globalitzada. Per definir el concepte de manera entenedora, direm que la marca és la imatge¹⁶ que l'empresa transmet al públic.

L'empresa, a través de tot tipus de mitjans (televisió, ràdio, internet, etc.), intenta associar determinats conceptes, emocions o sentiments a un producte, i ho aconsegueix mitjançant un logotip o un tret característic (la poma

15. *The Economist* "Index Big Mac"
<<http://www.economist.com/markets/bigmac/index.cfm?CFID=149440654&CFTOKEN=82915799>>
(consultat el 27 de octubre del 2010)

16. En el terme imatge inclouem tot allò que la gent pensa o diu sobre una marca i el seu producte i el grau de satisfacció, la qualitat o, fins i tot, l'exclusivitat del producte.

d'*Apple*, les barres d'*Adidas* o la mascota de *Michelin*). Aquests logotips acaben adquirint unes propietats úniques a base d'associar-les amb tot tipus de conceptes de diferents formes.

L'estratègia de les multinacionals va més enllà d'associar uns símbols a la marca, busca que s'hi associïn emocions, estats d'ànim, estatus, etc. Per exemple, *Nike* sempre s'ha associat a esportistes d'alt rendiment, per la qual cosa la marca absorbeix conceptes com l'èxit, la competitivitat, l'esperit de superació, etc. D'altres, s'estimen més associar-se amb sectors acadèmics. En molts casos, les marques encarades al sector juvenil acostumen a patrocinar esdeveniments multitudinaris com concerts o festes, el fet que una marca els patrocini impregnarà els valors de la festa a la marca. El Festival Internacional de Benicàssim n'és un exemple, popularment conegut com *FIB Heineken*; la marca *Heineken* ha quedat totalment integrada al festival

El poder d'associació de la marca és tan potent que, fins i tot, pot convertir una persona en un concepte. En aquest sentit Naomi Klein, en el seu llibre *No Logo* (2000)¹⁷, ens parla del famós esportista *Michael Jordan*, el qual va ser tan promocionat per *Nike* que finalment va acabar associant-se als valors de la marca. La creació de la seva pròpia línia de sabatilles va acabar convertint-lo en una entitat separada de *Nike*.

La publicitat i les marques tenen una presència gairebé omnipresent en el nostre entorn, gran part dels beneficis econòmics que les empreses obtenen de l'explotació de les regions del tercer món són invertits en crear la imatge de marca. Les característiques d'un producte amb marca poden ser idèntiques a un altre sense marca en qüestions de qualitat, la diferència és que els productes amb marca tenen una imatge al darrere que els fa posseïdors d'uns atributs construïts per les campanyes publicitàries. La marca aconsegueix que estiguem disposats a pagar més per les idees que s'associen a aquell producte.

La marca ha envaït de tal manera el context on vivim que el seu nom substitueix el nom genèric de les coses. Per exemple, avui en dia ens afaitem amb la *Gillette*, ens moquem amb *Kleenex*, enganxem amb *Celo* i ens calcem amb les *Converse*.

17. Klein, Naomi (2002), *No logo: el poder de las marcas*, Barcelona: Ediciones Paidós Ibérica.

Les grans multinacionals han inundat la nostra vida d'estímul publicitaris i d'espais d'estètica similar arreu del primer món, i podem passejar per centres comercials idèntics en estètica i funcionament, ja siguem a París, Barcelona o Sidney.

4.1 La cultura de l'oci

El funcionament de les marques està subjecte al sistema on està implementat el capitalisme, on el temps lliure es presenta de manera indissociable al consum. L'associació entre lleure i consum ens permet parlar de la cultura de l'oci, quan en realitat parlem de la cultura de consum.

L'entorn occidental s'ha homogeneïtzat i ha establert unes pautes de conducta i consum que es donen arreu del primer món. La vida d'una persona ha estat planejada a priori, de tal manera que sempre seguim el mateix procés: estudiar, treballar i jubilar-nos. Qualsevol que no el fa rebrà el "càstig" del seu entorn (comentaris, reprovacions, etc.). Així, en aquesta línia, distribuïm la nostra quotidianitat entre els moments d'estudi i jubilació en dos grans categories: treball i temps lliure. Aquest últim, però, ha esdevingut temps de consum; de manera que d'una forma o altra tots contribuïm a perpetuar el capitalisme. Es fa difícil imaginar un dia sense la presència de diners, doncs tant si quedem per prendre alguna cosa o, fins i tot, si anem d'excursió, intervenen béns que han estat produïts i posteriorment comprats.

A més, hem arribat a un punt en què hem adquirit una cultura consumista global on les marques hi tenen molt a veure. Amb l'objectiu d'impulsar el consum, les marques s'han apropiat d'esdeveniments culturals que abans podien ser tradicions religioses o històriques i que ara són dies de consum. El Nadal n'és un clar exemple, el caràcter mercantil que ha adquirit és immens, i avui en dia costa imaginar-se un Nadal sense regals. Les multinacionals han sabut aprofitar aquestes oportunitats fins al punt que s'han adherit als nostres costums. Costaria concebre un Nadal sense l'anunci de *Freixenet*, o sense el clàssic color vermell del Pare Noel originalment verd i modificat per l'anunci de *Coca-Cola*. El costum és tan fort que, fins i tot, hi ha malestar quan una d'aquestes tradicions comercials i culturals es modifica. Per exemple, des del 1998, la loteria de l'Estat espanyol utilitzava cada Nadal la figura del "calb de Nadal", una figura que es va convertir en

marca i que va ser present durant 8 anys als anuncis de loteria. L'any 2006 es va decidir canviar la imatge de la loteria i canviar el format dels seus anuncis eliminant la icona del "calb". La repercussió social va ser gran i els diaris van fer difusió de la notícia enunciant una possible repercussió a les vendes i posant de manifest la desil·lusió de la gent.

La influència de les multinacionals és tan contundent que, fins i tot, determinen les estacions de l'any, a l'Estat espanyol estem acostumats a que *El Corte Inglés* inaugura cada any la primavera, hem arribat a un punt en què pot continuar fent fred i condicions hivernals i qüestionar-nos el funcionament natural de la climatologia per discordances amb les dates que ens dona "*la primavera de El Corte Inglés*".

Ens trobem en un punt on la publicitat forma part de la cultura i ens hem acostumat a viure per consumir. Comprar s'ha convertit en un estímul per aconseguir una felicitat artificial i momentània, que només es veu satisfeta quan obtenim productes nous. Les coses antigues i utilitzades queden degradades i rebutjades i, fins i tot, ens sentim obligats a comprar un producte nou si considerem que el nostre és vell, tot i que sigui totalment funcional.

4.2 La institució

Les teories de Berger i Luckman (1968)¹⁸ poden ajudar-nos a entendre millor els mecanismes que segueix la conducta de les persones a la societat de l'oci. Els dos autors ens parlen de la institució¹⁹ i l'univers simbòlic quan fan referència a les accions de les persones des d'un punt de vista construccionista i que apel·la a les rutines i costums dels éssers humans. Al nostre entorn existeixen una sèrie d'institucions que transmeten generació rere generació les seves creences i els seus coneixements. Segons aquests autors, les institucions socials són fonts de coneixement i de seguretat implícites i presents al nostre pensament i conducta. Aquests coneixements es donen per vàlids perquè estan sota el parapet de la tradició i la transmissió de costums.

En aquest sentit, la família tradicional podria considerar-se una institució

18. Berger, Peter i Thomas Luckman (1968), *La construcción social de la realidad*, Buenos Aires: Amorrortu Editores.
19. Al parlar de la institució no hem d'entendre només organismes polítics o oficials, sinó que s'inclou tot allò que tingui tres elements: un lloc físic; un conjunt de normes, valors o un univers simbòlic; i un seguit de pràctiques. El Tribunal Constitucional, per exemple, compleix aquests requisits, però la institució familiar també té una organització predeterminada (pare, mare, fill/a), unes normes i unes pràctiques.

que defensa un comportament específic vers les relacions de les persones, per exemple, la creença "un nen ha de tenir un pare i una mare" prové de la institució de la família tradicional present a la societat espanyola des de fa molts anys, i aquest és el coneixement que s'ha transmès. El fet que apareguin nous tipus de família es veu com una amenaça cap a la institució "tradicional" familiar, es crea un conflicte entre la realitat actual i el concepte tradicional de família.

Les institucions, alhora, tenen universos simbòlics propis que inclouen creences i coneixements, fonamentats i justificats. Per exemple, la forma de treballar i de consumir, formen part de macro institucions esteses a nivell global que, entre altres coses, jutgen a les persones en funció del seu nivell econòmic. El fet de diferenciar entre turistes i immigrants és una conseqüència d'aquestes institucions, de manera que ens ensenyen a classificar els estrangers en dues categories. No hem de caure en l'error de pensar que la institució és quelcom aliè o superior que ens dicta comportaments, ans tot el contrari, es tracta d'un coneixement que tots contribuïm a perpetuar pel fet de formar part de la societat.

Les institucions s'han homogeneïtzat gràcies a la globalització, les que s'han imposat són aquelles que provenen dels Estats des d'on s'ha articulat i dominat el sistema del capital. S'han legitimat de manera que resulta difícil sortir del seu àmbit d'acció. Així, el comportament i els valors estan influenciats per una cultura global, compartida i homogènia que crea models de vida semblants respecte aspectes econòmics i de comportament.

5. Ressonància i Governabilitat

Fins al moment, hem descrit a grans trets el context socioeconòmic actual. Aquest marc, juntament amb la consideració de la ressonància i la governabilitat, ens permetrà analitzar en una primera aproximació alguns conflictes a nivell internacional.

En un entorn globalitzat on diàriament trobem connexions de tota mena amb diverses regions del planeta resulta imprescindible parlar de ressonància. Aquest concepte ens ajuda a fugir dels anàlisis simplistes i ens obliga a investigar i conèixer l'entorn que envolta el conflicte.

Quan té lloc un esdeveniment o un conflicte, ja sigui a nivell local o global, hem d'evitar analitzar-lo com una simple relació causa-efecte entre dos successos. La ressonància ens obliga a tenir en compte tots els elements que intervenen en un conflicte i, en especial, a tenir en consideració tots els actors segons les seves accions, tot trobant les causes i les influències que hi són presents. Per exemple, si volem entendre perquè puja el preu del blat a Catalunya haurem d'analitzar un context més ampli que ens proporcioni informació dels fets desencadenants, i de com aquests afecten a la resta de factors. Seguint amb l'exemple, hauríem d'examinar detingudament si el preu del petroli ha variat, si hi ha hagut problemes econòmics al sector del transport, problemes polítics o econòmics als Estats que exporten el blat, un canvi en el valor de la moneda dominant, una declaració polèmica sobre els beneficis mèdics del blat, desastres climatològics, l'existència d'un mercat especulatiu, etc.

Alhora, quan es tracta d'accions que tenen una influència en la construcció de l'ordre social²⁰, parlem de governabilitat. Segons el Banc Mundial, la governabilitat és un estil de govern caracteritzat per un major grau de cooperació i interacció entre l'Estat i els actors no estatals a l'interior de xarxes de decisió mixtes, públiques i privades. A partir d'aquest concepte, es deixa de percebre a l'Estat com l'únic actor que modifica l'ordre social, obrint el ventall d'actors que proporcionen les eleccions i les decisions que ens afecten diàriament. Conseqüentment, la governabilitat no ha de ser examinada com una cosa estàtica que només prové dels Estats. L'afectació de la governabilitat per multitud d'actors i factors s'haurà de tenir en compte quan analitzem els conflictes a nivell macro.

6. El conflicte armat

Una de les manifestacions més il·lustratives dels conflictes a gran escala són les guerres, doncs provoquen canvis en el funcionament de l'economia i l'ordre social. A més, la intervenció de múltiples actors fa que aquest tipus de conflictes determinin reestructuracions i canvis en el panorama socio-econòmic mundial.

La situació política i bèl·lica actual deriva dels conflictes armats que van marcar canvis globals i sobre els quals considerem interessant fer-ne una breu anàlisi.

20. Parlem d'ordre social per referir-nos a l'estructura de la societat i els diferents elements que la conformen, ja siguin lleis, costums, etc.

Degut a l'impacte geopolític, trobem adient fer un breu apunt sobre la Segona Guerra Mundial (1939-1945). Durant aquest període es van enfrontar el bloc Alemany²¹ i l'eix dels Aliats²² i va morir un 2% de la població mundial (60 milions de persones). Aquest conflicte va sorgir per múltiples raons, però podem afirmar que el fet desencadenant més important va ser el Tractat de Versalles²³, degut al qual es va crear un context idoni de disconformitat popular a partir del qual el partit d'Adolf Hitler (líder del Partit Nacionalsocialista Alemany dels Treballadors i Cap d'Estat des del 1934 fins al 1945) pogué difondre i raonar el seu discurs de polítiques radicals, d'ultradretes i feixistes.

El context restant al finalitzar la Segona Guerra Mundial va acabar desembocant en una Guerra Freda entre els EUA i la URSS, que es va allargar fins a principis dels 90. Aquest període històric es caracteritza per l'absència d'accions directes per part de cap dels dos bàndols. Amb ideologies completament oposades (el capitalisme i el comunisme respectivament) van mantenir un enfrontament ideològic, polític, econòmic, tecnològic i militar. Aquest últim punt consistia en augmentar els propis arsenals d'armes davant de la possibilitat d'un atac de l'altre bàndol. Les dues potències anaven molt aparellades en aquest sentit, i la quantitat de caps nuclears de míssil va arribar al màxim de 45.000 en el cas rus, i 32.040 en el cas nord-americà. Tot i que els dos bàndols mai no van tenir enfrontaments directes, hi va haver multitud de conflictes armats derivats de l'enfrontament implícit entre les dues potències, per exemple, la crisi dels míssils de Cuba, la Guerra de Corea o la del Vietnam.

Amb la dissolució de la Unió Soviètica, els Estats Units van quedar com la potència mundial dominant i configurant-se com "la policia del món". Derivat d'aquesta conjuntura, i fins a l'actualitat, els EUA han iniciat una sèrie de conflictes bèl·lics a escala internacional coneguts popularment com "les guerres del petroli".

El primer d'aquests conflictes, tot i que no va ser iniciat explícitament pels EUA, va ser la Guerra del Golf (1990-1991). L'Iraq havia envaït Kuwait, fet

21. En aquest bàndol també hi havia Itàlia, el Japó, Romania, entre altres.

22. El Regne Unit, França, la URSS, els EUA, Polònia, Canadà, entre altres.

23. Tractat signat al 1919 entre Alemanya i els Estats Aliats per establir la pau finalitzada la Primera Guerra Mundial. Es van acordar diversos elements, entre els més importants trobem: els alemanys havien de reduir dràsticament el seu exèrcit i deixar de fabricar material bèl·lic, entrega de 44 milions de Tm de carbó, 371.000 caps de ramat, la meitat de la producció química i farmacèutica, etc., durant cinc anys, i el pagament d'una elevada quantitat econòmica de la que Alemanya no disposava.

condemnat per la comunitat internacional i que va comportar una acció de la OTAN. Un cop derrotat l'exèrcit iraquetà, la ONU va imposar mesures d'embargament a l'Iraq i l'obligació d'eliminar les armes de destrucció massiva que posseïa.

Dos anys després de la victòria, al 1993, els EUA van bombardejar l'Iraq en represàlia a una suposada conspiració per assassinar a George Bush. Posteriorment, l'any 1998, els EUA i el Regne Unit van iniciar una sèrie de bombardejos a l'Iraq degut a que van bloquejar les inspeccions de control que es feien des de la comunitat internacional sobre l'armament iraquetà.

Al 2001, els EUA inicien una guerra a l'Afganistan com a resposta als atemptats contra les torres bessones basant-se en l'article 51 de la Carta de les Nacions Unides que garanteix el dret a la legítima defensa²⁴. La justificació donada pels Estats Units va ser que l'Estat que acollia terroristes era responsable de les seves accions. Els EUA van rebre suport de diversos Estats del nord, sobretot del Regne Unit i d'Espanya. Amb l'atac inicial, els Aliats del Nord van aconseguir apoderar-se del control del govern de l'Estat i posar-hi un president elegit pels EUA. Tot i així, des de llavors fins a l'actualitat, les accions per part de la resistència afgana (talibans²⁵) no s'han detingut.

D'altra banda, al 2003 els EUA perseguint terroristes d'Al-Qaeda²⁶ van reprendre la guerra a l'Iraq, amb el pretext que hi havia armes de destrucció massiva (en endavant ADM). Com ja hem dit, aquest fet té origen a la Guerra del Golf; recordem que una de les sancions que les Nacions Unides van imposar a aquest Estat després de la derrota del 1991 va ser la de destruir les ADM. L'atac va generar una gran controvèrsia, ja que els EUA no van obtenir permís de cap ens de Nacions Unides. De fet, alguns dels membres permanents del Consell de Seguretat de Nacions Unides, com Rússia, la Xina i França, es van mantenir al marge del conflicte, doncs eren partidaris de continuar amb el treball dels inspectors d'ADM i no atacar.

Tot i així, es va iniciar una ofensiva que va acabar amb una ràpida ocupació

24. Aquest és un punt que genera controvèrsia, ja que la legítima defensa només pot aplicar-se com a resposta instantània o per evitar l'atac per part d'un Estat i no d'un grup terrorista.

25. Els talibans (en àrab "plural de la paraula estudiant") són un grup integrista guerriller, defensor de l'Islam sorgit durant la Guerra Civil després de la retirada soviètica a l'Afganistan. En un principi estaven recolzats pels EUA donada la seva oposició a l'Iran. Van accedir al poder al 1996 prenent la ciutat de Kabul per la força.

26. Al Qaeda (significa "la base") és una organització paramilitar i yihadista que fa servir tàctiques terroristes i que es descriu com a representant de la resistència islàmica global.

de l'Iraq per part de la coalició liderada pels Estats Units. Saddam Hussein, dictador iraquetà, va ser capturat aquell mateix any, jutjat i condemnat a mort per un tribunal iraquetà al 2006.

Com ja va succeir amb la guerra contra l'Afganistan, la resistència de l'Iraq va continuar els combats esporàdics, mitjançant atacs amb coets, morters i auto-immolacions. Els atemptats continuen, tot i que hi ha hagut un descens de la violència amb l'elecció com a president de Barak Obama als EUA que ha anunciat una retirada progressiva de tropes.

En aquest breu repàs, hem pogut veure com en els conflictes hi ha multitud d'actors que hi intervenen, i com aquests poden marcar la història i l'hegemonia del poder actual.

La globalització econòmica també ha estat un punt a tenir en compte en els conflictes armats. Si bé sembla que les guerres dels darrers vint anys tenen uns objectius justos, com acabar amb el terrorisme, la dictadura o la misogínia islàmica, també trobem que existeixen beneficis i interessos econòmics. En el cas de l'Afganistan l'assumpte és clar, en aquest territori s'estava construint un oleoducte per treure petroli de la mar Càspia i no més van necessitar una excusa per a aprofitar la situació.

De la mateixa manera, l'Iraq no només resulta un punt geogràfic estratègic, sinó que també té unes grans reserves petrolíferes. Les localitzacions dels darrers conflictes armats ens permeten pensar que la guerra també s'avalua en funció de cost-benefici, així doncs, no és fortuït que els EUA decideixin aplicar una alliberació a l'Iraq o l'Afganistan sense mostrar cap mena d'interès per casos com el del Sàhara Occidental ocupat pel Marroc.

7. Introducció al conflicte a nivell micro des d'una perspectiva cooperativista

Tal i com s'ha explicat en els punts anteriors, els conflictes a nivell macro generen canvis que afecten a la societat: són multicausats i complexos. Quan parlem d'un conflicte a nivell micro, podem treballar amb els principis d'anàlisi que aplicaríem als seus homòlegs a gran escala, ja que aquests són conflictes igualment complexos i afectats per diversos factors. A més, els conflictes a nivell micro ens ofereixen una oportunitat d'intervenció més efectiva, ja que resulten més accessibles i ens permeten influir-hi millor.

La idea de treballar els conflictes a nivell micro pot aplicar-se al marc educatiu, al laboral o a qualsevol altre. Sempre hem de tenir clar que el millor moment per tractar un conflicte es en els seus primers estadis, és a dir, abans que la situació es torni més complexa. La detecció inicial ens donarà el temps i la calma necessària per a analitzar-los i desenvolupar idees creatives que ens permetran abordar-los millor.

Quan parlem del conflicte, la primera imatge que acostuma a venir-nos al cap és violenta, per exemple una discussió o una guerra, el concepte conflicte sembla estar associat a la violència verbal, física o mental. Un dels punts de vista que critica aquesta visió és la perspectiva cooperativista, que defensa que el conflicte es vegi menys com un problema entre actors i més com a una oportunitat de canviar en conjunt, millorar o replantejar-se alguna cosa que no funciona per a obtenir un benefici comú mitjançant una transformació que convingui a totes les parts.

8. Com analitzar el conflicte

L'anàlisi dels conflictes és necessària per intervenir, per això s'ha de tenir tota la informació possible, ja que la falta d'aquesta pot tenir conseqüències contraproduents i agreujar la situació.

Quan ens trobem davant d'un conflicte existeixen una sèrie de qüestions que ens ajuden a descriure i entendre la situació. Cascón (1999)²⁷ orienta l'anàlisi mitjançant una sèrie de qüestions englobades en tres categories: actors, procés i problema.

- Actors

- > Quina o quines parts estan involucrades en el conflicte i de quina manera?
- > Quines són les seves bases de poder i/o influència?
- > Quina percepció tenen del conflicte i com els hi afecta?

- Procés

- > Què va desencadenar el conflicte, quins factors el van incrementar, quines influències moderades hi hagut, quines solucions s'han assajat i amb quin resultat?

27. Cascón, Paco (1999), *Educar en y para el conflicto*, Bellaterra: Càtedra UNESCO UAB.

- > Com s'està produint la comunicació? (distorsions: estereotips, rumors, mala informació, etc.).

- Problema

- > Quins són els interessos i les necessitats amagades darrere de cada part (les seves preferides)? Necessitats humanes bàsiques que caldrà tenir en compte per a la seva satisfacció. Diferència de valors.
- > Elaborar una llista de problemes a resoldre.
- > Analitzar els recursos existents: persones constructives (mediadores), interessos i necessitats en comú o, almenys, no excloents, ofertes que estan disposats a fer, etc.

En aquest mòdul, treballarem amb aquestes categories i, a grans trets, analitzarem un exemple de conflicte que va tenir molta importància en el món universitari des del 1998 al 2010: el pla Bolonya²⁸. Com a qualsevol conflicte, en aquest podem distingir diversos actors (persones, institucions, ens, etc.). En un primer moment, a mode d'exemple i de manera sintètica (recordem que normalment els actors són molts i afecten de diverses maneres), podríem distingir entre estudiants, PDI, PAS²⁹, equip de Rectorat i govern Estatal. Sobre tots aquests, hauríem de seguir l'esquema anterior, preguntant-nos en què es basa el seu poder, quina és la seva percepció del conflicte i com els hi afecta.

Seguidament, s'hauria de descriure el procés del conflicte de la manera més objectiva possible, com es va anar implementant el pla Bolonya i quines conseqüències va tenir.

Finalment, abordar el problema implica analitzar-lo des del punt de vista de tots els actors i desgranant els elements que el componen. Podríem dir que els estudiants reclamaven una educació pública, no privatitzada i de qualitat, i els òrgans de govern (equip de rectorat i govern Estatal) volen educació de qualitat, amb finançament privat i, si és possible, sense renunciar a la gestió pública.

28. Reforma universitària europea dins del marc de L'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES) que va durar des de l'any 1998 fins al 2010, moment en el qual totes les titulacions de l'Estat espanyol van adaptar-se. Es considera que comença amb un document anomenat "la declaració de Bolonya" (d'aquí el seu nom). Aquest procés va ser molt controvertit i va presentar diversos problemes fins a la seva implementació total.

29. Les sigles PDI i PAS serveixen per referir-se respectivament a Personal Docent Investigador i Personal d'Administració i Serveis.

9. Les diferents formes d'intervenir en el conflicte

Depenent del nivell en què es trobi el conflicte existeixen tres tipus d'intervenció:

- 1) **la provenció**, si encara no s'ha manifestat explícitament;
- 2) **la negociació**, si s'ha manifestat i els actors tenen vies de comunicació efectives i ganes de conciliació i;
- 3) **la mediació**, si s'han de treballar vies de comunicació i existeix voluntat conciliadora.

9.1 La provenció

Normalment es parla de "prevenció de conflictes" per a alludir a la necessitat d'actuar abans que aquest conflicte manifesti elements contraproductius. No obstant, s'haurien d'evitar connotacions negatives com: "no fer front al conflicte", "evitar-lo", "no analitzar-lo", "no deixar que brolli tot el que hi ha dins", "no indagar en les seves causes profundes", etc. La provenció, terme utilitzat per Burton (1998)³⁰, descriu el procés d'intervenció abans del desenvolupament del conflicte i ens aporta els següents elements:

- Una explicació adequada del conflicte com a positiu, incloent la seva dimensió humana.
- Un coneixement dels canvis estructurals necessaris (comunicació del grup, presa de decisions, etc.) per treballar els conflictes i negociar els factors rellevants.
- Una promoció de condicions que creen un clima adequat i afavoreixen un tipus de relacions cooperatives que disminueixen el risc de nous conflictes, aprenent a tractar i a acostar les contradiccions abans que arribin a convertir-se en antagonismes.

9.2 La negociació

Parlem de negociació directa quan el conflicte ja és present però hi ha voluntat d'arribar a un acord sense cap agent extern. A l'hora de negociar, sempre es recomana establir-se uns mínims fins on podem cedir i a partir d'aquí intentar treure unes condicions òptimes per les dues parts.

30. Burton, John (1998), *Conflict: Resolution and Prevention*. Nova York: Editorial Macmillan Press.

Hem de ser conscients que al llarg del conflicte, i durant el període de negociació, poden intervenir elements que distorsionin la comunicació i la bona entesa entre els actors:

- **Les percepcions** a l'hora de negociar i comunicar-nos. No ens podem deixar endur per prejudicis o estereotips creats a priori. Els actors poden tenir una percepció prèvia fruit d'experiències negatives i de percebre allò diferent com a amenaça. L'educació per al conflicte³¹ també ha de canviar la forma de percebre allò aliè i convertir-ho en una oportunitat per aprendre, més que com un perill.

Kapuscinski (2007)³², en el seu llibre *El encuentro con el otro*, transmet de forma molt entenedora aquesta idea, que normalment s'acostuma a aplicar a entorns amb problemes de racisme però que serveix gairebé per a qualsevol conflicte. Aquest autor diu que la visió occidental del món ens limita a percebre allò que surt fora de la nostra cultura i ens perjudica a l'hora d'aprendre d'altres entorns o persones. Aquesta visió de l'altre pot empitjorar el conflicte per prejudicis o imatges negatives.

- **El poder**. En qualsevol conflicte existeix un desequilibri de poder. Quan el desequilibri és molt important, el conflicte pràcticament és impossible de resoldre, ja que una de les parts dominarà sense esforç a l'altra i, per tant, no podrà existir cap negociació. És important descobrir quines són les bases de poder de tots els actors. Per exemple, en molts casos de desequilibri de poder entre grups de ciutadans i els Estats, aquest poder està basat en la submissió i la col·laboració dels qui han de seguir les normes del sistema en la seva obediència. En aquest sentit, aprendre a desobeir de forma crítica i assumint les responsabilitats de la desobediència pot donar poder a un grup que a priori semblava tenir-ne poc.

- **La competició**. A l'hora de negociar, hem de tenir en compte que en moltes ocasions els objectius originals es veuen afectats per l'efecte "competició", és a dir, convertim el conflicte en una competició on guanyar sigui com sigui. Per evitar els termes de "guanyador" o "perdedor", hem d'intentar promoure el treball cooperatiu, establint una sèrie de

31. L'educació pel conflicte és definida per Cascón, Paco (1999) quan afirma que "supone aprender a analizarlos y resolverlos, tanto a nivel micro (los conflictos interpersonales en nuestros ámbitos más cercanos: clase, casa, barrio,...), como a nivel macro (conflictos sociales, internacionales,...)".

32. Kapuscinski, Ryszard (2007), *El encuentro con el otro*. Barcelona: Editorial Anagrama.

trets i concessions que ens ajudin a entendre que tots poden guanyar obtenint coses, però també cedint-ne d'altres.

9.3 La mediació

En alguns conflictes els actors no aconsegueixen establir acords per si sols, però existeix certa actitud conciliadora. La figura del mediador sorgeix de la necessitat d'establir un camp neutral entre dues parts que estan en un conflicte obert i amb vies de comunicació entorpidides i poc efectives. El mediador és una persona aliena al conflicte i seleccionada per ambdues parts, per aquesta raó se la considera neutra. La mediació és una negociació facilitada que ha de servir per buscar l'acord entre les parts. Un bon mediador es reuneix amb les parts per separat i n'extreu la font del conflicte, seguidament explora els interessos dels participants i intenta treure'n les parts positives.

El mediador ha d'evitar ser el protagonista, la seva funció és la d'establir els canals de comunicació efectius i d'eliminar els prejudicis i la por a allò diferent entre els actors. Un cop exposat el cas, ha de guiar el grup per buscar solucions creatives; arribat a un acord, planificar una interacció futura i crear una plataforma estable de control que vetlli per al seu compliment. Alhora, hem de tenir en compte tota una sèrie de factors que poden interferir durant la mediació:

- Controlar les dinàmiques destructives de la comunicació: acusacions, insults, generalitzacions, etc. Intentar passar de parlar de l'altra persona a parlar del que més sabem, és a dir, de nosaltres mateixos. Parlar en primera persona manifestant els nostres sentiments, donant informació precisa sobre què ens ha afectat, com i perquè.
- Analitzar els processos vistos fins a aquest moment per aprendre tant dels encerts com dels errors. Fer un mapa d'anàlisi del conflicte: què el va originar, qui ha participat, de quina manera, quines solucions s'han assajat, etc.
- Establir processos de consens que permetin a totes les parts expressar-se, treure les seves necessitats i satisfer-les. Consensuar una sèrie de regles sobre com abordarem els conflictes: què farem i què no farem.

- Al parlar del problema o problemes, partirem de les solucions preferides per cada part, que normalment solen ser antagòniques. Considerant les possibles solucions i identificant les necessitats reals de cada part, trobarem les menys contraposades. Aquestes necessitats poden ser comunes i, en moltes ocasions, poden ser una base d'acord i d'optimisme en la cerca de solucions.

- Afavorir la comunicació és una part de vital importància. Parlar de comunicació efectiva ens ha d'ensenyar a dialogar i a escoltar-nos de forma activa i empàtica. Tot i que el terme comunicació efectiva no deixa de ser una obvietat, actualment, malgrat tots els avenços en comunicació que disposem, no sembla que sempre aconseguim l'objectiu de la comunicació, que no hauria de ser un altre que entendre'ns.

- Desenvolupar l'escolta activa. Es tracta d'anar més enllà del simple fet d'escoltar, és tenir una vertadera voluntat de comprendre a l'altra part i de fer-li arribar aquesta voluntat, tant verbalment (parafrasejant, verificant, etc.) com de manera no verbal, a través de les nostres mirades, la nostra postura corporal, etc. A més de treballar la comunicació, també serà necessari acordar la forma de posar-nos d'acord respectant també els interessos fonamentals de les diferents parts, és a dir, fins a on estarien disposats a cedir.

Marc procedimental proposat

Sessions presencials

Sessió 1

- **Conceptes que es treballaran:** la globalització, la globalització cultural, la globalització econòmica, la marca, l'oci, la institució, el neoliberalisme i el proteccionisme.

- **Metodologia:**

> Primera part (1 hora): treball a partir d'una dinàmica sobre els conceptes principals que desenvoluparem al llarg del mòdul.

> Segona part (1 hora): explicació teòrica dels conceptes treballats a la dinàmica, contextualitzant-los en un marc global. En aquesta part de la sessió es desenvoluparà una dinàmica que il·lustri la deslocalització de les multinacionals.

- **Avaluació:** en aquesta sessió es valoraran la participació i la capacitat de reflexió.

- **Materials:**

> Alguns exemples de dinàmiques de grup que es podrien utilitzar:

- Dinàmica dels conceptes: es divideix els estudiants-tutors en grups de 3 a 5 persones, es reparteixen targetes amb els diferents conceptes i definicions a cada grup. Els estudiants hauran de relacionar els conceptes amb les definicions creant un mapa que permeti reconèixer les relacions entre els conceptes. Finalitzada aquesta activitat en grups petits, es posarà el resultat en comú arribant a un consens entre tots i debatent sobre cadascuna de les definicions.

- Dinàmica del mapamundi: els estudiants-tutors hauran de marcar en un mapamundi el recorregut que ha fet un objecte determinat (una peça de roba que portin, bolígrafs, electrònica, menjar, etc.), des de la seva producció fins al consumidor. En concret es demanarà la identificació del lloc de fabricació i la nacionalitat de l'empresa productora.

> Marc teòric: apartats 1, 2 i 3.

Sessió 2

- **Conceptes:** la ressonància, la governabilitat, el conflicte armat i el conflicte a nivell macro.

- **Metodologia:**

> Primera part (50 minuts): anàlisi teòrica dels conflictes armats i de la ressonància i la governabilitat d'aquests.

> Segona part (20 minuts): lectura del text sobre el conflicte somalí i el conflicte internacional de la pirateria.

> Tercera part (40 minuts): es realitzarà un debat on s'haurà de reflexionar sobre els conflictes armats a partir del cas de la pirateria somalí tot aplicant els conceptes anteriorment treballats.

> Quarta part (10 minuts): explicació de la reflexió que haurà de fer-se a casa sobre un article relacionat amb un conflicte a nivell macro.

- **Avaluació:** en aquesta sessió s'avaluarà de forma continuada la implicació i la participació per part dels estudiants-tutors, així com la capacitat d'anàlisi crítica i reflexiva durant el debat que es realitzarà al final de la sessió. El treball autònom consistirà en analitzar un conflicte a nivell macro a partir d'un article periodístic que haurà de cercar l'estudiant-tutor.

- **Materials:**

> Textos de referència per al debat:

- Chancel, Gabriel; *Somalia* (2009). Document de treball.
- Coggins, Bridget; "Guarida pirata". *Foreign policy*, 2010, 40, pp. 62.
- Boubacar, Barry D.; "La vie en euros!". *Foreign policy*, 2010, 40, pp. 78.

> Marc teòric: apartats 4 i 5.

> Material audiovisual complementari:

- *Hotel Rwanda*
- *El gran dictador*
- *Senderos de gloria*
- *West Beirut*
- *Teléfono rojo, ¿volamos hacia Moscú?*
- *Las tortugas también vuelan*

- *Ciudad de Dios*
- *Promises*
- *La doctrina del shock*

Sessió 3

- **Conceptes:** el conflicte a nivell macro i el conflicte armat.

- **Metodologia:**

> Primera part (30 minuts): explicació de les pautes d'observació de la pel·lícula *Vals con Bashir* (30 minuts).

> Segona part (30 minuts): explicació dels requisits per a avaluar el segon treball del present mòdul que consistirà en fer una reflexió crítica sobre el conflicte palestí i israelià basant-se en la pel·lícula i la cerca d'informació sobre el tema.

- **Avaluació:** en aquesta sessió s'avaluarà la implicació i la participació dels estudiants-tutors a l'hora de dissenyar els criteris d'avaluació. Es demanarà l'entrega d'una reflexió crítica sobre la pel·lícula.

- **Materials:**

- > Material audiovisual complementari:
- *La delgada línea roja*
  - *Babel*
  - *Diamante de sangre*
  - *El Señor de la Guerra*
  - *El jardinero fiel*
  - *Invisibles*
  - *El efecto Iguazú*
  - *La Revolución no será televisada*
  - *Flores de otro mundo*

Sessió 4

- **Conceptes:** el conflicte a nivell micro.

- **Metodologia:**

> Primera part (45 minuts): explicació del conflicte a nivell micro. Es treballarà el conflicte com a procés de transformació positiu.

> Segona part (45 minuts): explicació dels conceptes teòrics a partir d'un cas pràctic. S'haurà d'elaborar l'esquema i l'anàlisi d'un conflicte amb la participació de tot el grup.

> Tercera part (30 minuts): explicació del treball final i anàlisi de possibles conflictes detectats amb els estudiants de primer curs. Explicació detallada de la tasca final i valoració conjunta del mòdul.

- **Avaluació:** en aquesta sessió s'avaluarà la participació i la implicació. El treball autònom consistirà en aplicar els coneixements adquirits en una situació de conflicte detectada pels estudiants-tutors.

- **Materials:**

- > Marc teòric: apartat 6.
- > Material audiovisual complementari:
- *Bowling for Columbine*
  - *Hoy empieza todo*
  - *La clase (conflictes a nivell educatiu)*
  - *La pelota vasca*
  - *Haz lo que debas*

Treball Autònom fora de l'aula

Reflexió: El conflicte a nivell macro i societat actual

La reflexió haurà d'analitzar un conflicte a nivell macro que els estudiants localitzaran a partir de notícies periodístiques. El text haurà d'incloure una reflexió personal sobre el tema. També es valorarà positivament la capacitat d'extreure els diferents punts de vista de la notícia i de relacionar l'exposat amb el marc teòric.

- Es calcula que el temps que l'estudiant-tutor destinarà a la preparació, l'organització i la realització de l'activitat serà d'un total de 5 hores

Reflexió: Vals con Bashir i els conflictes

Mitjançant el visionat de Vals con Bashir, s'haurà de treballar el conflicte palestí israelià, aprofundint en el tema i treballant els conceptes que apareixen al marc teòric. S'haurà de treballar el conflicte a través dels diferents moments de la pel·lícula i la cerca d'informació complementària.

- Es calcula que el temps que l'estudiant-tutor destinarà a la preparació, l'organització i la realització de l'activitat serà d'un total de 5 hores.

Treball final: un cas pràctic a la UAB

L'estudiant-tutor haurà de cercar un conflicte i fer una anàlisi completa sobre les persones que hi intervenen, el procés i el problema seguint les indicacions donades a la sessió. Per acabar, i un cop recollida tota la informació mitjançant entrevistes i recerca de material, haurà d'elaborar una proposta de transformació del conflicte viable i efectiva.

- Es calcula que el temps que l'estudiant-tutor destinarà a la preparació, l'organització i la realització de l'activitat serà d'un total de 13 hores.

Bibliografia

Bauman, Zygmunt (2001), *Globalització*. Barcelona: Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya, Pòrtic.

Berger, Peter i Thomas Luckman (1968), *La construcció social de la realitat*, Buenos Aires: Amorrortu Editores.

Boubacar, Barry D.; "La vie en euros!". *Foreign policy*, 2010, 40, pp. 78.

Burton, John (1998), *Conflict: Resolution and Provention*. Nova York: Editorial Macmillian Press.

Canclini Garcia, Nestor (1999), *La globalización imaginaria*. México DF: Editorial Paidós.

Cascón, Paco (1999), *Educación en y para el conflicto*, Bellaterra: Càtedra UNESCO UAB.

Chancel, Gabriel i Núria Martínez (2009), *Les competències transversals en el marc de l'EEES: L'assessorament Psicopedagògic en el nou model educatiu*, Reculls, document 5, Barcelona: Edició de la Unitat d'Assessorament Psicopedagògic.

Charlton, Andrew i Joseph E. Stiglitz (2005), *Fair Trade for All: How Trade Can Promote Development*. Oxford: Oxford University Press.

Coggins, Bridget; "Guarida pirata". *Foreign policy*, 2010, 40, pp. 62.

Focault, Michelle (1993), *Microfísica del poder*. Buenos Aires: Editorial Planeta Agostini.

Fundació Jaume Bofill (2003), *Gestión alternativa de conflictos en la organización del tercer sector*. Barcelona: Col·lecció finestra oberta 36.

García-Durán, Raúl (2005), *Catorce temas para entender la economía*, Bellaterra: UAB Servei de Publicacions.

Kapuscinski, Ryszard (2007), *El encuentro con el otro*. Barcelona: Editorial Anagrama.

Klein, Naomi (2002), *No logo: el poder de las marcas*, Barcelona: Editorial Paidós Ibérica.

Lederach, John Paul (1999), *Construyendo la paz: reconciliación sostenible en sociedades divididas*, Bilbao: Bakeaz, Gernika Gogoratuz.

Oliveres, Arcadi (2004), *Contra la guerra i la fam*, Manresa: Angle Editorial.

Stiglitz, Joseph E. (2006), *Cómo hacer que funcione la globalización*. Madrid: Editorial Altea Taurus Alfaguara.

Vengoa, Hugo Fazio (2003), "Globalización y guerra, una compleja relación", *Revista de estudios sociales*, 16: 42-56.

CAPÍTOL 3

Mòdul III La comunicació i la coeducació

Fitxa tècnica

Competències desenvolupades:

- Capacitat de redactar i expressar-se oralment.
- Coneixements tecnològics de gestió de recursos bibliogràfics.
- Gestió de la informació.
- La gestió del temps i dels recursos.
- Capacitat de generar noves idees.
- Comunicació assertiva.
- Expressió de compromís social i ètic.
- Tenir una actitud amb consonància amb els valors humans.
- Ser responsable.
- Ser capaç de relacionar-se no violentament.
- El raonament de tipus personal i crític.
- La resolució de problemes.

Conceptes que es treballaran:

La comunicació	El llenguatge	La informació
El coneixement	La identitat	La socialització
L'estereotip	El gènere	El sexe
La desigualtat	El poder	El patriarcat
La discriminació	La masculinitat	La feminitat
Els mites de l'amor romàntic	La comunicació en la parella	La violència
El maltractament	El cicle de la violència	L'agressió
L'homofòbia	L'assertivitat	La gestió emocional

Marc teòric

1. Introducció

Aquest mòdul constitueix un nou punt de partida pel segon semestre. Pretén que els estudiants-tutors adquireixin la capacitat de raonar de forma reflexiva i crítica al voltant de conceptes necessaris com ara la comunicació, la informació, el coneixement, la identitat, el gènere, la violència, entre altres.

En aquest mòdul partirem del concepte “comunicació”. La intenció principal és no limitar-nos a un únic marc, sinó que els diferents marcs semiòtics esdevinguin més explícits i donin les eines necessàries per perfilar un marc propi i fer una aplicació o praxis amb una base lògica per un estudiant-tutor.

Estem en una societat basada en el coneixement en general i on la tecnologia de la informació i la comunicació tenen una gran importància tal i com hem explicat al Mòdul 1. Establir la diferència entre informació i coneixement és imprescindible si no volem deixar a l'ombra l'aprenentatge i la cognició com a capacitats humanes fonamentals. La capacitat de buscar i seleccionar informació no fa referència només a on podem trobar la informació rellevant, sinó que es tracta d'ésser capaços de solucionar un determinat problema que es converteix en rellevant per a la gestió del coneixement. Les tecnologies de la informació i la comunicació podrien contribuir a la solució d'aquests problemes, però no serà possible sense la construcció de xarxes socials.

Per tot el que s'ha esmentat, considerem que la reflexió no es pot donar únicament sobre la tècnica o sobre la superfície de l'objecte, ja que aquesta pobresa reflexiva limita les capacitats que considerem que qualsevol estudiant ha d'assolir després del seu pas per la Universitat.

Un dels punts de vista teòrics sobre la comunicació permet considerar que tot procés de transmissió d'informació és comunicatiu. En aquest procés és important el comportament que té l'emissor sobre el receptor; i també, deixar de banda les possibles intencions o motivacions de l'emissor. Per tant, partirem del fet que la comunicació pressuposa la

intenció de comunicar-se i que aquest intent pot tenir èxit o bé fracassar.

En aquest context, ens endinsarem en el paper de l'experiència social per al desenvolupament de les habilitats implicades en la intencionalitat comunicativa que ha de ser pensada com un procés observable i social i no purament intern i individual. D'aquesta forma, es pretén avaluar la comunicació establerta pels estudiants-tutors amb els seus tutoritzats durant el primer semestre i obrir noves formes de comunicació per al segon període de treball.

La segona part d'aquest mòdul desenvolupa i convida a la reflexió, a la crítica i al qüestionament sobre la socialització de gènere, l'amor romàntic i la violència en la parella.

La violència s'utilitza freqüentment per controlar i sotmetre persones i grups socials. Aquesta s'exerceix a través de diferents manifestacions, ja sigui a nivell simbòlic, psicològic o físic, entre altres. A la nostra societat podem trobar diverses manifestacions de violència, i en concret, una d'estructural que és específica contra les dones i ha premés perpetuar les relacions jeràrquiques de poder entre homes i dones. L'estructuració de la societat en base a aquest domini ha implicat la perpetuació d'una sèrie d'estereotips, creences, construccions socials, etc. que estan molt arrelades al pensament comú i, per tant, són força difícils de canviar però no són immodificables.

A partir dels models convencionals i dominants de la societat, juntament amb la pràctica quotidiana, es produeix una socialització diferenciada, de manera que mitjançant els exemples, models i ensenyances del grup familiar es realitza una particular adhesió als models de gènere. Els missatges que rebem dels diferents agents socialitzadors influeixen la nostra manera de comportar-nos, pensar i sentir. És important, doncs, explicitar i ser conscients dels missatges que hem rebut en la nostra socialització i valorar de quins missatges som transmissors, si volem ser-ne transmissors i si volem seguir reproduint-los.

2. La comunicació

Com ja havíem vist en el primer mòdul, i seguint a Castells (2010)¹, la comunicació és compartir significats a través de l'intercanvi d'informació.

La comunicació és una part essencial de les nostres vides. De forma constant ens comuniquem verbalment o amb el cos quan anem a comprar el pa o el diari de bon matí, quan anem a classe, quan estem amb els amics o la família, etc. Així veiem com es donen comunicacions a nivell micro en la nostra vida diària entre persones, i a nivell macro entre societats, pensem per un moment en els mòduls anteriors i la importància de la comunicació, en la resolució de conflictes, en el treball cooperatiu, en les xarxes socials, etc.

En aquest mòdul partim de la concepció que la comunicació no es dona en individus aïllats, no es tracta d'una persona que transmet informació, sinó d'un procés relacional on existeixen diferents individus desenvolupant diversos rols.

En segon lloc, podem dir que la comunicació és un procés social, d'interacció i d'acció. La comunicació es pot analitzar dins d'un context d'interacció humana, de manera que deixa de ser un procés individual per ser observable i social.

Per últim, hem de tenir clar que la intencionalitat comunicativa és de naturalesa social i interrelacional. Dins de la teoria de la intencionalitat, podem diferenciar entre "intencions prèvies" i "intencions en acció". Tota acció intencional té una intenció en acció, però pot no tenir una intenció prèvia. Moltes accions són espontànies, no responen a intencions prèvies, però no deixen de ser intencionals.

Tots aquests conceptes també són presents en la proposta que fem sobre estudiants-tutors a la Universitat, on trobem una comunicació intencional que moltes vegades té intencions prèvies i moltes altres no. Al llarg d'aquest mòdul analitzem com ha estat la nostra comunicació fins ara per tal de determinar què implementarem a nivell comunicatiu a partir del se-

1. Rodríguez, Àlex (2010, 17 de gener), "El poder está en las mentes. Entrevista a Manuel Castells", *Magazine*, La Vanguardia.

gon semestre en el programa de tutors entre iguals a la Universitat que estem proposant.

2.1 Societat de la informació

Vivim en una societat que alguns autors/es han conceptualitzat com a societat de la informació, entenent que les transformacions i els avenços modernitzadors deriven de l'ús d'aquesta informació per reestructurar els processos productius, abaratir el cost dels béns i incrementar la capacitat de processar, emmagatzemar i transmetre dades (García, 2008)². Per aquests autors, el desenvolupament social i cultural depèn del fet que tots els països s'integrin a la revolució digital i informacional. Així, segons aquest discurs, la informació i la comunicació són cabdals per a l'avenç de la societat.

En aquest sentit, podem dir que si les nostres societats es defineixen per la seva capacitat d'adaptació a aquesta revolució digital i informacional, qui tingui la possessió d'aquesta informació tindrà el poder perquè aquesta societat canviï o no. Qui posseeix la informació i els mitjans per comunicar, qui és capaç de dissenyar i fer funcionar en un sentit o un altre el procés de comunicació socialitzat, té una de les claus del poder.

Els mitjans de comunicació en aquest sentit tenen un gran poder. Aquests mitjans construeixen realitats escollint uns marcs d'interpretació per a entendre la realitat seleccionant quina informació transmeten i quina no, a qui donen veu, quins conflictes i realitats representen, i des d'on ho fan.

Així, veiem com els mitjans de comunicació són instruments de poder i de producció, transmissió i recepció de sentit i, per tant, com a tals, col·laboren amb altres institucions en la construcció de la realitat social i política.

Hem de tenir en compte que estem parlant dels mitjans de comunicació que, com a empreses, mai publicaran res que les perjudiqui o que vagi en contra dels interessos de seus accionistes o d'aquells que subministren el seu fons econòmic. Conseqüentment, no poden fabricar un producte

2. García Canclini, Néstor (2008), Conferencia inaugural. Santiago de Compostela: *Congreso Internacional Fundacional de la Asociación Española de Investigación en Comunicación: I+C: Investigar a comunicación*.

inadequat respecte a la publicitat que difonen, ja que suprimirien una de les més importants fonts d'ingressos.

Els mitjans de comunicació també depenen de la informació que els subministren les instàncies governamentals, de l'administració en els seus diferents nivells o de la facilitada per les grans empreses. I com es deia abans, no es publicarà res que perjudiqui ni a uns ni als altres.

Aquests mitjans de comunicació estan inserits dins el sistema de mercat i com a tals han de ser productius econòmicament i han de passar per cinc filtres que decideixen quines informacions es donen, com, quan, etc. (Herman, 1990) :

- **La propietat del mitjà.** Les persones o empreses que regeixen el mitjà o qui el finança.
- **La publicitat que li permet obtenir guanys i ser competitiu en el mercat.** En aquest sentit, els mitjans no poden generar un producte inadequat per a la publicitat, doncs perdrien una font de finançament important.
- **Les fonts que els hi donen la informació** que mai afavoriran la circulació d'informació que els perjudiqui.
- **La força de les instàncies amb poder polític i econòmic,** siguin governs o empreses privades, que tenen capacitat de pressió sobre els mitjans.
- **La ideologia** hegemònica i la del mitjà en particular.

Així, com diria García Canclini (2001)³, qui construeix i produeix la informació que es distribueix massivament és, en realitat, una minoria que marca la manera com veiem el món segons unes determinades normes, sobretot aquelles realitats que ens són més llunyanes i de les quals no en tenim altres referents informacionals. La majoria de les persones som consumidors: alguns som passius, acceptant la informació tal com ens arriba; i altres, esdevenim actius processant aquesta informació d'altres maneres, des d'altres perspectives, analitzant la informació i així convertint-se en actors.

3. Gayà, Catalina i Marta Irizo (2001, 16 de març), "Entrevista a Néstor García Canclini", *Portal de comunicació*, <http://www.portalcomunicacion.com/cat/pdf/aab_ent/canclini.pdf> (consultat el 26 de novembre del 2010).

Cal dir, però, que amb les noves tecnologies, i sobretot amb Internet, aquests rols han canviat i han aparegut nous productors d'informació i realitats generant formes diferents de comunicació. Aquest fet ha permès democratitzar la informació i que qüestions que havien estat invisibilitzades des dels mitjans de comunicació estiguin presents. En aquest sentit, es donen noves possibilitats de comunicar, construir realitats fent visible allò innombrable, allò local, les veus que queden fora dels límits legítimats, etc. Però hi ha límits en aquesta nova realitat? Alguns autors ja apunten noves restriccions en aquests espais, noves formes de control; caldrà veure fins on arriben i com canvien aquests espais. Però a part dels grans mitjans de comunicació, com veurem a continuació, en les nostres interaccions també comuniquem.

2.2 La comunicació en la interacció humana

A partir de la nostra infantesa ens relacionem amb el nostre entorn i la comunicació juga un paper clau en aquestes relacions. A partir de la comunicació, les nostres relacions es desenvolupen, les elaborem i ens construïm com a persones. Les informacions que rebem influeixen en com ens construïm, des de la llengua que utilitzem fins a la nostra manera de fer i pensar i, a la vegada, quan nosaltres comuniquem estem transmetent informacions sobre nosaltres mateixos, estem construint una identitat dins un context social.

Com ja hem comentat, en aquests intercanvis es donen relacions de poder, hi ha una intencionalitat comunicativa amb intencions prèvies entre qui posseeix la informació i qui la rep, ja que els missatges que rebem o enviem influeixen en el que pensem i determinen el que fem, tant si els acceptem com si els rebutgem. Pensem, per exemple, amb els missatges que rebem diàriament sobre els cànons estètics d'homes i dones: fins a quin punt ens estan influenciant? Fins on decidim fer certes pràctiques (depilar-nos, aprimar-nos, posar-nos forts, etc.) per seguir-los?

En aquest punt, hem de tenir en compte que la nostra intencionalitat comunicativa dins d'una tutoria entre iguals pot establir relacions de poder entre els estudiants-tutors i els tutoritzats. Aquesta dinàmica no sempre és unidireccional, ja que moltes vegades les i els tutoritzats poden ostentar la informació i ser els estudiants-tutors els que la reben. Malgrat tot,

la informació no es tradueix en coneixement, és a dir, la informació no és coneixement⁴ per si mateixa.

En aquest sentit és interessant reflexionar sobre les nostres interaccions diàries i sobre què estem comunicant i quin poder estem exercint. Watzlawick (2002)⁵ marca uns principis bàsics de la comunicació humana que ens poden ajudar en aquesta reflexió:

- **No és possible no comunicar-se.** Segons aquest autor, fins i tot el silenci pot significar coses: cansament, rebuig, etc. Per tant, en qualsevol interacció, hi hagi intencionalitat de comunicar o no per part de la persona, ens estem comunicant.

- **Tota comunicació té un aspecte de contingut i un aspecte relacional, i el segon determina el primer.** Podem enunciar la mateixa frase amb diferents entonacions i gestualitats i veurem que canvia el contingut relacional: d'amistat, d'admiració, de rebuig, etc. En aquest sentit, allò que diem no verbalment mentre parlem és metacomunicació i permet interpretar el contingut verbal.

- **La naturalesa d'una relació depèn de la puntuació de les seqüències de comunicació entre els comunicants.** Aquest principi de la metacomunicació ens parla de la importància de les seqüències de contingut i de com els missatges intercanviats s'influeixen entre si: el que jo dic primer a una persona influenciarà en el que l'altre després em respongui o em digui.

- **Les persones ens comuniquem tant digitalment (llenguatge verbal) com analògicament (llenguatge no verbal).** El llenguatge digital informa millor sobre el contingut, mentre que l'analògic ens informa de les relacions.

- **Tots els intercanvis comunicacionals són simètrics o complementaris, segons estiguin basats en la igualtat o en la diferència.** És a dir, segurament la nostra comunicació no és la mateixa a classe, entre

4. La importància no radica en qui té la informació rellevant o qui sap on està guardada, sinó que es tracta de ser capaçs de solucionar un determinat problema que es converteix en un tema rellevant per la gestió del coneixement.

5. Watzlawick, Paul, Janet Beavin Bavelas, Don D. Jackson i Carlos E. Sluzki (2002), *Teoría de la comunicación humana: interacciones, patologías y paradojas*, Barcelona: Herder.

nosaltres, que amb una amiga o un amic.

Tenint en compte aquests principis de la comunicació, es interessant veure com podem millorar la nostra comunicació en les nostres interaccions.

2.3 La comunicació assertiva

Un concepte que és clau a l'hora de parlar de comunicació efectiva és l'assertivitat. Es tracta d'una habilitat social que consisteix a manifestar de manera clara, franca i respectuosa les pròpies opinions, emocions i creences, a defensar els nostres drets, a acceptar els pensaments i les crítiques dels altres i no sentir-se'n culpables. Segurament podem pensar situacions en què la nostra comunicació no ha estat d'aquesta forma, fet que pot comportar conflictes o malentesos.

A vegades, en algunes comunicacions poden haver-hi diferents barreres que impedeixen o obstaculitzen la nostra comunicació i impedeixen que aquesta sigui eficaç. És important que coneguem quines són aquestes barreres i com podem eliminar-les. Les barreres poden ser:

- Del medi: soroll, distància, canal, etc.
- Del missatge: innovació, soroll, redundància, context, etc.
- De la persona emissora: edat, sexe, facilitat d'expressió i de relació, estatus social, nivell jeràrquic, selecció, organització i simplificació de les dades, entre altres.
- Dels interlocutors: actituds i escala de valors, moment, nivell cultural, experiències anteriors de comunicació, absència d'empatia, etc.

Com podem evitar que es produeixin aquests conflictes i que la nostra comunicació sigui assertiva? Hi ha diferents principis que ens ajuden a millorar la nostra comunicació:

- Tenir clar que comunicar significa posar en comú.
- Tenir la disposició d'entendre's.
- Posar-se en el lloc de l'altra persona.
- Escoltar activament.

- No utilitzar a la gent. Mantenir sempre unes relacions obertes i constants.
- Eliminar barreres.
- Buscar el *feedback* de l'altra.
- Dominar els diferents tipus de llenguatge: el llenguatge verbal i el no verbal.
- Contextualitzar, organitzar i adaptar el missatge a l'oient.
- Escollir un canal, lloc i moment adequat.

3. Gènere

3.1 La prevenció de violència de gènere a la Universitat

En els últims anys sovint hem sentit a parlar de la violència de gènere. Abans d'endinsar-nos en el què significa, revisarem el concepte de violència, les seves implicacions a tots els nivells i les argumentacions que es donen entorn a aquesta.

La violència s'utilitza freqüentment per controlar, dominar i sotmetre persones i grups socials. Aquesta s'exerceix a través de diferents manifestacions, ja sigui a nivell simbòlic, psicològic o físic, entre altres. Mitjançant la violència s'ha impedit a moltes persones poder exercir els seus drets, imposant i limitant l'elecció de formes de vida, la llibertat de moviments i la lliure expressió.

La violència que es dona en una situació determinada és contingent amb el context social i històric, i està al servei dels interessos de poder i de dominació que travessen tota condició social. Així, si analitzem les explicacions que es donen a la violència podem analitzar el discurs imperant en una societat determinada (Domènech i Íñiguez, 2002)⁶.

Totes les persones hem patit o podem patir molts tipus de violència: econòmica, de classe, estructural⁷, de guerra, etc. Però a més a més, hi ha una

6. Domenech, Miquel i Lupicínio Íñiguez (2002), "La construcción social de la violencia", *Athenea Digital*, 2.

7. Es parla de violència estructural en aquelles situacions en les quals el dany està en la satisfacció de les necessitats humanes bàsiques (supervivència, benestar, identitat o llibertat) com a resultat dels processos d'estratificació social, és a dir, sense necessitat de formes de violència directa. El terme de violència estructural remet a l'existència d'un conflicte entre dos o més grups d'una societat (normalment caracteritzats en termes de gènere, ètnia, classe, nacionalitat, edat o altres) en el qual el repartiment, accés o possibilitat d'ús dels recursos, es resol sistemàticament a favor d'alguna de les parts i en perjudici de les altres.

violència estructural⁸ que és específica contra les dones, expressió de la seva secular situació de discriminació, que s'ha emprat com a instrument per mantenir la desigualtat, les relacions jeràrquiques i el poder dels homes sobre les dones a la societat patriarcal⁹ en què estem immersos. Una societat en la qual l'home blanc, adult, heterosexual, de classe alta i cap de família té la màxima autoritat. Aquest sistema d'estructuració de la societat funciona des de molt antic promovent una sèrie d'estereotips, creences, construccions socials, idees, etc. que estan molt arrelades a la societat i, per tant, són força difícils de canviar, però no per això són immodificables.

La violència que s'exerceix en aquest context és, per a Bourdieu (1999)¹⁰, un exemple paradoxal de violència simbòlica, entesa com a violència suau, invisible, que s'exerceix essencialment per les vies de tipus simbòlic i fa referència a mecanismes subtils de dominació o exclusió social que són utilitzats per individus, grups o institucions. En aquest sentit, Bourdieu considera que aquesta dominació simbòlica es manté precisament per la seva subtilitat, sense que les persones implicades ho percebin.

Un dels mecanismes que s'utilitza en aquest sistema patriarcal per tal de reproduir-lo és el binomi sexe-gènere.

El sexe divideix els individus d'una mateixa espècie entre mascles i femelles basant-se en les diferents característiques biològiques dels cosos (genètiques, físiques i fisiològiques). En canvi, el gènere, masculí o femení, fa referència a les característiques socials i culturals que s'atribueixen de forma diferenciada a homes i a dones, i que determinen les formes de pensar, sentir i actuar. La Conferència de Dones de Nacions Unides, celebrada a Pequín l'any 1995, va definir el gènere com el concepte que estableix les relacions entre homes i dones basades en rols definits socialment i que s'assignen a un o altre sexe; són, per tant, construccions socials que són diferents a cada societat.

Per exemple, el fet que els homes tinguin més pèl en determinades zones

8. Tortosa, José María i Daniel La Parra (2003), "Violencia estructural: una ilustración del concepto", *Documentación Social*, 131, pp. 57-72.

9. Estructura social i política, resultat de múltiples factors que fan que es produeixi, es reproduïxi i es perpetui un sistema basat en la tradició secular de dominació de les dones per part dels homes i que estableix mecanismes de poder consensuats (econòmics, socials, culturals i militars) a través d'una ideologia que legitima i mitifica l'opressió (opressió no només amb relació a les dones, sinó també sobre altres persones: homosexuals, transexuals, bisexuals, intersexuals, etc. que no responen al model de masculinitat valorat socialment com a superior).

10. Bourdieu, Pierre (1999), *A Dominação Masculina*. Rio de Janeiro: Bertrand Brasil.

del cos, o que les dones tinguin els pits més prominents, és degut al sexe. En canvi, que veiem el rosa com a color femení i el blau com a color masculí fa referència al gènere. Pensem, per exemple, que tant els homes com les dones tenim glàndules lacrimals, res en la nostra biologia ens impedeix plorar. Tot i així, no veiem de la mateixa manera el fet que plorin els homes o que plorin les dones, per què?

Cada persona es ensenyada a ser dona o a ser home, a actuar, expressar-se i viure diferent, de diverses maneres i a càrrec de diferents persones, institucions i voluntats, i cadascú aprèn o no aprèn segons les seves possibilitats. Cadascú, a partir de la interiorització, fa seu en graus diversos el conjunt de mandats de gènere. Compleix o desobeeix. I el procés pedagògic de gènere succeeix a les persones sense adonar-se'n, de manera inconscient, malgrat que es tracti d'un procés complex i que es perllongui durant tota la vida. Els homes i les dones són subjectes de gènere.

La divisió dual del gènere no és nova. Des del sorgiment del pensament liberal clàssic, i des de temps de Plató, el nostre pensament s'ha estructurat al voltant de sèries complexes de dualismes o parells oposats: racional/ irracional, actiu/ passiu, pensament/ sentiment, raó/ emoció, cultura/ naturalesa, poder/ sensibilitat, objectiu/ subjectiu, abstracte/ concret, universal/ particular, etc.

Aquests parells duals divideixen les coses en esferes o pols oposats i tenen les següents característiques. Primer, els dualismes estan sexualitzats. Una meitat de cada dualisme es considera masculina; i l'altra, femenina. Segon, els termes dels dualismes no són iguals, sinó que constitueixen una jerarquia. En cada parell el terme identificat com a "masculí" és privilegiat com a superior, mentre l'altre és considerat com a negatiu o inferior.

Des d'infants creixem i aprenem (ens socialitzem) a casa, a l'escola, al carrer o en els mitjans de comunicació, a través del joc, els programes de televisió, etc., dins d'un sistema que ens veu, ens tracta i espera coses diferents en funció del nostre sexe. Se'ns divideix en gèneres (femení i masculí) atorgant-nos uns trets, tasques i actituds estereotipades, a partir dels quals conformem la nostra identitat com a homes o com a dones. Els estereotips són models de comportament social basats en opinions

preconcebudes i valors que comparteixen els membres d'una determinada comunitat. Tenen a veure amb el gènere i no amb el sexe.

Així, ens es fàcil associar certes paraules de la següent llista amb un o altre gènere:

Gènere Femení	Gènere Masculí
Sensibilitat i delicadesa Tenir fills/es	Independència i autosuficiència
Cuinar, fregar, netejar, etc.	Autoritat
Tenir cura	Risc i valentia
Debilitat	Força i agressivitat
Submissió i dependència	Major salari
Àmbit privat	Àmbit públic
Infermeria i educació	Enginyeria i construcció
Passivitat sexual	Activisme sexual
Necessitat de protecció	Duresa i repressió dels sentiment

Aquesta socialització diferenciada es produeix, d'una banda, a partir dels models dominants i convencionals de la societat, que es reproduïxen en els discursos originats des de les institucions; i de l'altra, a partir de la pràctica quotidiana, dels exemples, models i ensenyances dels diferents grups socials als què pertanyem i que realitzen una particular adhesió als models de gènere. Així, els missatges que rebem d'aquests diferents agents socialitzadors influeixen la nostra manera de comportar-nos, pensar i sentir. És important, doncs, ser conscients de quins són els missatges que hem rebut en la nostra socialització, valorar de quins missatges ens agradaria ser transmissors i si volem seguir reproduint-los o no.

Quant a les conseqüències de la socialització diferenciada de gènere, Subirats (1998)¹¹ ens comenta que "*Las consecuencias de esta socialización diferencial se hacen evidentes de una manera cada vez más dura. Nuestra cultura, la que se transmite en el ámbito educativo, desde la escuela infantil hasta la Universidad, continúa siendo androcéntrica y sexista, provocando en los chicos la necesidad de manifestar su agresividad como una demostración de su masculinidad y en las chicas la demostración de docilidad como prueba de feminidad. Unos estereotipos que*

11. Subirats, Mercedes. (1998), *La educación de las mujeres: de la marginalidad a la coeducación. Propuestas para una metodología de cambio educativo*, Santiago de Chile: Naciones Unidas, Serie Mujeres y Desarrollo.

socialmente se pagan muy caros: la violencia contra las mujeres (...) Sensaciones que proceden de la inhibición de los sentimientos de ternura entre los hombres, de la falta de atención a los trabajos reproductivos, de la organización androcéntrica de la vida cotidiana y de un sinfín de problemas de los que habitualmente no somos conscientes, porque el mundo femenino se ha caracterizado por su invisibilidad, pero que tiene consecuencias extremadamente negativas para las personas como para la colectividad”.

A partir d'aquesta socialització diferenciada, la violència (simbòlica, psicològica, física, econòmica, sexual) esdevé el mecanisme a través del qual es manté una distribució desigual del poder entre gèneres, sent una la submissa i l'altre el dominant. La construcció social de la feminitat i la masculinitat en un context patriarcal facilita les condicions de possibilitat perquè aparegui la violència.

El procés de socialització no es circumscriu exclusivament als mandats de gènere, sinó que també ofereix models sobre com haurien de ser les relacions entre ambdós gèneres i, sobretot, com han de ser les relacions amoroses. Les relacions socioafectives són molt importants i fonamentals per al desenvolupament de les persones. Al llarg de la història, el concepte d'amor i les relacions amoroses s'han anat transformant per motius diversos: religiosos, polític-econòmics, tecnològics, per les relacions de producció, per les condicions laborals, etc. Les societats occidentals, patriarcal i capitalistes estableixen la parella heterosexual com a base del sistema de relacions familiars, i l'amor romàntic com el vincle que uneix a les dues persones en la parella.

Aprenem el que significa enamorar-se, els sentiments que hem de tenir, les conductes que hem de desenvolupar i el quan, el com i de qui ens hem d'enamorar. Aprenem que l'amor està format per elements com un inici sobtat, proves d'amor, fusió amb l'altre, oblit de la pròpia vida a través de la renúncia o el sacrifici per amor, i expectatives de trobar a la parella ideal.

L'amor romàntic estableix una forma d'entendre les relacions de parella que és per tota la vida (“t'estimaré sempre”), de forma exclusiva (“només a tu”), incondicional (“passi el que passi”), que implica un elevat grau de

renúncia (“t'estimo més que a la meva vida”), i de sofriment (“no hi ha amor sense dolor”).

Aquesta concepció de l'amor implica una relació desigual en la parella que promou vincles basats en la dependència, doncs, la persona es converteix en el centre de la vida de l'altra. En base a aquest vincle, sovint es consent i es roman en una relació violenta perquè aquesta relació és la que dóna sentit a la vida de la persona i perquè aquell “príncep blau” o “princesa” dels contes no pot ser que no sigui com ens l'havíem imaginat.

Alguns dels mites¹² més extensos que tenen a veure amb l'amor romàntic són els següents:

- L'entrega total.
- Fer de la parella l'únic i fonamental de l'existència.
- Viure experiències molt intenses de felicitat o de sofriment.
- Dependre de la parella i adaptar-s'hi postergant el que es considera com a propi.
- Perdonar i justificar tot en nom de l'amor.
- Consagrar-se al benestar de l'altra persona oblidant-se del propi.
- Estar tot el temps amb la parella deixant de banda les altres relacions (amistats, família, etc.).
- Pensar que és impossible tornar a estimar alguna altra persona amb aquella intensitat.
- Desesperar-se amb només la idea que l'amant pugui deixar-nos.
- Sentir que res no val tant com aquella relació.
- Pensar tot el temps en la parella, fins al punt de no poder treballar, estudiar, menjar, dormir o atendre altres persones “no tan importants”.
- Viure només pel moment de la trobada.
- Prestar atenció i vigilar qualsevol senyal d'alts i baixos en l'amor o en l'interès de l'altra persona.
- Idealitzar la parella no acceptant l'existència de cap defecte.
- Sentir que qualsevol sacrifici és poc si es fa per amor a l'altra persona.
- Tenir anhels d'ajudar i recolzar la parella sense esperar reciprocitat ni gratitud.
- Aconseguir la unió més íntima i definitiva.
- Fer-ho tot junts, pensar el mateix i gaudir de les mateixes coses.

12. Entenem per mites una sèrie de creences construïdes en una societat que ajuden a explicar el món i a donar sentit a les coses que passen.

Com ja hem comentat, les diferents creences sobre l'amor romàntic poden tenir efectes negatius sobre la pròpia relació, afavorint la creació de dependències i relacions de dominació. És necessari, doncs, plantejar-se quins efectes té cadascuna d'aquestes situacions, com ens sentim quan ens passa en les nostres relacions, ja sigui en una direcció o en l'altra. És important analitzar com es desenvolupen les nostres relacions, i si estem satisfets/es amb aquestes i mirar de no caure en relacions de poder desiguals que puguin desembocar en situacions de violència de gènere, que sovint són difícils d'identificar.

La paraula violència ens suggereix l'ús de la força física invisibilitzant-ne altres formes. D'aquesta manera, quan parlem de violència de gènere dins la parella hem de fer referència a diferents formes per tal de poder identificar-les i generar noves pràctiques que les evitin. Podem parlar de la violència física, psicològica (humiliar, insultar, ignorar, controlar, amenaçar, etc.), sexual (violar, no acceptar la negativa de l'altre, etc.), econòmica (apropiar-se dels diners de l'altre, no permetre-li tenir recursos econòmics, etc.), i social (aïllar, humiliar, ridiculitzar, etc.). Són formes de violència, per exemple:

- Menysprear l'opinió de la parella perquè considerem que no en té ni idea de res.
- Manipular fets en contra de l'altra persona.
- Enganyar l'altra persona.
- Mancar-li el respecte a l'altra.
- Fer realitzar actes sexuals a l'altra persona que no li agraden o no vol fer.
- Culpabilitzar l'altra del mal humor d'un/a.
- Controlar el mòbil o la cartera.
- No deixar sortir la parella amb les seves amistats.

Quan situacions de violència com les anteriors es donen de forma reiterada i sempre en la mateixa direcció, d'una persona de la parella a l'altra, és quan parlem de maltractament.

En una situació de maltractament aquesta violència no es produeix de forma constant, sinó que es dona per cicles, oblidant-nos en els moments en què estem bé dels moments en què patim. En aquests cicles, seguint a Leonor Walker (1984)¹³, es distingeixen tres períodes:

- Períodes d'acumulació de tensió on en general la tensió és provocada per factors externs a la relació de parella i on la persona que pateix la violència fa tot el possible per evitar que aquesta tensió la descarregui contra ella, sense saber que per molt que faci l'esclat de la violència pot esdevenir en qualsevol moment, ja que no depèn d'ella (acumulació de tensió).
- Moments on esclata la violència, que va pujant d'intensitat i que sol començar per esclats de violència psicològica (incident).
- Moments de reconciliació, de calma i d'afecte (lluna de mel) on s'intenta minimitzar la violència i aconseguir la confiança perduda amb regals, sortides, etc.

Aquesta violència que es va repetint cíclicament cada vegada és més greu i més freqüent, i les fases de "lluna de mel" més curtes. Sovint és difícil sortir d'aquest cicle perquè s'espera que les coses canviïn i perquè se sol jugar també amb sentiments (com la por i la culpa) i amb mecanismes com l'aïllament de la persona que pateix violència del seu entorn social.

En el moment de parlar del maltractament, cal tenir present que l'interès no radica només en la violència per ella mateixa, sinó en els efectes d'aquesta. Dins la parella, la violència de gènere té una sèrie de conseqüències sobre les dues persones que la componen i sobre el seu context més immediat en:

- La salut física (fractures, ferides, insomni, esgotament, addiccions, etc.).
- La salut sexual i reproductiva (pèrdua de desig, problemes ginecològics, etc.).
- La salut mental i emocional (tristesa, culpa, ansietat, dependència, minimització del perill, autoculpabilització, justificació, etc.).
- La salut social (aïllament, manca d'habilitats socials, absentisme, etc.).
- Infants i joves: trastorns del desenvolupament, aprenentatge de la violència, etc.

A nivell de context general, cal posar de manifest que a l'Estat espanyol només la quarta part dels 2,5 milions de dones que han patit maltractament en la parella reconeixia aquesta situació, i que tan sols el 70% de

13. Walker, Lenore E. (1984), *The Battered Woman Syndrome*, USA: Springer, pp. 95-97

les dones assassinades al 2008 havia presentat denúncies per maltractaments.

3.2 Marc legislatiu

A nivell estatal, la Llei Orgànica 1/2004 de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere, de 28 de desembre del 2004, té com a objecte establir mesures de protecció integral per a prevenir, sancionar i eradicar la violència de gènere i oferir assistència a les persones que la pateixen.

Aquesta llei incorpora mesures de prevenció, sensibilització i detecció en l'àmbit educatiu, la publicitat, els mitjans de comunicació i l'àmbit sanitari. Estableix drets de les dones víctimes de violència de gènere (com el dret a la informació, a l'assistència social integral i a l'assistència jurídica gratuïta; drets laborals i de la Seguretat Social; drets de les funcionàries públiques i drets econòmics) i instaura mesures de tutela institucional (com l'Observatori de la Violència sobre la Dona a nivell estatal o unitats i protocols especials a les Forces i Cossos de seguretat).

En relació a l'àmbit universitari, la llei estableix que:

- Les Universitats han d'incloure i fomentar la formació, la docència i la investigació en igualtat de gènere i no discriminació de forma transversal.
- Les Administracions educatives han de vetllar perquè en tots els materials educatius s'eliminin els estereotips sexistes o discriminatoris i perquè fomentin l'igual valor d'homes i dones.
- S'han de promoure mesures perquè els plans de formació inicial i permanent del professorat incloguin formació específica en matèria d'igualtat, amb la finalitat que adquireixin coneixements i tècniques necessàries que els habiliten per a:
  - a. Educar amb respecte els drets i llibertats fonamentals i d'igualtat i en la tolerància als principis democràtics.
  - b. Educar en prevenció de conflictes i la transformació pacífica dels mateixos en tots els àmbits.
  - c. Detectar precoçment la violència en l'àmbit familiar, especialment sobre la dona i fills/es.
  - d. Fomentar actituds encaminades a l'exercici d'iguals drets i obliga-

cions per part de dones i homes, tant en l'àmbit públic com privat i la corresponsabilitat entre els mateixos en l'àmbit domèstic.

A nivell català, el Parlament de Catalunya va aprovar la Llei 5/2008 del dret de les dones a eradicar la violència masclista, el 16 d'abril del 2008, que parteix de la idea que la violència masclista és una greu vulneració dels drets humans i les llibertats fonamentals, així com un impediment per a assolir la plena ciutadania de les dones, la seva autonomia i llibertat.

Aquesta llei té per objectiu trencar les invisibilitzacions i discriminacions que han patit les dones i reconèixer i garantir el seu dret bàsic a viure sense cap de les manifestacions de la violència masclista.

En aquest sentit, s'apunten una sèrie de qüestions per tal d'atendre el fenomen de la violència masclista d'una forma integral, entre les quals trobem:

- **Abordatge integral** sobre les diferents formes d'exercir aquesta violència i dels àmbits en què es pot produir.
- **Mesures de sensibilització, prevenció i detecció precoç** com a principis fonamentals en l'eradicació d'aquesta greu problemàtica social.
- **Xarxa d'atenció** a les dones en situacions de violència masclista, tot definint cada servei, les funcions a desenvolupar, quina administració en té la competència i quines han de ser les beneficiàries.

Aquesta llei planteja alguns avenços respecte a lleis anteriors i respecte a altres vigents actualment, com per exemple:

- La constitució d'un fons de garantia de pensions.
- Ajuts i prestacions econòmiques.
- Creació de la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral.
- Facilitació de l'accés a un habitatge.
- Garantir la formació ocupacional.
- Creació de noves mesures preventives en l'àmbit dels mitjans de comunicació.
- Creació de la Comissió Nacional per a una intervenció coordinada.

En l'àmbit educatiu i universitari, cal destacar algunes qüestions que apareixen a la llei, per exemple:

- **Sensibilització social i informació per a prevenir i eliminar la violència masclista.** S'estableix que des de les administracions públiques de Catalunya, d'una banda, s'impulsin i es desenvolupin periòdicament actuacions informatives i estratègies de sensibilització social destinades a prevenir i eliminar la violència masclista; i de l'altra, s'estableixen línies de suport destinades a l'organització i l'execució de les activitats de prevenció per part d'altres ens.

Les actuacions de sensibilització tenen com a objectiu modificar els mites, els models, els prejudicis i les conductes amb relació a les dones i la violència masclista.

- **Detecció des de diferents àmbits.** En l'àmbit de la detecció, la Llei obliga a totes les persones professionals, especialment les que treballen en l'àmbit de la salut, dels serveis socials i de l'educació, a intervenir quan tinguin coneixement d'una situació de risc o d'una evidència fonamentada de violència masclista, d'acord amb els protocols específics i en coordinació amb els serveis de la Xarxa d'Atenció i Recuperació Integral.

- **Incorporació de la coeducació.** S'incorpora la coeducació com a element fonamental en la prevenció de la violència masclista. L'objectiu fonamental d'aquest punt és proporcionar una formació integral que faci disminuir el sexisme i l'androcentrisme i que faci visibles i estengui a tota la població escolar els sabers femenins que han estat marginats del currículum i de la vida escolar quotidiana.

- **Formació dels professionals de l'àmbit educatiu.** La Llei també preveu la necessitat de facilitar la formació i la capacitació específica i permanent de les persones professionals de l'educació en matèria de violència masclista i de desenvolupament dels drets de les dones. Cal, doncs, la inclusió en els plans formatius del professorat d'una capacitació específica en matèria de coeducació.

També s'estableix que el Govern ha de fomentar que les persones professionals de l'educació tinguin una formació específica en matèria d'anàlisi i interpretació de les construccions culturals que naturalitzen l'ús de la violència i, concretament, de la violència masclista.

- **Incorporació curricular en l'àmbit universitari.** En l'àmbit de l'ensenyament universitari, la Llei estableix que les administracions competents han d'assegurar que, en el marc dels currículums de les disciplines relacionades amb els àmbits d'aquesta llei que pertanyen als estudis universitaris de grau, màster i doctorat, s'incorporin continguts formatius per a donar compliment a l'objectiu i les finalitats d'aquesta llei.

3.3 Justificació: per què a la Universitat?

L'àmbit universitari no escapa a la realitat de la violència de gènere, tant perquè es donin casos dins la mateixa Universitat com perquè les persones que hi circulen puguin patir-la en altres àmbits. Dins d'aquest àmbit les relacions de poder i el sexisme es manifesten de diferents formes generant casos de situacions abusives o de violència.

En aquest context, des de la UAP es va iniciar el curs 2008-2009 a la Universitat Autònoma de Barcelona el programa *Qüestió de gènere: parlem-ne!*¹⁴. Els objectius d'aquest programa són:

Objectius generals

1. Incloure la perspectiva de gènere en la tasca de la UAP.
2. Sensibilitzar a l'estudiantat de la UAB pel que fa a les desigualtats de gènere.
3. Formar a presents i futurs formadors/es en perspectiva de gènere per tal de generar un efecte multiplicador.
4. Prevenir les violències de gènere entre la comunitat universitària.

Objectius operatius

1. Realitzar tallers dins la perspectiva de gènere centrats en la socialització de gènere, les relacions afectives i les violències de gènere en diferents graus, adequant els continguts a la seva àrea de coneixement. L'objectiu és que l'estudiantat esdevingui agent actiu en la prevenció fent-ho extensiu a altres companys/es.
2. Dinamitzar i coordinar activitats socioculturals en el campus, així com jornades per tal d'establir diferents formes de sensibilització.

¹⁴. Per més informació podeu consultar Chancel, Gabriel; Andrea Calsamiglia i Maria Mena (2010), *Programa de prevenció de violència de gènere a la Universitat: Qüestió de gènere? Parlem-ne!*, Reculls, Document 6, Barcelona: Edició de la Unitat d'Assessorament Psicopedagògic.

3. Mantenir un espai d'atenció virtual per a les demandes relacionades amb les desigualtats i les violències de gènere per tal d'assessorar i/o derivar segons convingui.
4. Fer xarxa amb altres Universitats (a nivell autonòmic, estatal i internacional) per tal d'abordar la temàtica des de la pròpia Universitat.
5. Coordinar i impulsar espais de formació per a formadors/es dins dels graus d'educació, del màster de formació de professorat de secundària i dels cursos per professorat universitari.
6. Crear materials amb formats diferents per tal de continuar la tasca sensibilitzadora, així com donar informació i difusió de la tasca realitzada (publicacions, exposicions, etc.).

Marc procedimental proposat

Sessions presencials

Sessió 1

- **Conceptes que es treballaran:** la societat de la informació, la comunicació, l'assertivitat, els mitjans de comunicació i la interacció humana.

- **Metodologia:** societat de la informació, la comunicació, assertivitat, mitjans de comunicació, interacció humana.

> Introducció als conceptes teòrics (1 hora): a partir d'una dinàmica, s'explicaran i es desenvoluparan els conceptes de la sessió. Es relacionarà l'experiència pràctica amb els conceptes teòrics. Com a eina de suport, s'utilitzarà una presentació *Power point* on s'hi exposaran els diferents autors, conceptes i exemples.

> Anàlisi grupal de formes i estils de comunicació a partir de diferents materials (notícies, vídeos, etc.) (1 hora): en aquesta segona part es realitzarà una anàlisi de diferents materials escrits o audiovisuals per a analitzar la comunicació que s'hi dona. Primer de tot, es treballarà en grups petits el material presentat i després es posarà en comú.

- **Avaluació:** en aquesta sessió s'avaluarà de forma continuada la implicació i la participació. D'altra banda, es demanarà l'entrega per la següent sessió d'una reflexió sobre la comunicació entre els estudiants-tutors i tutoritzats.

- Materials:

- > Marc teòric: apartats 1 i 2.
- > Material audiovisual complementari:
  - *Buenas noches y buena suerte*
  - *La Cortina de Humo*
  - *La revolución no será retransmitida*
  - *La vida de los Otros*
  - *Truman Capote*
  - *El Show de Truman*
  - *American Dreamz*

Sessió 2

- **Conceptes que es treballaran:** la identitat, la socialització, l'estereotip, la desigualtat, la discriminació, el gènere, el sexe, la masculinitat, la feminitat, el masclisme, el feminisme, el poder, el patriarcat, els estereotips de gènere com a recurs, la mirada publicitària i les relacions socioafectives.

- **Metodologia:** societat de la informació, la comunicació, assertivitat, mitjans de comunicació, interacció humana.

> Presentació per part d'un membre del grup de la lectura obligatòria (10 min.)

> Primera part (1 hora): dinàmica dels conceptes. Es treballen diferents conceptes relacionats amb el sistema patriarcal i les desigualtats de gènere que els i les participants han d'associar a les respectives definicions, extretes del diccionari i la viquipèdia. Les fonts bibliogràfiques s'han seleccionat tenint en compte que són les fonts d'informació bàsica que utilitzen els i les estudiants. En un primer moment les persones participants es distribueixen en petits grups. A partir d'aquest primer treball amb grups es posa en comú i es debaten les correspondències, les diferents definicions que es fan de cadascun dels fenòmens, les contradiccions en les definicions, etc.

> Segona part (50 min.): anàlisi crítica de missatges publicitaris. En la segona dinàmica d'aquesta sessió s'analitzen diferents anuncis publicitaris, extraient els estereotips de gènere que se'n desprenen, les seves conseqüències, i a partir d'aquests com es construeixen els diferents gèneres. Als participants se'ls hi presenten diferents imatges publicitàries, a partir de les quals han de parlar del paper i la imatge de les dones, dels homes i de la relació entre ambdós que hi apareix. Un cop analitzades totes les imatges, es debat com es construeixen els homes i les dones a la publicitat i les conseqüències d'aquesta construcció.

- **Avaluació:** en aquesta sessió s'avaluarà de forma continuada la implicació i la participació per part dels estudiants-tutors; durant la primera part de la sessió, s'avaluarà especialment l'anàlisi grupal dels diferents exemples publicitaris presentats.

- Materials:

> Marc teòric: apartats 3.1 i 3.2 .

> Material audiovisual complementari:

- *Las mujeres de verdad tienen curvas*
- *Boys don't cry*
- *Mataharis*
- *Mirades desvelades*
- *Billy Elliot*
- *Persépolis*
- *Caramel*

Sessió 3

- **Conceptes que es treballaran:** els models de relació, els rols associats a masculinitat/feminitat, els mites de l'amor romàntic i el desig, els espais personals de cada membre de la parella, la renúncia i el sacrifici, el poder i la identitat en les relacions socioafectives, la gelosia, la comunicació en la parella, la llibertat i la responsabilitat en la relació, l'agressió i la violència en diferents actituds o fets, la identificació de patrons de comunicació i de relació violentes, diferències entre violència i maltractament i el cicle de la violència.

- Metodologia:

> Primera part (1 hora): la primera dinàmica consisteix en treballar enunciats relacionats amb els mites de l'amor romàntic. Durant la dinàmica es llegeixen les frases i les participants se situen físicament en diferents espais de l'aula segons si estan a favor o en contra. A partir d'aquest posicionament, es discuteix el perquè de l'opció i les conseqüències que tenen els diferents mites. A partir de la dinàmica es posen sobre la taula qüestions com els espais propis en la parella, les estratègies que tenim per prevenir-hi els conflictes, la importància de mantenir les relacions d'amistat i família, els límits de la tolerància, etc.

> Segona part (50 min.): a la segona dinàmica d'aquesta sessió es treballen diferents frases relacionades amb formes de desenvolupar-se les relacions socioafectives, algunes considerades desitjables i altres considerades situacions de violència de gènere, sobretot centrades en

la violència psicològica. A la dinàmica, les persones participants es distribueixen per grups i discuteixen sobre diferents enunciats als quals els han d'atorgar un color: vermell (inacceptable), taronja (alerta) i verd (acceptable). Un cop acabat el treball, en grups petits es posa en comú amb la resta dels grups i es discuteix entre tots i totes els colors del semàfor que han atorgat a cada frase. A partir de la dinàmica s'explica la diferència entre violència (puntual) i maltractament (reiterat i sempre exercit per la mateixa persona vers l'altra), els tipus de violència (psicològica, econòmica, sexual, física), l'espiral de la violència amb les seves fases (acumulació de tensió, esclat de violència i lluna de mel) i, els mecanismes que funcionen en una relació de maltractament (el control, l'aïllament, la culpa, etc.).

> "Roda de tancament" (10 min.): consta d'un torn de paraula voluntari on cada estudiant-tutor té la possibilitat d'expressar quins aprenentatges i reflexions s'emporta del taller i com l'avalua.

- **Avaluació:** en aquesta sessió s'avaluarà de forma continuada la implicació i la participació per part dels estudiants-tutors.

- **Materials:**

- > Marc teòric: apartat 3.3.
- > Material audiovisual complementari:
  - *Solas*
  - *María la portuguesa*
  - *Te doy mis ojos*
  - *Solo mía*
  - *Princesas*
  - *Nosotras*

Sessió 4

- **Conceptes que es treballaran:** la comunicació en la interacció humana i l'assertivitat.

- **Metodologia:**

> Primera part (1 hora): anàlisi grupal de la comunicació establerta amb els tutoritzats en el primer semestre. Divisió del grup en dos sub-

grups. Cada subgrup ha d'analitzar les febleses i les forteses de la comunicació en el programa de tutoria entre iguals proposat a partir de diferents eixos (contingut, vincle, canal, estratègia seguida, etc.). Un cop finalitzat el treball en petits grups es posa en comú i es fa l'anàlisi de com ha funcionat la comunicació.

> Segona part (30 minuts): Noves formes de relació. Dinàmica en petits grups per construir recursos i repensar la comunicació en els propers sis mesos. Es dividirà als assistents en grups de 3-4 persones i es treballarà com es desenvoluparà la comunicació amb els tutoritzats en els propers sis mesos (canals, periodicitat, persones responsables, activitats per a millorar la comunicació, etc.)

- **Avaluació:** en aquesta sessió s'avaluarà de forma continuada la implicació i la participació per part dels estudiants.

Treball autònom fora de l'aula

Treball individual sobre la comunicació. Cada estudiant-tutor, de forma individual, haurà de realitzar una reflexió sobre com ha estat la seva comunicació amb els estudiants de primer: quins missatges ha donat, quines intencions prèvies o en l'acció hi havia, quins canals ha utilitzat, on podem identificar aspectes de metacomunicació, etc. S'avaluarà el grau i la qualitat de la reflexió.

Projecte grupal. Els i les estudiants-tutors han d'organitzar grups mixtes entre tutoritzats i tutors per participar a la *Gencana: gimcana de gènere*. Els grups han de tenir un mínim del 50% de persones tutoritzades i han de constar d'entre 4 i 6 persones. Cada grup haurà de realitzar les tres proves proposades en la *Gencana*:

- *Prova I. Ciència és nom de dona.* A la prova s'ha de cercar una dona que hagi contribuït al coneixement en el camp dels participants i presentar un cartell explicant la seva trajectòria.

- *Prova II. Clipejant el gènere.* Els participants han de triar un videoclip que reproduïx els models de feminitat i masculinitat tradicionals; i

l'altre, que els critiqui aquests o presenti models diferents que trenquin amb les desigualtats.

- *Prova III: Reconstruint-nos!* En aquesta prova cada grup ha de crear un material (còmic, videoclip, cançó, conte, obra de teatre, etc.) que critiqui els models de gènere imposats o que presenti models de persona o de relacions que trenquin amb les desigualtats.

L'autoavaluació: els i les estudiants-tutors hauran de realitzar una autoavaluació específica de les diferents activitats i tasques dutes a terme i una de global sobre els coneixements treballats i adquirits, del funcionament de les sessions, del treball autònom en general i del seu procés d'aprenentatge.

Bibliografia

Comunicació

Benjamin, Walter (1999) *Sobre algunos temas en Baudelaire*, Argentina: Editorial Leviatan.

Castells, Manuel (2009), *Comunicació i poder*, Barcelona: Editorial UOC.

García Canclini, Néstor (2008), *Conferencia inaugural*, Santiago de Compostela: Congreso Internacional Fundacional de la Asociación Española de Investigación en Comunicación.

Gayà, Catalina i Marta Irizo (2001), *Entrevista a Néstor García Canclini*, Barcelona: Editorial Portal de Comunicación.

Herman, Edward i Gerry O'Sullivan (1990), *The "Terrorism" Industry: The Experts and Institutions that Shape Our View of Terror*, New York: Editorial Pantheon Books.

Herber, I. Shiller (1996), *Aviso para navegantes*, Barcelona: Editorial Icaria.

McChesney, Robert W. i Edwards S. Herman (1999), *Los medios globales*, Madrid: Editorial Cátedra.

Rodríguez, Àlex (2010), *El poder está en las mentes*. Entrevista a Manuel Castells, Barcelona: Magazine, La Vanguardia.

Thompson, John B (1998), *Los media y la modernidad: una teoría de los medios de comunicación*, Barcelona: Editorial Paidós.

Watzlawick, Paul, Janet Beavin Bavelas, Don D.Jackson i Carlos E. Sluzki (2002), *Teoría de la comunicación humana: interacciones, patologías y paradojas*, Barcelona: Editorial Herder.

Gènere

Antich, Xavier (2007), *Ver para mirar. De la imagen-control a la imagen-deseo. Cuerpo y miradas, huellas del s.XX*, Madrid: Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía.

Bourdieu, Pierre (1999), *A Dominação Masculina*, Rio de Janeiro: Editorial Bertrand.

Bradotti, Rosi (2004), *Feminismo, diferencia sexual y subjetividad nómada*, Barcelona: Editorial Gedisa.

Cantera, Leonor (1999), *Te pego porque te quiero. La violencia en la pareja*, Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona.

Despentes, Virginia (2006), *Teoría King Kong*, Santa Cruz de Tenerife: Editorial Melusina.

Domenech, Miquel i Lupicínio Iñiguez (2002), *La construcción social de la violencia*, Barcelona: Editorial Athenea Digital, 2.

Ferreira, Graciela B. (1989), *La mujer maltratada. Un estudio sobre las mujeres víctimas de la violencia doméstica* (4ª ed.), Buenos Aires: Editorial Sudamericana.

Fitzgerald, Louise F., Sandra L. Shullman, Nancy Bailey, Margaret Richards, Janice Swecker, Yael Ormerod Mimi Gold i Lauren Weitzman (1988), *The incidence and dimensions of sexual harassment in the academia and the workplace*, USA: Journal of Vocational Behaviour.

Instituto de la Mujer (2002), *Guía de buenas prácticas para paliar los efectos de la violencia contra las mujeres y conseguir su erradicación*, Madrid: Instituto de la Mujer.

Lauretis, Teresa, (1992) *Alicia ya no. Feminismo, semiótica, cine*. Madrid: Editorial Càtedra.

Pinkola, Clarissa (2003), *Mujeres que corren con los lobos* (8ª ed), Madrid: Editorial Punto de lectura.

Preciado, Beatriz (2008), *Testo yanqui*, Madrid: Editorial Espasa.

Subirats, Mercedes (1998), *La educación de las mujeres: de la marginalidad a la coeducación. Propuestas para una metodología de cambio educativo*, Santiago de Chile: Naciones Unidas, Serie Mujeres y Desarrollo.

Tortosa, José María i Daniel La Parra (2003), *Violencia estructural: una ilustración del concepto*, Barcelona: Documentación Social, 131.

Valls, Rosa (2008), *Violencia de género en las universidades españolas*, Madrid: Ministerio de Igualdad, Instituto de la Mujer.

Walker, Lenore E. (1984), *The Battered Woman Syndrome*, USA: Editorial Springer.

Zafra, Remedios (2005), *El mito netiana ante los nuevos desafíos ciberfeministas Netianas. N(h)acer mujer en Internet*. L.d.T., Madrid: Editorial Lengua de trapo.

Zafra, Remedios (2005), *La escritura invisible, el ojo ciego y otras formas (fragmentadas) del poder y la violencia de género en Internet*. Madrid: Editorial Simbióticas.

CAPÍTOL 4

Mòdul IV El projecte social de qualitat

Fitxa tècnica

Competències desenvolupades:

- Treball autònom i creatiu.
- Anàlisi dels diferents models d'organització social.
- Coneixement de l'entorn més proper.
- Capacitat de treball en grup.
- Capacitat d'avaluar projectes de qualitat.
- Coneixement i utilització de diferents metodologies d'avaluació: la qualitativa i la quantitativa.

Conceptes que es treballaran:

La identitat	La comunitat	La identitat social
La participació social	La participació ciutadana	La democràcia participativa
La presa de decisions	El capital social	La governança
El model institucional	El poder	La institució
Els moviments socials	Les associacions	El voluntariat
El projecte	La planificació	La qualitat
La detecció de necessitats	L'avaluació	

Marc teòric

1. Introducció

Aquest és l'últim mòdul formatiu del projecte de tutoria entre iguals a la Universitat proposat. Com a tal ens ha de permetre recopilar tot el que s'ha treballat fins al moment.

L'objectiu d'aquest mòdul és dotar als estudiants-tutors de les eines necessàries per al disseny i execució d'un projecte social i de qualitat.

La intervenció social mitjançant un projecte requereix el coneixement i la revisió de conceptes bàsics que al llarg d'aquest mòdul s'aniran treballant, tant de manera teòrica com pràctica. Conceptes com identitat, comunitat, participació social, organització de la participació, planificació estratègica, qualitat, avaluació, etc. ens permetran abordar aquesta intervenció per a assolir un grau elevat de qualitat.

Al llarg de tota la formació modular s'han treballat conceptes que permeten entendre la societat actual des d'una perspectiva crítica i transformadora. Els mòduls desenvolupats anteriorment sobre el treball cooperatiu; el conflicte i l'anàlisi de l'entorn; i la comunicació i gènere; ens donen les estratègies necessàries per tal de culminar el procés amb l'elaboració o la revisió del projecte grupal. L'avaluació en aquest sentit ens permetrà millorar totes les tasques que durant el curs es proposarien fer conjuntament entre tutors i tutoritzats, incloent-hi de manera transversal tots els coneixements que al llarg de la formació modular s'han anat adquirint.

2. Identitat i comunitat

Com ja hem vist en el mòdul 3, el concepte d'identitat fa referència a les interaccions que s'estableixen entre les persones, xarxes socials i entorn mitjançant la comunicació. Com vam treballar durant la segona sessió corresponent, la identitat es defineix com *la qualitat de "l'ésser per a un mateix", nom vàlid per a les persones i els grups, és a dir, involucra l'entorn, la història i la voluntat. No és una característica donada, sinó que és potencial a desenvolupar i està referida a formes d'existència*¹.

1. Wikipedia (consultat abril de 2009).

És important tenir una concepció dinàmica de la construcció de la identitat, de manera que s'entengui com un procés que evoluciona o canvia segons les relacions que s'estableixen amb la resta de persones i l'entorn.

Diferents autors es refereixen a la construcció de la identitat de maneres diferents. Berger i Luckman (1976)² l'entenen com les trajectòries individuals emmarcades en una societat i que van perfilant la construcció de la identitat. Es tracta, doncs, d'un fenomen que sorgeix de la dialèctica entre l'individu i la societat.

La construcció de la identitat és un procés característic de les persones, per al qual totes hi passem. El procés normalment no és individual, ja que vivim en societat. El contacte amb les altres persones es dona a l'espai en què vivim, ens relacionem i actuem. D'altra banda, també hem de tenir en compte la interacció amb l'entorn per la construcció de la identitat. L'espai o entorn més proper s'ha denominat *comunitat*. Així doncs, com diu Bauman (2006)³, en la construcció de la identitat és molt important el lligam amb un grup o un territori.

La comunitat és un concepte fonamentat sociològicament i antropològicament que permet comprendre a grans trets el sentit i l'organització de la vida social. El concepte de comunitat es tracta des de diverses perspectives d'entre les quals descriurem aquelles que ens ajudin a entendre els projectes d'intervenció social.

Segons Giner (1972)⁴, la comunitat és la forma bàsica de constitució de la sociabilitat, és el grup primari o de referència on els individus es coneixen i comparteixen aspectes de la seva vida. La comunitat, doncs, és el grup del qual ens sentim part, que triem i que ens permet crear i mantenir relacions personals. Ens ajuda a la consecució de les nostres necessitats individuals. Un bon exemple són les amistats que al llarg de la vida es generen, tenim molts tipus d'amistats que ens aporten diferents coses.

Per tenir una visió més àmplia del concepte de comunitat, el tractarem des de diferents enfocaments. Des de la perspectiva del treball social

2. Berger, Peter L. i Thomas Luckmann (1976), *La Construcció Social de la realitat: un tractat de sociologia del coneixement*. 2a edició, Barcelona: Herder.

3. Bauman, Zigmunt (2006), *Comunidad. En busca de seguridad en un mundo hostil*. 2a edició. Madrid: Siglo XXI.

4. Giner, Salvador (1972), *Sociología*. 3a edició, Barcelona: Península

podem citar a Marchioni (1989)⁵, que entén la comunitat com un conjunt de persones que habiten al mateix territori, amb certs llaços i interessos en comú. Sota aquesta perspectiva, l'autor descompon el concepte en quatre elements de tipus estructural i que ens ajudaran a entendre'l:

- El territori (extensió física on es troba una comunitat).
- La població (les persones que formen part de la comunitat, sense aquestes és impossible entendre el concepte).
- La demanda (entesa com a sol·licitud per part de la població davant una situació concreta).
- Els recursos del quals es pot disposar (que permetran a la comunitat assolir satisfactòriament la demanda).

Segons Marchioni, tota acció comunitària parteix d'una demanda per part de la població. Les demandes es poden entendre com a necessitats expressades que estructurin l'acció comunitària i no sempre són les més prioritàries.

Podem dir que una comunitat de veïns (població), per exemple, és una unió de persones que comparteixen el territori (escala o carrer), la demanda en aquest cas és el manteniment de la convivència entre el veïnat; o bé la millora de les infraestructures, és a dir, allò que fa que aquestes persones s'uneixin i finalment gestionin els recursos creats per tal d'assolir la demanda com les reunions de veïns, les comissions de treball, etc.

El concepte es veu ampliat en la mesura en què Marchioni parla de compartir interessos comuns. Aquest, a diferència de Giner, entén la comunitat com quelcom que crea llaços per a assolir uns objectius que s'articulen a partir d'unes demandes formulades i que estan subjectes als recursos dels què disposen. Aquesta percepció és fonamental pel que fa al disseny de projectes d'intervenció social, objectiu final d'aquesta formació modular.

És quasi impossible parlar de comunitat sense fer referència a la societat. Segons Tönnies (1987)⁶, comunitat i societat coincideixen en que les dues cerquen la unió, estan estretament lligades a la vida en comú i que

5. Marchioni, Marco (1989), *Planificación social y organización de la comunidad*. Madrid: Popular.

6. Tönnies, Ferdinand (1987), *Principios de sociología*. 3a edició. Mexico DF: Fondo de Cultura Económica.

s'articulen a partir de relacions i unions entre persones.

Quan l'autor es refereix a comunitat, aquesta és caracteritzada com a la "*vida real o orgànica*", en canvi, es refereix a la societat com la "*forma ideal i mecànica*". Així, és dins la comunitat on s'originen les relacions autèntiques i esdevé l'espai que ens permet experimentar sensacions i emocions significatives, mentre que la societat està caracteritzada per uns valors i unes normes preestablertes basades en relacions mecàniques.

D'aquesta manera, els significats van correlacionats i si no hi ha la comunitat no pot existir la societat. La vida en comunitat cobra un sentit de realitat envers la vida en societat, a la qual s'hi associa el sentit fictici.

La relació entre societat i comunitat és per Bauman(2006) diferent. L'autor defensa que la comunitat sempre ha existit entenent-la com un element de nostàlgia i de refugi, fent-la responsable de sensacions plaents que ens recorden a la seguretat i a la protecció, dos elements que actualment són difícils de veure reflectits en la societat actual. Tot i aquesta percepció positiva que envolta la comunitat, les contradiccions apareixen quan es prioritzen els elements comunitaris vers els elements individuals. Quan formem part d'una comunitat alguns dels elements individuals es poden convertir en grupals perquè la pertinença a una comunitat implica la prevalença dels interessos comuns

2.1 Identitat social

Fins ara, i al llarg dels capítols anteriors, s'han treballat els conceptes de societat actual, les xarxes socials, la comunicació, el gènere, la identitat o la comunitat, entre altres. Aquests conceptes ens permeten elaborar una visió general del context en el qual estem. El programa proposat de tutoria entre iguals a la Universitat es pot assimilar a un col·lectiu universitari i proporciona el marc adequat per a treballar tant aspectes relacionats amb la pertinença a una comunitat concreta, com per exemple la UAB i les relacions que s'hi estableixen i els diferents processos identitaris que s'hi produeixen. L'anàlisi que s'ha fet fins el moment es materialitza amb les intervencions que es farien dins el programa de tutoria entre iguals, ja sigui mitjançant les formacions o realitzant activitats dedicades a les

persones tutoritzades com, per exemple, les dinàmiques de grup o els projectes grupals.

La comunitat és part del nostre quotidià, formem part d'una o més comunitats al llarg de la nostra vida. Dins d'aquestes, hi ha xarxes socials que tenen un sentit i significat i que entren en contacte entre elles de diferents maneres. Dins la UAB s'hi estableixen diferents xarxes socials que es vehiculen per mitjà de la pertinença a diferents grups: una classe o un col·lectiu. La vida en comunitat ens aporta elements de gran importància com, per exemple, la relació entre les persones amb les quals vivim, la cobertura de necessitats, la implicació en processos de presa de decisions i el compartir recursos o crear-ne de nous.

En aquests espais de relació es va conformant una identitat social concreta, que s'expressa de diferents maneres, varia la identitat que podem expressar en un grup o en un altre a partir de les relacions que s'hi poden establir i de les dinàmiques que hi existeixen, com pot ser una associació del nostre barri.

La identitat social és concebuda com un procés obert, és a dir, tota persona forma part de diferents xarxes socials, grups socials diferenciats entre si. La identitat no és única ni està definida de la mateixa manera en una situació o xarxa social que en una altra. La identitat social és reflexiva, ja que es processa de manera interna, i són les actituds i els comportaments el que la fan visible. Això és així perquè les situacions contextuais varien i, per tant, les estructures socials i, alhora, les nostres posicions dins d'aquestes. Així, Berger, Berger i Kellner (1979)⁷ parlen d'*identitat moderna* referint-se a la identitat social que no és única ni està delimitada, doncs és el context⁸ on es desenvolupa el que en determina certs trets característics.

La identitat social en aquest sentit, doncs, s'ha de relacionar amb el comportament col·lectiu. Tajfel (1981, citat a Javaloy, 1993)⁹, ens aproxima a aquesta concepció quan defineix la identitat social com: "*la part de l'autoconcepte d'un individu que deriva del coneixement que té davant la*

7. Berger, Petrer L., Brigitte Berger i Hansfried Kellner (1979), *Un mundo sin hogar. Modernización y conciencia*. Santander: Sal Terrae.

8. Entendrem context com l'espai físic i d'interacció amb determinats individus, recursos o institucions.

9. Javaloy, Federico (1993), *El paradigma de la identidad social en el estudio del comportamiento colectivo de los movimientos sociales*. Asturias: Psicothema, vol.5, pp. 277.

pertinença a un o més grups socials i de la seva vinculació a nivell emocional". Per tant, la identitat social es concep com allò que sorgeix en un context determinat i que incideix en el comportament col·lectiu. Es tracta d'una perspectiva enfocada des del grup i no pas des de l'individu com a constructor de la identitat social, que analitza el comportament del grup i permet explicar els fenòmens del comportament col·lectiu.

Quan estem en grup actuem conjuntament (els interessos individuals passen a ser del grup) per a assolir objectius o necessitats grupals. Un exemple de comportament col·lectiu es pot trobar en el moviment ecologista que té associats uns trets característics que fàcilment ens ajuden a identificar-ne els membres com a: partidaris d'energies renovables, respectuosos amb el medi ambient, partidaris d'un consum alternatiu, de la reutilització de les matèries, etc.

Pel que fa a la nostra intervenció és important que tinguem en compte el grup al qual ens dirigim, i si ja existeix un procés de construcció d'identitat, doncs podrem identificar més fàcilment les necessitats, interessos o limitacions dels participants del programa de tutoria entre iguals a la Universitat. Després de la presentació dels estudiants-tutors s'estableix un primer contacte amb els tutoritzats i d'aquesta manera, també es poden extreure alguns trets característics dels tutoritzats que ajuden a entendre el comportament col·lectiu del grup i, per tant, adequar-ne la intervenció. Un altre exemple el trobem durant el primer mòdul de treball cooperatiu quan es duen a terme unes dinàmiques de grup per la detecció de necessitats dels estudiants de primer, que permeten elaborar el projecte grupal.

3. Participació social

La participació social es pot entendre com un instrument o un mecanisme d'intervenció per a transformar la realitat en un territori determinat, ja sigui un país, una ciutat o un barri. Aquesta dóna les eines necessàries per a la pròpia construcció de la realitat i permet la creació de llaços entre les persones que s'organitzen per a canviar situacions.

A continuació, ens ocuparem de les diferents formes que la participació social pot adoptar, però abans hem de definir el capital social, ja que és un

concepte necessari per entendre el que suposa formar part d'una xarxa social que busca la transformació, parlant sempre en termes de consecució de qualitat.

El **capital social** és concepte estretament lligat a xarxa social, treball cooperatiu o participació social, treballats al primer mòdul anteriors.

Com apuntava Bourdieu (1985, citat a Portes, 1999)¹⁰, el capital social és *“l'agregat dels recursos reals o potencials que es vinculen amb la possessió d'una xarxa duradora de relacions més o menys institucionalitzades de coneixement o reconeixement mutu”*.

Altres autors apunten a que el capital social es defineix per la seva funció. No és una entitat única, sinó una varietat d'entitats diferents que tenen dues característiques en comú: totes consisteixen en algun aspecte d'una estructura social i faciliten certes accions d'individus que estan dins de l'estructura (Coleman, 1994, citat a Martí i Lozares, 2008)¹¹.

Podem dir, doncs, que el capital social és el conjunt de recursos (relacionals, de coneixements, etc.) que van associats al fet de pertànyer a una xarxa social i que, per tant, ens permet augmentar la possibilitat d'accés a altres xarxes i la consecució d'objectius grupals.

Les accions que des de les xarxes socials es duen a terme mitjançant el capital social van dirigides a l'assoliment d'uns objectius o interessos. Aquestes accions fan augmentar la participació dels individus i dels grups. Quan les xarxes socials s'interrelacionen entre elles per l'assoliment de finalitats compartides podem parlar de participació social. Sovint aquestes accions van dirigides a les Administracions a mode de reclamació, però el fet que les xarxes socials esdevinguin agents actius en la societat fa canviar dinàmiques i responsabilitats socials. En el primer mòdul vam analitzar una xarxa social, en aquest quart podrem analitzar què ens aporta el fet de formar-ne part.

La nostra societat no es caracteritza per ser altament participativa, sovint

10. Portes, Alejandro (1999), *Capital Social: Sus orígenes y aplicaciones en la sociología moderna*. Buenos Aires: Fons de Cultura Econòmica.

11. Martí, Joel i Lozares, Carlos (2008), *Redes organizativas locales y capital social: enfoques complementarios desde el análisis de redes sociales*. Barcelona: UAB.

aquesta manca de participació ve donada per l'estructura i el format que aquesta adopta. El tipus de participació a la que estem acostumats i que es promou és la donada des de les institucions, i no la que sorgeix des de la base social. Aquest aspecte institucional caracteritzat generalment per la manca de detecció d'interessos i necessitats socials, provoca un sentiment de desafecció que condueix a una disminució de la participació.

Podem exemplificar la desafecció política i social dins la UAB si analitzem les eleccions del Claustre de l'any 2010. El Claustre és l'òrgan màxim de representació de la comunitat universitària; algunes de les seves funcions són: conèixer i debatre les línies generals de la política de la Universitat, sol·licitar informació de qualsevol aspecte de l'activitat universitària i formular recomanacions, propostes i declaracions institucionals.

En formen part diferents sectors:

- **Sector A:** està format per professorat doctorat i amb una vinculació permanent a la Universitat amb 82 representats.
- **Sector B:** format per personal investigador en formació que exerceix la docència amb 27 representants.
- **Sector C:** format pels estudiants de grau i de postgrau amb 90 representats.
- **Sector D:** format pel personal d'administració i serveis amb 30 representants.

La participació pren el format d'eleccions cada dos anys i la majoria dels estudiants que hi participen ho fan votant. La participació dels estudiants en aquest procés electoral durant l'any 2010 va ser del 10,70%, del total d'estudiants convocats, es tracta d'un índex molt baix de participació. Alguns dels factors que podrien explicar aquest baix índex són el desconeixement, per part de la majoria d'estudiants dels òrgans de gestió de la institució, les funcions que s'hi desenvolupen i, sobretot, dels espais o òrgans de gestió en els què els estudiants tenen representació. Es pot entendre que els estudiants no perceben com a significativa una proposta que ve donada des de la institució i, per tant, la senten llunyana i poc efectiva. Cal esmentar que aspectes tan importants com el desconeixement de la funció que tenen els representants dels estudiants al Claustre, la poca difusió de les característiques que tenen els candidats per part

d'aquests mateixos i de la importància en escollir correctament, fan que una proposta d'eleccions per a vehicular la participació dels estudiants esdevingui poc significativa per la comunitat universitària.

3.1 Participació ciutadana

La participació ciutadana és el vincle que des de les administracions públiques s'atribueix a la ciutadania per tal que aquesta participi en la presa de decisions mitjançant consultes amb diferents opcions predeterminades. Aquestes consultes resulten ser l'eina que tenen les administracions per a establir mecanismes de participació. Es poden trobar molts exemples de participació ciutadana a pàgines web d'Ajuntaments o de la Generalitat. El Departament de Governació i Relacions Institucionals de la Generalitat de Catalunya que contempla l'Àmbit de Relacions Institucionals¹² amb la creació de l'Oficina de Participació Ciutadana i defineix la seva missió com “...la de promoure la participació de la ciutadania en el disseny, l'execució i el seguiment de les polítiques del Govern de la Generalitat i dels ens locals de Catalunya, i fomentar, estudiar i difondre els valors i les pràctiques de participació política i social que enriqueixen la qualitat de la vida democràtica.”. Entesa d'aquesta manera, la participació ciutadana sembla dotar a la societat d'elements que propicien la presa de decisions a nivell institucional, a la pràctica “permetre la participació en l'elaboració de polítiques públiques” i teòricament buscar “l'acostament de l'administració pública a la ciutadania”. D'aquesta manera, implica un procés de presa de decisions limitat o, més ben dit, predeterminat. L'element primari que caracteritza la participació és la capacitat de presa de decisions però, actualment el que des de l'administració pública es promou com a participació ciutadana deixa aquest element en segon pla, esdevenint doncs, processos de consulta. Les consultes, que segons com són formulades s'anomenen referèndums, poden ser de caràcter vinculant¹³ o no. Així doncs, segons el caràcter que adoptin es pot deduir els interessos i les finalitats que tenen les consultes ciutadanes com a eina de participació. Estructurar la participació ciutadana sense dotar-la de processos decisoris, és confondre el concepte amb el de democràcia participativa. I cal tenir en compte que, la promoció d'aquest

12. Generalitat de Catalunya (2011), Departament de Relacions Institucionals, *Participació Ciutadana* <<http://www.10.gencat.cat/drep/AppJava/cat/ambits/participacio/index.jsp>> (consultat el 3 de febrer del 2011).

13. El caràcter vinculant fa referència a l'obligatorietat per part de l'administració a dur a terme la decisió en què hi hagi hagut més consens per part de la població.

estil de participació per part de l'administració pot ser una bona eina de neutralització de la protesta social.

3.2 Democràcia participativa

Abans de parlar de democràcia participativa hem de fer un apunt sobre la democràcia representativa o tradicional. Aquesta s'entén com un sistema de govern en què la ciutadania delega a les autoritats, en la majoria de casos polítiques, la presa de decisions sobre qüestions socials o que afecten al conjunt de la societat. De manera que els representats polítics han de vetllar per a la consecució dels interessos de la ciutadania. L'element participatiu més notori de la democràcia representativa són les eleccions, normalment establertes en períodes legislatius de quatre anys. Dins d'aquest tipus de democràcia podem encabir-hi els processos de participació ciutadana.

A tall d'exemple, trobem la consulta feta per l'Ajuntament de Barcelona (l'any 2010) referent a la nova ordenació de la Diagonal. L'Ajuntament va publicar dues propostes de disseny de la nova Diagonal i va convocar a totes les persones residents a Barcelona perquè donessin la seva opinió sobre l'ordenació estètica d'aquesta via pública. Les opcions proposades eren les de triar entre les dues propostes de disseny presentades des de l'administració pública; o bé la tercera opció que permetia expressar el desacord amb les dues propostes. En aquest procés van participar-hi un 12,17% de la població censada a Barcelona¹⁴. La baixa participació ciutadana en aquesta consulta pot significar que la reforma no era un aspecte prioritari per la població i, alhora explícita, la poca cultura participativa; es tracta d'elements que augmenten el sentiment de desafecció política que el model representatiu de democràcia proposa. El que ens hauríem de plantejar pel que fa a les consultes o als processos de participació ciutadana és el grau de debat social que promociónen. En el cas de l'ordenació de la Diagonal ens trobem davant d'un plantejament estètic amb poca profunditat i rellevància.

Les consultes o els formats que adopten els processos de participació ciutadana, seguint amb l'exemple de la Diagonal de Barcelona, poden

14. Ajuntament de Barcelona (2010, 16 de maig) *Procés Participatiu de la Diagonal* <<http://www.bcn.cat/diagonal/51-participacio.html>> (consultat el 3 de febrer del 2011).

generar més descontent i la conseqüent desafecció política de la població davant el funcionament de la democràcia tradicional.

Un estudi elaborat per la Fundació Jaume Bofill¹⁵ explicita alguns dels elements clau que descriuen aquesta conducta o sensació. Segons aquest estudi, existeix una crisi interna de la democràcia en el moment en què es percep una desconfiança, desil·lusió o passivitat per part de la societat envers les institucions representatives i els seus líders. Les dimensions d'aquesta desconfiança són:

- Un sentiment de pertinença a la comunitat política baix.
- El baix suport als principis i als valors de la democràcia actual.
- La valoració negativa del rendiment del sistema democràtic en relació a les demandes socials.
- La valoració cada cop més negativa del funcionament de les institucions del sistema (parlaments, governs, etc.).
- Els actors i actrius polítics cada cop són valorats de manera més negativa i intensa (partits polítics, els seus líders, etc.).

Alguns elements que es poden utilitzar per trencar amb la desafecció política són:

- La quantitat i el tipus d'informació que les persones reben sobre els assumptes polítics.
- Els criteris que s'utilitzen per a avaluar la política i el seu grau d'exigència.

El comportament de la societat ha anat buscant alternatives o altres tipus de sistemes útils per la presa de decisions com, per exemple, la democràcia participativa. Contràriament a la participació ciutadana en què l'administració té un paper preeminent per sobre els individus, la democràcia participativa és fruit de la voluntat de les persones per a participar en el disseny i la discussió de polítiques públiques en igualtat de condicions que les administracions públiques i, per tant, en la presa de decisions polítiques, públiques i socials.

15. Blanco, Ismael i Pau Mas (2008), *La desafecció política a Catalunya. Una mirada cualitativa*. Informes Breus, Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

Alguns dels principis de la democràcia participativa són¹⁶:

- La voluntat general de la ciutadania s'expressa permanentment i no de forma episòdica.
- La democràcia s'entén com un procés i no com un estat.
- Per contra del caràcter consultiu de la democràcia representativa (mitjançant els processos de participació ciutadana), la democràcia participativa pren un caràcter decisiu.
- El nombre de persones que intervenen en l'execució o presa de decisions és molt gran.
- És un procés en constant revisió i, per tant, flexible als canvis associats al context.

Entesa d'aquesta manera, la democràcia participativa permet l'expansió de la llibertat individual i fomenta la capacitat d'iniciativa, en tant que les persones participen activament en la presa de decisions sobre qüestions socials, polítiques i públiques. Aquest tipus de democràcia pot estar present en tots els àmbits de la vida quotidiana com ara la cultura, l'economia, l'oci, les relacions personals i, naturalment, la intervenció política i social, desplegada en tots els espais d'actuació (el barri, el municipi, comarca, etc.) i, en especial, en espais pròxims com les xarxes socials a les què pertanyem. La forma més significativa mitjançant la qual s'organitzen totes les persones implicades en un procés participatiu d'aquest tipus és l'assemblea, entesa com una reunió on les persones que hi participen tenen el mateix dret a expressar les seves opinions i on la presa de decisions final es fa a partir del consens.

El procés de democràcia participativa condueix a enfortir els mecanismes de presa de decisions i, per tant, augmenta la presència d'agents socials tant a l'àmbit públic com quotidià. Un exemple de democràcia participativa és el Fòrum Social Català (FSCat)¹⁷ que sorgeix de la iniciativa del Fòrum Social Mundial i que busca l'intercanvi d'experiències, la creació de debats, la mobilització i l'articulació d'un discurs davant la societat globalitzada actual per a la recerca d'alternatives que aposten per una

16. Garcia i Jané, Jordi (2000), *Quinze tesis sobre la democràcia participativa*. Barcelona: Illacrua, 80. <<http://www.edualter.org/material/denip2004/garcia.htm>> (consultat el 14 d'octubre del 2010).

17. Forum Social Català (2010), *Presentació* <<http://fscat.blog.pangea.org/comunicacio-i-premsa/convocatories-i-notes-de-premsa/>> (consultat el 12 de novembre del 2010).

globalització alternativa. Es tracta d'una iniciativa que sorgeix des de les inquietuds de diferents moviments socials i associacions. Ara per ara, resulta ser un espai de consulta i d'intercanvi, però el FSCat és conegut per gran part de la població i dona veu als moviments socials i associacions que treballen aspectes relacionats amb el desenvolupament i l'alternativa comunitària. Pretén traslladar les decisions sobre els seus interessos i necessitats que es prenen en les seves trobades a l'administració pública perquè aquesta i la societat se'n faci ressò. En aquest punt considerem interessant introduir el concepte de governança¹⁸.

Durant el Mòdul 2 es va treballar el concepte de governabilitat, entès com un estil de govern caracteritzat per un major grau de cooperació i interacció entre l'Estat i els agents no estatals a dins de xarxes de decisió mixtes, públiques i privades. Aquesta concepció té en compte tots els agents externs que se situen en una esfera de poder i que influeixen en la presa de decisions del govern. Diversos autors quan es refereixen a la incidència dels agents socials tals com les associacions o els moviments socials, parlen de governança, entesa com la coordinació social en la qual la cooperació i la interacció entre els agents socials i les administracions públiques és essencial. La governança ens permet crear estructures d'oportunitats polítiques les quals promocionen el desenvolupament d'accions col·lectives per a la incidència política i social, per tant, ajuda a la transformació tant del procés com del resultat.

En els processos de democràcia participativa la comunicació és una part essencial, doncs és imprescindible perquè es doni a conèixer. La voluntat d'arribar a gran part de la societat ens obliga a referir-nos a la comunicació que s'articula des dels mitjans de comunicació consumits per a la gran majoria de la societat. Com vàrem veure al Mòdul 3, els mitjans no esdevenen la veu de la societat perquè passen per filtres que decideixen quines informacions es donen, com, quan i on. En aquests mitjans de comunicació no hi ha espai per tots els sectors de la societat i, per tant, s'obvia l'acció comunitària organitzada que promou un altre tipus de participació social. Conseqüentment, la reivindicació de l'aparició d'aquestes formes d'organització als mitjans de comunicació passa per donar protagonisme a l'acció comunitària i, per tant, a les associacions o

18. Ibarra, Pedro, Salvador Martí i Ricard Gomà (2002), *Creadores de democracia radical. Movimientos sociales y redes de políticas públicas*. Capellades: Icària.

moviments socials que conformen la societat. El model de comunicació que s'ha d'establir és el que posa els mitjans de comunicació al servei i a l'abast de la societat.

La societat catalana està molt sustentada per organitzacions o entitats associatives, que amb els anys han anat guanyant pes i importància en l'acció comunitària, actualment, a causa de la crisi, es donen moltes retallades d'ajudes socials i de serveis bàsics, les associacions poden suplir moltes vegades aquestes necessitats. Malgrat la seva incidència en la societat, resulta xocant que l'acció comunitària no tingui el ressò mediàtic corresponent als mitjans de comunicació majoritaris, conseqüentment apareixen mitjans de comunicació alternatius, que donen cobertura a aquesta manera d'entendre la participació social.

4. Organització de la participació

En aquest apartat ens referirem a la institució com el mecanisme d'ordre social que pretén normativitzar i establir regles inflexibles per assolir objectius teòricament considerats adequats per a la societat. La institució canalitza la participació mitjançant el model institucional. Juntament amb aquest model, considerem important que en aquest punt també es parli sobre la democràcia participativa que organitza els agents socials en associacions i moviments socials, que també seran descrits en aquest punt.

4.1 El Model institucional

Parlarem del model institucional quan fem referència a quelcom lligat a l'organització formal del govern i dels serveis públics.

Al parlar de la institució, com va passar al Mòdul 2, no només hem d'entendre-la com a organismes polítics o oficials, sinó que cal afegir els tres elements d'anàlisi plantejats per Foucault (1975)¹⁹: un lloc físic; un conjunt de normes, valors o un univers simbòlic; i un seguit de pràctiques.

La institució transmet al conjunt de la societat els seus valors o el seu univers simbòlic, que es transformen amb pràctiques diàries. La pròpia

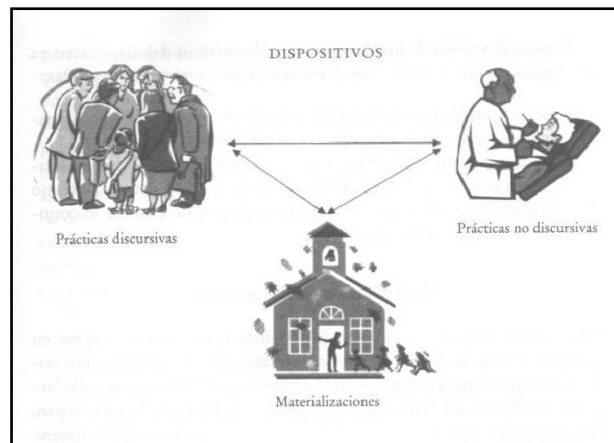
19. Foucault, Michel (1975), *Vigilar y castigar: nacimiento de la prisión*. 34ena edició, Buenos Aires: Siglo veintiuno editores.

societat manté l'estructura de la institució, seguint el model que aquesta promou. La institució no és un element extern a la societat que ens marca normes o ens transmet valors, però la seva estructura basada en el poder resulta ser hermètica i no permet una incidència real per part de tota la societat.

Com ja vam dir al Mòdul 3, el poder es defineix com una oportunitat o possibilitat per a complir una voluntat que té implícita una relació social; es tracta d'una relació unilateral on un subjecte exerceix poder sobre un altre.

Segons Foucault, el poder és una relació que s'exerceix, no es té, i totes les persones som capaces d'exercir i exercim poder en una direcció. La relació de poder es contextualitza en les relacions socials que es tenen, ja sigui en l'àmbit de la família, els amics, la sexualitat, etc. El poder s'ha d'entendre com a productiu i no repressiu, ja que tots els individus que es troben en una relació de poder han de ser lliures.

El poder és distribuït en les relacions de manera estratègica, és a dir, per a assolir una finalitat normalment beneficiosa pel qui l'exerceix. L'estratègia s'estructurarà, doncs, a partir dels dispositius, és a dir, d'una sèrie de pràctiques, mecanismes i sabers emmarcats en un context determinat que pretenen aconseguir una finalitat o un efecte.

Figura 3.1. Dispositivos (pp. 95) Wodak, Ruth i Michael Meyer (2003), *Métodos de análisis crítico del discurso*. Barcelona: Gesida

Aquesta figura ens mostra el dispositiu i els elements que el componen. Per tal de posar un exemple que ens ajudi a la seva comprensió, fixem-nos amb una persona que comença a estudiar Medicina.

Aquesta adquirirà uns coneixements i continguts que seran avalats per la facultat i la Universitat en última instància; aquests coneixements són el que podem anomenar *pràctiques discursives*. Un cop certificat el saber per la Universitat, l'estudiant estarà habilitat per a iniciar el seu recorregut en el món laboral.

Quan l'estudiant comença a exercir en un hospital, entren en joc les *pràctiques no discursives*, que seran aquells comportaments o fets que el metge haurà de dur a terme en la seva tasca professional i que no han estat desenvolupades o explicitades en l'etapa universitària, per exemple, el metge sap que en tot moment professional dins l'hospital una infermera l'ha d'acompanyar o bé que una recepta, per tal que sigui vàlida, ha d'estar segellada i ha de complir uns requisits, entre altres.

Totes aquestes pràctiques no discursives i el saber (pràctica discursiva) es duen a terme dins l'hospital, que és la materialització o el *lloc físic* que formarà la tercera pota de l'anomenat dispositiu.

Cal tenir en compte que aquests *tres elements* estan íntimament imbricats i es condicionen entre ells, i són un punt d'influència important per a la resta de la societat.

Les institucions fan ús dels dispositius per a la transmissió d'uns valors i resulten ser eines de control del comportament i del pensament de les persones que són participants de la institució. Segons Foucault, la vigilància (silenciosa i imperceptible) i el control²⁰ permeten crear subjectes dòcils i submisos dins les societats. La creença que estem vigilats promou que les nostres conductes siguin com s'espera que siguin. Un subjecte dòcil i submís es caracteritza per dos trets socialment reconeguts: esdevé políticament inòcua i inofensiu; i, alhora, és altament útil i productiu econòmicament.

20. Foucault parla del panòptic que consisteix en un dispositiu que permet veure/vigilar contínuament sense ser vist constantment. S'articula d'aquesta manera una construcció que permet observar a un grup de persones per a la seva vigilància. El dispositiu fa que el comportament o la conducta de les persones que saben que són observades es modifica, fent que existeixi una conducta única. Un exemple molt gràfic és el programa televisiu "Gran Hermano", on un grup de persones són tancades en una casa i són gravades contínuament per una càmera. Aquest programa pretén observar com es modifiquen les conductes de les persones en el moment en què aquestes saben que són observades.

Les nostres actituds i comportaments són responsabilitat individual i conformen la societat tal i com és, com es va treballar durant el Mòdul 1, però a la vegada passa el mateix a l'inrevés, la societat és en certa mesura responsable i influent en les nostres actituds i comportaments. La creació de noves formes de participació i relació ha de permetre que les persones que conformen la societat esdevinguin actives i creadores de les dinàmiques socials.

Les universitats són institucions de caràcter educatiu. Com a tal transmeten els seus valors i utilitzen el seu univers simbòlic en cadascuna de les accions o materialitzacions que efectuen. Les institucions, igual que les associacions, són descrites a partir de tres elements, la missió (descriu allò que és l'associació o la institució, és a dir, fa una breu síntesi dels aspectes que la defineixen), la visió (és allò que vol ser o al què vol arribar a donar resposta), i els valors (tots aquells ideals que envolten les seves actuacions). Aquests tres elements doten de coherència qualsevol associació o institució i, per tant, han de ser presents en totes les actuacions o manifestacions de la institució.

En el cas de la Universitat Autònoma de Barcelona, aquests tres elements queden recollits al pla director de 2010-2012²¹. En aquest document queden descrits també els objectius estratègics que es concreten en:

- La captació i la fidelització de talent.
- La internacionalització del campus.

Aquests objectius provenen d'una planificació que pretén organitzar de manera eficaç i eficient les actuacions per a les expectatives plantejades. Més endavant aprofundirem en el concepte de Planificació Estratègica.

És important reflexionar sobre quins són els objectius que planteja la institució i contextualitzar-los amb els elements que defineixen la UAB: la Missió, que descriu allò que és la institució, és a dir, fa una breu síntesi dels aspectes que la definiran. "...La UAB és una Universitat pública, catalana, de vocació internacional que, mitjançant una docència de qualitat estretament lligada a l'activitat de recerca i a la transferència de coneixement, i l'aprofitament de les potencialitats del seu capital humà, actua

21. El Pla director de la Universitat Autònoma de Barcelona pretén ser un full de ruta o un pla d'actuacions per desenvolupar al llarg d'un mandat de quatre anys de l'equip de govern; i així, establir cronològicament les actuacions que s'han de dur a terme.

des dels seus campus com a motor de desenvolupament econòmic i social del seu entorn, d'acord amb els seus valors...". La Visió, que és allò que la institució vol ser o al què vol donar resposta. "...La UAB vol ser: Un centre de captació de talent. Reconeguda internacionalment, Excel·lent en la docència. Motor de la recerca del país, de la transferència de coneixement i de la innovació. Un node de referència a diferents escales territorials, integrat funcionalment i físicament amb l'entorn local i metropolità. Reconeguda per la qualitat dels seus campus. Un referent per a estudiar-hi, per a treballar-hi i per a viure-hi. Reconeguda pel seu compromís amb la sostenibilitat en la seva triple dimensió: social, ambiental i econòmica. Un referent per la seva organització interna. Garantia del desenvolupament personal i professional...". I els Valors, que es tracta d'aquells ideals que envolten les seves actuacions, "...Els valors de la UAB són: la lleialtat institucional, l'excel·lència, l'esperit crític i innovador, la diversitat, la solidaritat, el compromís social i cultural, la responsabilitat, l'eficàcia, l'eficiència, la transparència, la participació i la sostenibilitat..."²².

Observar la relació entre aquests tres elements descriptors de la UAB i els objectius estratègics que es plantegen, serveix per esbrinar el grau de coherència d'una institució i la seva prioritat d'acció.

4.2 Moviments socials i associacions

Una altra manera de canalitzar la participació social és mitjançant els moviments socials i les associacions. Quan parlàvem de participació social hem fet referència a la democràcia participativa, la desafecció política, l'organització assembleària i la governança, passant per les diferents estructures que segons el model institucional propicien la participació social.

Hi ha, doncs, diferents models d'estructures participatives. A continuació, se n'explicaran dos: els moviments socials i les associacions; que es poden vincular directament a la democràcia participativa, entesa com l'espai que propicia la presa de decisions i l'organització assembleària dels diferents agents socials. També juguen un paper important en la participació social i donen sentit a l'organització i a la participació de la comunitat.

22. Equip de govern UAB (28 de gener del 2010), Pla Director 2010-2012 Universitat Autònoma de Barcelona, <<http://ddd.uab.cat/record/35718>> (consultat el 4 de gener del 2011).

Per tal de fer-nos una primera idea sobre les similituds i les diferències entre els dos models plantejats, utilitzarem la següent taula comparativa on s'expliciten alguns trets característics i diferencials d'aquestes dues formes d'organització:

	Moviments Socials	Associacions
Acció	Col·lectiva massiva	Col·lectiva (no necessàriament massiva).
Organització	Informal	Formal. Hi ha estructura interna, distribució de rols i funcions.
Estructura jurídica	Són alegals Sense ànim de lucre	Tenen un reconeixement jurídic (estatus, acta fundacional, etc.) Sense ànim de lucre.
Recursos	Propis de la xarxa social	Convencionals/institucionals (quotes, subvencions, patrocini, etc.).
Finalitat	El canvi o la protesta	Els interessos dels socis/es i en benefici de la comunitat.

Una associació està formada per persones que s'uneixen segons uns interessos comuns i vertebren les seves accions per tal d'aconseguir els objectius plantejats i consensuats per part de tots els seus membres. D'aquesta forma se sobreentén que la forma de funcionar de les associacions és l'assemblearisme.

L'acció dels moviments socials està encarada cap a la protesta social i, per tant, s'espera un ressò per part de tota la societat. Les associacions, tot i poder tenir una incidència a nivell social, se centren principalment en la transformació enfocada cap a una població o uns destinataris concrets.

Els moviments socials busquen la transformació d'una situació concreta mitjançant la reivindicació. Per tal que les reivindicacions assoleixin el nivell de transformació social, aquestes s'han de fer visibles per la societat, doncs d'aquesta manera la capacitat d'incidència en l'estructura política i de gestió augmenta. La permeabilitat de la societat té rellevància en el moment que la transformació social tingui més o menys incidència en la vida quotidiana.

Al llarg de la història podem trobar diferents experiències amb certa incidència en la societat iniciades a partir de moviments socials. Un exemple paradigmàtic és el cas de les cooperatives de consum²³, que en l'actualitat basen els seus principis en el consum de productes ecològics d'una forma responsable²⁴. Les cooperatives de consum esdevenen una alternativa al model de consum que majoritàriament ens trobem a la nostra societat, per exemple, supermercats o grans superfícies. Internament aquestes cooperatives es basen en els principis del cooperativisme com a forma d'organització, és a dir: la lliure adhesió al projecte, el repartiment de tasques d'igual importància entre els membres cooperativistes, la presa de decisions de manera assembleària, la gestió econòmica mitjançant quotes dels socis/es, l'autonomia respecte altres models de consum, la formació interna i externa, la difusió del projecte i el treball per a la comunitat²⁵. Com a moviment social es pot dir que l'aparició de cooperatives de consum ha generat un canvi i una innovació en les pràctiques quotidianes de consum d'una part de la població. La incidència s'ha donat dins la base social, canviant dinàmiques que repercuteixen en la qualitat dels productes i sobretot en la qualitat del procés de producció i consum, desmantellant les figures intermediàries (distribuidors) que fan precària la situació de la persona productora i encareixen el preu final del producte sense tenir en compte la qualitat.

Tot i que el grau d'incidència d'aquests projectes no arriba a gran part de la societat, sí que promou, a partir de la difusió i la formació, la necessitat d'un canvi pel que fa als hàbits de consum a nivell global, per exemple, les denúncies constants per part de petits productors que es veuen afectats per l'existència de transgènics.

El projecte, que durant aquest Mòdul s'haurà d'anar elaborant, pretén ser un element d'intervenció per i amb els participants del programa de tutors entre

23. Històricament, el moviment de cooperatives de consum sorgeix a Catalunya a finals del segle XIX, amb l'aparició de quatre cooperatives de consum gestionades des de la classe obrera, principalment a la ciutat de Barcelona. Amb el començament de la dictadura franquista el projecte cooperatiu (ja no només de consum) es veu truncat i no és fins a l'última dècada del segle XX que les cooperatives de consum tornen a aparèixer a Catalunya a petita escala. Aquestes cooperatives se centren en el consum de productes ecològics d'una manera responsable i en contacte directe entre productors/es i consumidors/es. S'aposta, alhora, per un consum de proximitat, ja que d'aquesta manera també s'eviten els grans impactes ecològics que provoca el consum globalitzat, conseqüentment el consum de productes és a escala local i de temporada.

24. Prat, Enric (coord.) (2004), *Els Moviments socials a la Catalunya contemporània*. Barcelona: UB-Els Juliols.

25. Díaz de Quijano i David Barbero (2010), "Modelos de distribución y consumo alternativos: el caso de la Cooperativa Germinal". Jornadas sobre alternativas al capitalismo: la autogestión a debate, Barcelona.

<http://dddquijano.files.wordpress.com/2010/04/ponencia_germinal_cnt.pdf> (consultat el 2 de febrer del 2011).

iguals proposat per la Universitat. La incidència social que aquest projecte arribi a tenir estarà relacionada amb molts aspectes que més endavant es treballaran, com l'adequació als interessos i la detecció de necessitats, entre altres. Pel que fa a les associacions, cal tenir en compte que a Catalunya existeix un teixit associatiu d'una magnitud considerable, en efecte, existeixen un total de 152 associacions²⁶. Hi ha molts tipus d'associacions, segons les seves finalitats, els membres que en formen part i l'àmbit on s'ubiquen. Segons aquestes tipologies, la seva incidència es donarà en un espai i amb una població diferent. D'altra banda les accions determinaran si la incidència que l'associació busca és la transformació social o la cobertura d'una necessitat.

A tall d'exemple proposem el següent quadre de classificació tipològica d'entitats:

Classificació tipològica d'entitats						
Acció social	Cooperació internacional	Cultura	Educació i formació	Esports	Iniciatives cívils i comunitàries	Medi ambient
Discapacitats	Ajuda d'emergència	Art	AMPA	Atletisme	Aficions	Agricultura ecològica
Drogodependents	Comerç just	Cultura	Educació en el lleure	Bàsquet	Drets cívils	Educació ambiental
Cent gran	Gènere	Llengua	Estudiants	Ciclisme	Religioses	Recerca ambiental
Immigració	Medi ambient	Música	Altres	De disminuts	AWW	Ecologia urbana
Infància i joventut	Polítiques socials	Ateneus		Excursionisme	Pau	Gestió de residus
Integració o inserció	Altres	Altres		Salvament	Xarxes cíviques	Ús de l'aigua
Malalties				Socorisme	Altres	Consum responsable
Gènere				Altres		Impacte ambiental
Altres						Economia sostenible
						Altres

Quadre extret de: Departament de Governació i Administracions Públiques (2008)

Pla Nacional de l'Associacionisme i el Voluntariat. Generalitat de Catalunya (pp. 32)

<http://www20.gencat.cat/docs/Sala%20de%20Premsa/Documents/Arxius/governacio_prensa.notaPremsa.60.080401%20NAV1207070916210.pdf>

(consultat el 8 de febrer del 2011).

26. Ferrer, Bernat (2009, 11 de setembre), "Catalunya, país d'associacions", Òmnium <<http://www.omnium.cat/ca/article/catalunya-pais-d-associacions-3759.html>> (consultat el 4 de març del 2011).

Les associacions també es vertebraren a partir dels mateixos tres elements descriptors utilitzats quan parlàvem de la institució i que donen coherència a les accions o projectes que desenvolupen. La visió, la missió i els valors han d'estar interrelacionats de forma coherent en funció de l'objectiu que l'associació es proposi per l'assoliment de la transformació o el canvi social.

Sovint quan es parla d'associacions sense ànim de lucre es fa referència al Tercer Sector. Aquest, segons l'Observatori del Tercer Sector (OTS)²⁷, és l'agrupació de totes les organitzacions de caire no lucratiu. Per contextualitzar-lo cal tenir en compte que s'anomena primer sector a l'administració pública (Generalitat, diputacions, ajuntaments, etc.) i segon sector a les empreses que busquen benefici i, per tant, tenen una finalitat econòmica lucrativa. El tercer sector, doncs, està format per una gran varietat d'associacions que no persegueixen un benefici²⁸, sinó la transformació d'una o més situacions. La majoria de participants d'aquestes associacions són voluntaris i voluntàries, tot i que el sector s'està professionalitzant.

Actualment, l'associacionisme està guanyant pes dins la societat, ja que les situacions de crisi econòmica repercuteixen directament en greus retallades de serveis socials i educatius per part de les administracions públiques, cosa que moltes entitats busquen paliar donant una resposta immediata a les persones o als col·lectius afectats.

El tercer sector no és només una font de serveis que no es veuen coberts per les administracions públiques, sinó que afavoreix i promou la cohesió social i la participació de la societat. Com hem dit abans, les associacions busquen la transformació social i, per tant, són eines que ajuden a ampliar el grau de governança i permeten la creació d'alternatives socials i comunitàries. Les associacions promouen, alhora, el treball en xarxa amb la resta d'associacions a les quals són afins segons l'ideari o segons els objectius plantejats.

27. L'Observatori del Tercer Sector és un centre de recerca especialitzat sense ànim de lucre i independent, amb la finalitat d'aprofundir i incrementar el coneixement sobre el tercer sector i treballar per a la millora en el funcionament de les organitzacions no lucratives.

<<http://www.tercer-sector.org/>>

(consultat el 29 de novembre del 2010).

28. Quan parlem d'associacions sense ànim de lucre ens referim a entitats que utilitzen els guanys econòmics (beneficis) que extreuen de les seves activitats per a l'autogestió. Sovint els beneficis econòmics de les associacions s'utilitzen per l'enfortiment o la creació dels projectes. Les empreses amb ànim de lucre, en canvi, aconseguen beneficis econòmics, que són els guanys que extreuen de la seva activitat. Els beneficis es calculen a partir dels ingressos i els costos que s'han donat en el procés productiu, i resulten ser el marge entre aquests dos elements. Un benefici repercuteix, en el cas de les empreses, en els socis, accionistes, directius o propietaris.

El moviment associacionista es caracteritza per la voluntarietat de les persones que en formen part. La voluntarietat és l'acció associada a la voluntat lliure i sense ànim de lucre d'una persona a dur a terme una tasca o funció, en aquest cas la tasca es vincula amb una associació. Tot i ser una tasca on no hi ha relació econòmica entre associació i voluntari, hi ha una responsabilitat i un compromís amb l'associació i, per tant, les persones voluntàries han de complir uns requisits plantejats per part de l'associació.

Les accions voluntàries s'emmarquen normalment en l'àmbit comunitari, d'aquí que sovint el voluntariat s'adjectivi com a social. En aquest cas la característica de la persona que col·labora voluntàriament en un associació és l'actitud o el comportament participatiu i d'implicació social.

Una iniciativa que ens permet il·lustrar el moviment associatiu a Catalunya²⁹ és el món de l'educació en el lleure. L'origen d'aquest moviment associacionista es pot desglossar en tres àmbits: l'eclesiàstic, el de l'administració i el de la societat civil. És important destacar que a Catalunya, donada la situació sociopolítica, la majoria d'iniciatives del món educatiu en el lleure (durant el segle XX) van sorgir de l'església. D'aquesta manera l'església veu l'oportunitat d'eixamplar la transmissió dels seus valors i, alhora, donar a conèixer la seva doctrina als infants i joves. Aquestes iniciatives d'educació en el lleure es duen a terme transversalment en diferents etapes històriques de Catalunya; és per aquest motiu que la finalitat de cada una d'elles varia, per exemple, durant l'època de la II República, quan l'entorn socioeducatiu era favorable a l'educació en el temps de lleure, l'Església dirigia les seves accions de manera compensatòria, és a dir oferint recursos que el context del moment no podia cobrir. El període de la dictadura Franquista va prohibir molts moviments de l'educació en el lleure, el règim només tolerava aquelles iniciatives provinents de l'església catòlica. Aquesta institució malgrat recolzar la dictadura d'una forma explícita, en aquest cas tolerava que a nivell local les parròquies poguessin desenvolupar algunes iniciatives socials referents a l'educació en el lleure. S'ha de reconèixer, doncs, que l'església

29. L'associacionisme a Catalunya es comença a fer palès a l'època del romanticisme amb el sorgiment d'agrupacions culturals (orfeons, corals, grups de teatre, etc.). La revolució industrial esdevé un punt clau per a la millora de l'educació del moviment obrer; cal tenir en compte que en aquells moments l'educació era quelcom reservat per a les persones que formaven part de la burgesia i les classes "benestants". Que l'educació es reservés només a un sector de la població esdevé un aspecte important a tenir en compte i per entendre l'associacionisme. L'educació i la cultura són dos elements que van totalment lligats al desenvolupament personal, professional i de la societat; des de l'associacionisme es considerava que era necessari que tota la població tingués accés a l'educació i la cultura. El fet que fa diferenciar Catalunya de la resta de països és que l'associacionisme català anava i va molt enfocat cap a la promoció de la cultura popular i l'educació en el lleure. Catalunya, doncs, se situa en una acció comunitària mitjançant l'associacionisme de caire educatiu no formal i sociocultural.

ha jugat un paper molt important en el moviment associacionista català, esdevenint un element ideològic cristià que ha definit alguns moviments d'educació en el lleure. Actualment, els moviments que es troben sota el paraigua de l'església coexisteixen amb iniciatives laiques que provenen de la societat civil i que han pres un paper important.

Un altre moviment que hem de destacar és el moviment veïnal a Catalunya durant l'època franquista. Aquest moviment troba els seus inicis a partir de l'aparició el 1964 de la primera llei d'associacions. Arrel d'aquesta norma, les agrupacions de persones que s'organitzaven en les anomenades "comissions de barri" prenen la forma d'associació. L'origen i les reivindicacions més comuns dins les associacions de veïns, i sobretot pel que fa a la ciutat de Barcelona, se centraven en qüestions relacionades amb la millora de la vida als barris, sobretot pel que fa a qüestions d'infraestructures, cohesió social i creació d'identitat i de cultura de barri. Durant l'època franquista es van construir molts barris de forma desordenada i sense cap equipament que garantís la vida de qualitat. És des d'aquestes associacions, formades per persones del barri i entitats, des d'on es reclamaven i sovint es creaven els elements necessàries per a la millora de la qualitat de vida als barris.

5. Els projectes

Tenint en compte tot el que hem anat exposant, considerem important endinsar-nos ara en explicar els projectes que ens permeten materialitzar els diferents tipus de participació, tot donant forma al marc oportú per a assolir els objectius plantejats.

Tot projecte requereix una estructura interna i s'elabora en format de proposta que anticipa accions per a la consecució d'uns objectius determinats, afins amb els trets identitaris i els valors de l'associació o entitat en la qual s'emmarca. Respon a una finalitat (allò que es vol aconseguir) enfocada per la transformació d'una situació o realitat, per tant, necessita tenir en compte quines són les necessitats i les potencialitats de les persones a les quals va dirigit o per les quals es dissenya. Per tant, és necessari delimitar la seva finalitat adaptant-la a les característiques de l'entorn i la societat. Les accions que s'emmarquen en el projecte van dirigides al conjunt de la societat, però també hi ha un grup específic

al qual es dóna més protagonisme. Aquest grup s'anomena de diverses formes: destinataris, beneficiaris o grup diana. A més a més dels destinataris del projecte, cal delimitar la zona o àmbit territorial on aquest es durà a terme, és a dir, a la comunitat de la que formen part.

5.1 Tipus de projectes

En aquest apartat farem un repàs de tres tipus diferents de projectes que es donen en el marc universitari: de cooperació per al desenvolupament, acadèmics i socials.

5.1.1. Projecte de cooperació per al desenvolupament

Aquests projectes normalment són promoguts per Organitzacions No Governamentals (ONG) de caràcter privat i que de forma directa no depenen dels governs. El que busquen aquests projectes és el treball entre països per a la promoció de la cooperació econòmica, social, cultural i comunitària de països en vies de desenvolupament³⁰. Normalment es presenten com accions planificades per a la consecució d'uns objectius relacionats amb el desenvolupament del país o regió en qüestió. Sovint es cau en error de concebre aquests projectes des d'una visió etnocentrista, és a dir, des d'un punt de vista que entén la cultura pròpia com la vàlida i, per tant, reconeixent la cultura d'acollida com a inferior, per tant, les seves accions se centren en la transmissió dels valors de la cultura que es considera vàlida. L'acció de la cooperació per al desenvolupament hauria d'anar més dirigida a l'assoliment d'un tipus de desenvolupament que percebi a les dues cultures cooperants com a iguals i que en respecti les diferències. Pel que fa als projectes de cooperació, caldria que aquests s'estructuressin a partir de les necessitats dels països receptors, doncs és l'única manera d'assegurar-ne l'èxit.

A la UAB les iniciatives de cooperació per al desenvolupament reben el suport i sovint es gestionen des de la Fundació Autònoma Solidària (FAS). Cada any la FAS obre convocatòries per a l'adjudicació de projectes de cooperació internacional, tant a nivell d'estudiants com de treballadors/es

30. Quan es parla de països desenvolupats o països en vies de desenvolupament es fa des d'una perspectiva econòmica del desenvolupament, ja que els criteris per ubicar un país en una categoria o en una altra depèn del PIB. Actualment els països membres de l'OCDE es consideren països desenvolupats. Aquesta concepció només entén una possible via de desenvolupament, deixant en un segon terme altres criteris que s'han de tenir en compte com, per exemple, el tipus d'organització social, la cultura, el territori, la igualtat, l'equitat en la distribució de la renda, la igualtat de gènere, el grau de satisfacció de la població, la participació, etc.

de la UAB. Durant el curs 2009-2010³¹ un exemple de projecte aprovat per a ser desenvolupat per una estudiant de la UAB va ser el d'"Avaluació dels horts urbans a L'Havana com a model agrícola per a la sobirania alimentària i el desenvolupament sostenible", que consisteix en l'avaluació d'horts urbans mitjançant mètodes participatius a l'Havana.

5.1.2. Projecte acadèmic

En aquest nivell, ens cenyirem a l'àmbit d'educació superior tot analitzant en què consisteixen els projectes que es desenvolupen en l'àmbit acadèmic. En moltes titulacions l'obtenció del títol es vincula amb l'elaboració d'un projecte d'interès acadèmic per part de l'estudiant. Aquest projecte ha d'estar relacionat amb la formació rebuda per l'estudiant, ha de realitzar-se sota la guia d'un docent i ha de poder desenvolupar-se o tenir aplicacions en un context determinat i real.

Dins l'àmbit acadèmic també trobem els projectes de col·laboració amb departaments, grups de recerca, centres d'estudi i, en general, amb totes les entitats que tinguin col·laboració amb la Universitat. Aquests projectes estan dirigits als estudiants que participen normalment en l'àmbit de la investigació relacionada amb la seva formació. També són seguits per una figura docent que s'encarrega de fer un seguiment i d'incloure a l'estudiant en la investigació.

5.1.3. Projecte social

Els projectes socials s'enfoquen per a la consecució d'uns objectius dins l'àmbit comunitari. Aquests objectius es concreten en actuacions o activitats i són enfocades cap a grups de persones que, o bé comparteixen uns interessos en comú o bé necessiten cobrir unes demandes compartides. Així doncs, aquests projectes sempre han d'estar contextualitzats en uns entorns concrets, han d'anar dirigits a una població diana determinada i poden tractar multitud de temàtiques enfocades cap a allò comunitari. El projecte social sol sorgir d'iniciatives en associacions sense ànim de lucre o fundacions privades, per tant, és coherent amb els trets identitaris de l'organització que el crea i el gestiona.

31. Fundació Autònoma Solidària (2011), Cooperació, *Projectes aprovats en la convocatòria d'estudiants E2009-2010* <<http://www.uab.es/servlet/Satellite/cooperacio-1256191998703.html>> (consultat el 28 de febrer del 2011).

5.2. La Planificació

Per tal de poder dissenyar correctament un projecte s'ha de parlar de planificació. Es tracta de la presa anticipada de decisions per al disseny de les accions i la consecució de les finalitats plantejades. La planificació porta implícita un seguit d'elements com:

1. La previsió.
2. L'organització.
3. La coordinació entre els subjectes.
4. El control de les accions i dels resultats.

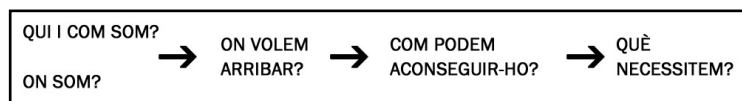
La planificació respon a una acció reflexiva i intencional per a l'organització i es vertebra en un seguit d'accions amb els recursos corresponents per tal d'assolir els objectius plantejats.

La concepció de planificació s'ha anat desenvolupant al llarg del temps, així que podem parlar de dos tipus de planificació: la tradicional o normativa i l'estratègica.

La planificació tradicional o normativa parteix de la concepció que per dirigir la realitat cal conèixer-la, tot i que entén el context com quelcom estàtic. El seu origen és economicista, és a dir, es basa en els recursos del quals es disposa per al desenvolupament de les accions i es busca donar solucions a problemes. L'agent que planifica es troba aïllat i és extern al que pretén planificar, és a dir, la seva implicació no va més enllà.

L'externalitat del planificador no es dona en el cas de la planificació estratègica, on es fa una interpretació de la realitat des de dins de la situació a planificar, per tant, els agents planificadors no són externs a aquesta, i conseqüentment la seva implicació va més enllà de la tasca.

La planificació estratègica respon al següent recorregut:

Aquestes preguntes responen al que tota associació o institució s'hauria

de qüestionar a l'hora de delimitar la seva orientació i el seu sentit. Les preguntes es basen en els tres elements necessaris per a l'existència de l'organització, és a dir, la missió, la visió i els valors, que tot i ser descriptius marquen clarament la seva posició ideològica davant de certes situacions. Un element important i que diferencia la planificació estratègica de la planificació tradicional és que la primera concep la societat com a quelcom canviant, analitza les demandes i les potencialitats. La planificació tradicional té com a eix central treballar per a la resolució del problema. En canvi, la planificació estratègica busca la consecució dels objectius amb eficiència (entesa com a la relació entre les inversions –de recursos, finançament, etc.- i els resultats) i eficàcia (com la relació entre el que fem i el que ens proposàvem fer).

Les diferències entre els dos tipus de planificació s'expliciten en el següent quadre:

	Planificació tradicional	Planificació estratègica
Agent planificador	<i>Planificació excèntrica:</i> el subjecte planificador és extern a l'objecte a planificar.	<i>Planificació concèntrica:</i> existeix més d'un subjecte que planifica (diferents actors socials que planifiquen segons les seves perspectives, idees, valors).
Concepció de la realitat	<i>Determinisme causal:</i> existeix només una veritat/ realitat que obeeix a les relacions de causa - efecte. <i>Alta previsió del futur:</i> La realitat es pot modificar.	<i>Relativitat situacional o perceptiva:</i> la realitat s'explica des de diverses perspectives dels actors immersos en l'objecte a planificar. <i>Baixa previsibilitat:</i> la pluralitat d'actors que participen en la planificació redueixen la certesa o la previsió del futur.
Ubicació del poder	<i>Control de la governança:</i> poder cohesionat i part del govern (que en aquest és el que planifica).	<i>Descentralització del govern i del control de la governança:</i> la governança de tots els agents fa que la planificació no estigui subjecta a un poder central.

Com hem vist fins ara, la planificació és molt important per a poder de-

sevolupar adientment qualsevol tipus de projecte. La planificació estratègica ens proporciona la informació adequada per l'assoliment de la finalitat del projecte.

Quan parlem de planificació estratègica s'ha de fer referència al concepte de qualitat al qual van estretament lligats elements com: la detecció de necessitats i l'avaluació. A continuació, s'explicaran aquests elements necessaris en tot projecte per a assolir una intervenció de qualitat.

5.3 La qualitat en els projectes

El concepte de qualitat ha anat evolucionant amb el temps i també s'ha anat transferint cada cop més del món productiu al social. Així doncs, des de la perspectiva del disseny de projectes socials, cada cop ha anat agafant més importància.

Històricament la qualitat s'associava exclusivament a sistemes industrials o de producció de béns. El sistema productiu continua associant la qualitat dels seus productes a la modalitat de producció i a les característiques que el diferencien d'un altre producte dins el mercat. Les normes de qualitat es fixen a partir de la relació entre l'eficàcia i l'eficiència en la producció. Aquests dos conceptes (que actualment també s'associen a l'àmbit educatiu i sociològic) tenen el seu origen en la relació entre l'oferta i la demanda. S'entén per eficàcia la consecució dels resultats esperats; i per eficiència, la relació que s'estableix entre els recursos utilitzats i els resultats obtinguts.

Pel que fa a la perspectiva social, la qualitat s'associa al desenvolupament d'un procés³² que està relacionat al disseny, el desenvolupament i la finalització del projecte.

La detecció de necessitats o l'avaluació diagnòstica en funció de les necessitats, les limitacions o les potencialitats d'un entorn, d'un grup de persones o d'una associació, són elements clau per entendre la qualitat en termes d'intervenció social. El fet d'adequar i conformar les necessitats a la realitat ens garantirà que es tracti d'un projecte amb sentit i coherència. Conseqüentment, el projecte es percebrà com a útil i de

32. Castellà, Carola (2009), *Participació i qualitat democràtica: proposta de criteris de qualitat en l'anàlisi de processos de participació local a Catalunya*. Cerdanyola del Vallès: Departament Ciència Política i Dret Públic-UAB.

qualitat des de totes les perspectives.

Per seguir parlant de qualitat en l'àmbit social, hem de parlar del tercer sector. Aquest, com ja hem esmentat abans, ofereix alguns serveis a la població, en aquests serveis, estructurats majoritàriament en projectes, s'avalua la qualitat³³. A l'hora de parlar-ne dins l'àmbit social cal tenir en compte la realitat i, per tant, s'ha de fer una correcta anàlisi del context i de la detecció de necessitats. La qualitat s'ha de centrar en el desenvolupament del projecte, no només en el resultat que se n'obtingui. La relació entre la qualitat amb el que s'ofereix, dit d'altra manera amb el servei, està relacionada amb la coherència amb la què el projecte se situa en el context.

5.4 Detecció de necessitats

Com ja hem vist quan parlàvem de qualitat, la detecció de necessitats és un element clau en tota planificació i en tot projecte que busqui la qualitat per tal d'adequar aquest al context i a la població a la qual es dirigeix.

Abans de començar a parlar de detecció de necessitats, cal que definim breument el concepte de necessitat. Cal tenir en compte dues perspectives. D'una banda la necessitat s'entén com una carència; i de l'altra, es percep com un problema. El primer enfocament entén que existeix una situació real i una situació volguda i que la distància que existeix entre aquestes dues és la carència. Respecte la perspectiva que entén la necessitat com un problema, es parteix de la base que s'han d'escoltar les necessitats expressades per part dels participants del projecte i, alhora, recollir les necessitats que es perceben; promovent en tot moment la participació.

La detecció de necessitats és, doncs, un element inicial del projecte que consisteix en un procés fonamental que aporta la informació necessària,

33. Hi ha dos tradicions que parlen de la qualitat dels serveis del Tercer sector: la tradició Europea i els EUA. El model europeu es basa en la imatge i distingeix la qualitat en tres categories. La qualitat tècnica que fa referència al què ofereix el servei; la qualitat funcional que fixa la seva atenció en el procés responent al com s'ofereix el servei; i la qualitat organitzativa pel que fa a la qualitat esperada per part dels clients del servei. Les dues categories inicials estan relacionades amb la qualitat que experimenta el client del servei, i la tercera fa referència a allò que els clients esperen rebre de l'organització o empresa, aquesta última també es relaciona amb la imatge o percepció que els clients tenen formada de l'organització → o empresa. D'altra banda, trobem la tradició dels EUA que, malgrat tenir uns inicis basats en la tradició europea, concep el model basant-se en les discrepàncies. Aquest model es construeix des de l'òptica que entén que la qualitat es pot mesurar a la relació que s'estableix entre el servei que l'organització o empresa dona (des de l'interior de l'organització o empresa) i el servei percebut (per part dels consumidors).

prèvia al desenvolupament del projecte. Ens permet elaborar una radiografia de la realitat, tenint en compte totes les parts implicades, i examinar què és el que definirà la finalitat i els objectius del projecte. Una bona detecció de necessitats ens permet orientar el procés de planificació en un sentit o en un altre.

5.5 L'avaluació

L'avaluació és un element clau en el desenvolupament global del projecte (la planificació, el disseny, el desenvolupament i el tancament). Entenem l'avaluació com un element constant i necessari en totes les fases del projecte.

Stufflebeam (1987)³⁴ defineix l'avaluació com el procés d'identificar, obtenir i proporcionar informació útil i descriptiva sobre el valor i el mèrit de la planificació, el desenvolupament i l'impacte del projecte; amb la finalitat de ser una guia per la presa de decisions que permet solucionar problemes i promou la comprensió dels fenòmens esdevinguts en el desenvolupament del projecte. Els elements de l'objecte que s'han d'avaluar són: els objectius, la planificació, el desenvolupament i l'impacte.

Aquesta definició dóna sentit a l'avaluació en la mesura que la percep com el procés que condueix als agents avaluadors cap a la presa de decisions. Aquesta presa de decisions està enfocada cap a la millora i no cap a la sanció. És important reforçar aquesta percepció, ja que sovint s'entén l'avaluació com allò que posa a revisió certs elements per emetre un judici de valor sancionador que l'únic que persegueix és la demostració d'errors.

Avaluarem recollint els elements del projecte que han funcionat i els que no han funcionat, per tal de decidir quins s'haurien de suprimir o quins s'haurien d'incorporar. Així doncs, tota avaluació implica una actitud de canvi pels qui avaluen i per a l'objecte, en el nostre cas el projecte.

Per tal de poder avaluar d'una manera transversal a tots els elements del projecte, és útil plantejar-se i respondre un seguit de preguntes que ens ajudaran a estructurar-nos qualsevol avaluació i a identificar amb clare-

dat els elements que en formen part. A continuació, es detallen aquestes qüestions:

1. Què? El projecte.
2. Com? Metodologia, instruments, etc.
3. Qui? Agents avaluadors.

4. A qui? Destinataris, dinamitzadors, etc.
5. Quan? Temps: inicial, processual, final, impacte, etc.
6. Per què? Amb quina finalitat es duu a terme l'avaluació.

5.5.1. Tipus d'avaluació

Existeixen molts tipus d'avaluació i cap tipus n'exclou un altre, és a dir, cal tenir present que els que a continuació es detallen són complementaris.

A partir dels criteris que la determinen, podem trobar avaluació en funció de:

- La seva finalitat

> Avaluació formativa: s'utilitza com a estratègia de millora, s'alimenta dels errors. Es va reformulant durant tot el desenvolupament del projecte per tal d'aconseguir els objectius establerts. Avalua els processos que es donen en el projecte; també es pot anomenar avaluació continua.

> Avaluació sumativa: en aquest cas es tracta de l'avaluació dels productes obtinguts, és a dir, en un projecte s'hauria de tenir en compte el compliment d'objectius i, per tant, el procés pel que s'ha passat per a assolir-los no interessa. No busca la millora, només validar l'objecte en relació als objectius.

- La participació i la ubicació dels agents de l'avaluació

> Avaluació interna: l'avaluació és promoguda pels participants del projecte. Un format d'aquest tipus d'avaluació és l'autoavaluació, on l'agent avaluador i el que és avaluat són la mateixa persona.

> Avaluació externa: els agents que avaluen no formen part del projecte, avaluen des d'una perspectiva totalment externa en funció

34. Stufflebeam, Daniel L. (1987), *Evaluación sistemática: guía teórica y práctica*. Barcelona: Paidós.

d'uns referents establerts que sovint se centren en el resultat, és a dir, en la consecució o no dels objectius.

- El moment

> Avaluació inicial: es fa a l'inici del projecte i ens serveix per a recollir informació i conèixer el punt de partida en el qual ens situem.

> Avaluació processual: aquest tipus d'avaluació consisteix en la recollida contínua i sistemàtica d'informació al llarg del temps pre-establert per a la consecució dels objectius marcats. És interessant relacionar aquesta avaluació amb l'avaluació formativa explicada amb anterioritat.

> Avaluació final: s'acostuma a associar també a l'avaluació sumativa i consisteix en la recollida d'informació i dades al final del període del projecte.

Per finalitzar, també hem de fer referència a les dues metodologies avaluatives que s'utilitzen. El quadre que exposem a continuació ens permet fer una comparació entre el model d'avaluació quantitativu i el model d'avaluació qualitativu. Cal tenir en compte que es tracta de dos models compatibles i no excloents.

	Avaluació quantitativa	Avaluació qualitativa
Concepció de la realitat	És estable	Dinàmica i canviant
Relació objecte - subjecte	Subjecte passiu davant la realitat	Individu agent actiu i constructor de la realitat
	Centrada en les conductes observades	Relació entre els fets i l'àmbit on es manifesten
Finalitat de l'avaluació	Èxit o fracàs en la consecució dels objectius	Se centra en les necessitats i la millora de situacions
	Èmfasi en el producte	Èmfasi en el procés
Context	Aliena al context	Té en compte les particularitats de cada context
Metodologia	Mètode hipotètic - deductiu, comparació de grups, etc.	Mètode inductiu, descriptiu, estudi de casos, etc.

Disseny	Rígid	Flexible; que es configura segons les dades i la informació obtinguda
Instruments	Tests, proves objectives, observació sistemàtica, etc.	Entrevistes, qüestionaris, etnografia, informes, etc.

6. Disseny de projectes socials

Tal i com hem dit amb anterioritat, tot projecte necessita d'una planificació que ens ajuda a dissenyar les nostres accions per la consecució d'unes finalitats. Aquest apartat, tot i semblar molt tècnic, marca la intencionalitat que persegueix el projecte i, sobretot, el punt de vista ideològic del qual partim. Transversalment, tot disseny porta implícita una manera d'actuar sota uns valors, una missió i una visió de l'entitat.

6.1 Fases en l'elaboració d'un projecte

A continuació exposem els elements que ha de contenir el disseny d'un projecte de manera cronològica, és a dir, la seqüenciació dels passos que s'han de seguir per al plantejament, disseny, desenvolupament i finalització d'un projecte.

6.1.1. Fase 0: Avaluació del context

En el moment en què ens plantejem elaborar un projecte hem de partir de l'avaluació del context, si el que es busca és el disseny, el desenvolupament i la finalització d'un projecte de qualitat. A la part inicial del projecte se'ns permet analitzar la realitat del context on es desenvoluparà i, per tant, adequar-ne al màxim la intervenció. D'aquesta manera, l'avaluació del context permet detectar les necessitats del context i els recursos disponibles.

L'avaluació del context es pot dur a terme mitjançant diferents metodologies. Com ja esmentàvem anteriorment, existeixen els mètodes qualitius i els mètodes quantitius per a tractar i treballar sobre determinada informació. Cal que en aquest apartat es deixi constància de quins seran els instruments metodològics que es faran servir.

Com es pot observar en el següent quadre, per a desenvolupar una bona avaluació del context també cal que es fixin unes variables i uns indicadors, que són aquells elements que mitjançant una mesura, ja sigui estadística o qualitativa, donen informació sobre qualsevol tema i mostren una variació en el temps.

Part	Definició
Anàlisi de la realitat	Metodologia seguida
	Variables i indicadors
	Resultats obtinguts
Diagnòstic	Delimitació i definició de les necessitats
Potencialitats i límits	Punts forts i punts febles

Per exemple, un indicador en una activitat dels estudiants-tutors pot ser el percentatge d'estudiants-tutoritzats durant el curs. Al final del desenvolupament del projecte, els indicadors en permeten avaluar-lo. A partir d'aquests indicadors i mitjançant la metodologia predeterminedada s'obtingran uns resultats de l'anàlisi de la realitat que ens conduiran a una presa de decisions sobre les necessitats detectades, és a dir el diagnòstic. El diagnòstic explicita els punts forts i els punts febles del context i ens permet saber de quins recursos disposem i quins ens faran falta per al desenvolupament del projecte.

6.1.2. Fase I: Delimitació i definició

Un cop s'hagi elaborat l'avaluació del context, es fa la presentació del contingut del projecte. Cal tenir molt clar que només serem capaços de desenvolupar aquesta fase després de l'avaluació del context perquè és la que ens dona els trets definitoris i de delimitació del projecte. Així doncs, les parts contingudes seran: una introducció, els destinataris, la justificació i els objectius, els recursos i les accions de difusió.

La introducció, de manera atractiva i sintètica, ens ha de permetre tenir una visió clara del que serà el projecte. Quan parlem de destinataris farem referència a la població diana a la qual el projecte va enfocat. Mitjançant la justificació, apartat que ha de guardar coherència amb la resta, es pretén mostrar la importància i el perquè del desenvolupament del projecte.

Arrel d'aquests primers passos es poden construir els objectius que acaben sent l'expressió del que es vol aconseguir mitjançant el projecte. D'objectius en trobem de generals i d'específics; al quadre es descriu sintèticament la relació que guarden entre ells:

Part	Definició
Introducció	Definició del projecte que inclogui els trets característics del projecte de forma atractiva i sintetitzada. Ha de ser coherent amb la justificació.
Destinatari i Beneficiaris	Són el conjunt de persones cap a les quals s'ha d'enfocar el projecte.
Justificació	A partir d'una breu observació de la realitat, mostra la importància que té aquest projecte i el perquè s'elabora. S'ha d'expressar el que es pretén aconseguir duent a terme el projecte.
Objectius	- Objectius Generals - Objectius Específics (deriven de l'objectiu general, és a dir, permeten delimitar d'una manera més concreta l'acció plantejada).
Recursos	- Humans - Materials - Tècnics o funcionals

Una part també important a delimitar són els recursos que durant el projecte s'empraran, classificats en humans (tota persona implicada en el desenvolupament del projecte: destinataris, dinamitzadors i persones relacionades en el context o possibles xarxes que s'hi estableixen o amb les que s'hi col·labora); materials (locals, material fungible, ordinadors, etc.); i els tècnics o funcionals (elements no tangibles que fan possible el desenvolupament del projecte, com pot ser el pressupost, la formació dels dinamitzadors, etc.).

6.1.3. Fase II: Execució

La segona fase del projecte, ha de contenir tots aquells elements que ens permetin desenvolupar el projecte definit i delimitat anteriorment. Abans de tot, s'ha de definir quina serà la metodologia que emprarem al llarg de tot el projecte, és a dir, de quina manera treballarem per tal d'assolir els objectius preestablerts. La metodologia determina les activitats que es proposen per a desenvolupar el projecte.

Hi ha moltes maneres d'organitzar l'execució del projecte, per exemple, plantejant-lo com a fases cronològiques en les quals es poden fer servir diferents eines que facilitin el treball i l'organització, per exemple: els organigrames, que permeten visualitzar d'una manera molt gràfica quina és l'activitat, el moment i els recursos necessaris.

6.1.4. Fase III: Avaluació

Tot i que quan s'escriu un projecte l'avaluació apareix al final del document, cal tenir-la present al llarg de tot el projecte. Tal i com hem explicat a l'apartat sobre l'avaluació, aquest és un element que facilita la presa de decisions. Les decisions, però, són quelcom flexible, és a dir, han ser modificades segons les necessitats que apareguin durant el desenvolupament del projecte. En aquesta fase es donarà resposta a les qüestions relacionades amb l'avaluació que abans ens plantejàvem; d'aquesta manera trobem:

Part	Definició
Finalitat: Per què?	Tot projecte té una intenció i unes fites a assolir.
Objecte d'avaluació: Què?	El projecte, com ja hem vist, consta de diverses parts. Resultarà interessant que s'avaluïn totes les seves parts: la metodologia, els recursos (humans, materials, funcionals, etc.), els objectius, les activitats, estratègies, limitacions, etc.
Metodologia: Com?	Determinarà una o altra manera d'avaluar. Com ja hem dit, es poden utilitzar diferents mètodes mitjançant instruments com: les entrevistes, els tests, l'observació, la investigació-acció, etc.
Agents avaluadors: Qui?	Agents avaluadors, qui o quines seran les persones que portaran a terme l'avaluació en totes les fases o elements a avaluar, per exemple, els participants del projecte, els dissenyadors, les persones dinamitzadores, etc.
Temps: Quan?	Inicial, processual, final, impacte, etc.
Possibilitats i línies de continuïtat: Fins on?	Quan el projecte arriba al seu punt final ens podem adonar que pot seguir funcionant o que pot projectar-se i transferir-se en un altre projecte.

Marc procedimental proposat

Sessions presencials

Sessió 1

- **Conceptes que es treballaran:** la identitat, la comunitat, la participació, la democràcia participativa, el projecte social, el capital social, la governança, els moviments socials, les associacions, la planificació estratègica, l'avaluació i la qualitat.

- Metodologia:

> Introducció (30 minuts): explicació sobre el funcionament de les sessions, activitats obligatòries i avaluació.

> Primera part (30 minuts): es reparteixen per l'aula diferents cartolines amb trets identitaris que es poden associar fàcilment a diferents comunitats. S'assigna una història de vida a cada estudiant-tutor, en base a la què haurà d'escollir aquells trets que cregui que formen part de la seva identitat.

> Segona part (45 minuts): segons els trets que cada estudiant hagi escollit, la resta imaginarem a quina comunitat pertany, i d'aquí en sorgirà el debat sobre el què vol dir tot el procés de creació d'identitat i el que significa pertànyer a una comunitat.

> Tercera part (30 minuts): exposició teòrica en relació als conceptes treballats.

- **Avaluació:** en aquesta sessió s'avaluarà de forma continuada la implicació i la participació per part dels estudiants-tutors. Es tindrà en compte les aportacions individuals i grupals relacionades amb els conceptes treballats.

- Materials:

> Marc Teòric: Apartats 1 i 2.

> González, Noé (2007), *Bauman, Identidad y Comunidad*.

> Castells, Manuel (2003), *El poder de la identitat VII*. Barcelona: UOC (pp. 30-36).

- > Material audiovisual complementari:
  - *La clase dividida*
  - *Transamerica*
  - *Boys Don't Cry*

Sessió 2

- **Conceptes que es treballaran:** la participació social, la participació ciutadana, la democràcia participativa, la presa de decisions, el capital social, la governança, el model institucional, el poder, la institució, els moviments socials, les associacions i el voluntariat.

- Metodologia:

- > Primera part (45 minuts): exposició teòrica sobre els conceptes de la sessió.

- > Segona part (45 minuts): dinàmica per treballar els diferents tipus de participació. Mitjançant les diferents modalitats de *role-playing*. Tema transversal en les dues tipologies.

- > Tercera part (30 minuts): debat sobre els punts forts i els punts febles de cada model.

- **Avaluació:** en aquesta sessió s'avaluarà de forma continuada la implicació i la participació per part dels estudiants-tutors, especialment durant la segona part de la sessió. Es tindrà en compte les aportacions individuals i grupals relacionades amb els conceptes treballats.

- Materials:

- > Marc Teòric: apartats 3 i 4.
- > Web: <http://sants.coop/> (barri organitzat de manera cooperativa)
- > Ibarra, Pedro, Salvador Martí i Ricard Gomà (2002), *Creadores de democracia radical. Movimientos sociales y redes de políticas públicas*. 1a edició Capellades, Barcelona: Icària
- > Prat, Enric (coord.) (2004), *Els Moviments socials a la Catalunya contemporània*. Barcelona: UB- Els Juliols.
- > Material audiovisual complementari:

- *Precarias a la deriva, tránsitos entre trabajo y no trabajo.*
- *El Milagro de Candéal.*
- *La Haine.*
- *Gran Superficie.*

Sessió 3

- **Conceptes que es treballaran:** el projecte, la planificació, la qualitat, la detecció de necessitats i l'avaluació.

- Metodologia:

- > Primera part (1 hora): es presentaran i s'exposaran exemples de forma visual i/o escrita (fragment d'un pel·lícula, capítol d'una sèrie o llibre, pàgines web, etc.) la creació, l'estructura i les característiques d'un projecte.

- > Segona part (1 hora): explicació dels conceptes relacionats amb la planificació estratègica, tot relacionant-ho amb el projecte grupal que els estudiants van elaborar al Mòdul 1.

- **Avaluació:** en aquesta sessió s'avaluarà de forma continuada la implicació i la participació per part dels estudiants-tutors. Es tindrà en compte les aportacions individuals i grupals relacionades amb els conceptes treballats

- Materials:

- > Marc Teòric: apartat 5.

Sessió 4

- **Conceptes que es treballaran:** avaluació i qualitat

- Metodologia:

- > Primera part (1 hora): explicació teòrica de les diferents fases del disseny d'un projecte. Els estudiants-tutors hauran d'avaluar en base a aquestes fases el projecte grupal, detectant els punts forts i febles del projecte per a la seva millora.

> Segona part (1 hora): avaluació i tancament de la formació modular.

- **Avaluació:** en aquesta sessió s'avaluarà de forma continuada la implicació i la participació per part dels estudiants-tutors.

- **Materials:**

> Marc teòric: apartat 6.

Bibliografia

Bauman, Zigmunt (2006). *Comunidad. En busca de seguridad en un mundo hostil*. 2a edició, Madrid: Editorial Siglo XXI.

Berger, Petrer L., Brigitte Berger i Hansfried Kellner (1979), *Un mundo sin hogar. Modernización y conciencia*. Santander: Editorial Sal Terrae.

Berger, Peter L. i Thomas Luckmann (1976), *La Construcción Social de la realidad: un tractat de sociologia del coneixement*. 2a edició, Barcelona: Editorial Herder.

Blanco, Ismael i Pau Mas (2008), *La desafección política a Catalunya. Una mirada cualitativa*. Informes Breus, Barcelona: Fundació Jaume Bofill.

Castellà, Carola (2009), *Participació i qualitat democràtica: proposta de criteris de qualitat en l'anàlisi de processos de participació local a Catalunya*. Cerdanyola del Vallès: Departament Ciència Política i Dret Públic-UAB.

Ferrer, Bernat (2009), *Catalunya, país d'associacions*. Barcelona: Editorial Òmnium.

Foucault, Michel (1975), *Vigilar y castigar: nacimiento de la prisión*. 34ena edició, Buenos Aires: Siglo veintiuno editores.

Garcia i Jané, Jordi (2000), *Quinze tesis sobre la democràcia participativa*. Barcelona: Editorial Illacrua, 80.

Giner, Salvador (1972), *Sociología*. 3a edició, Barcelona: Editorial Península.

Ibarra, Pedro, Salvador Martí i Ricard Gomà (2002), *Creadores de democracia radical. Movimientos sociales y redes de políticas públicas*. 1a edició, Capellades: Editorial Icària.

Javaloy, Federico (1993), *El paradigma de la identidad social en el estudio del comportamiento colectivo de los movimientos sociales*. Oviedo: Editorial Psicothema, vol.5.

Marchioni, Marco (1989), *Planificación social y organización de la comunidad*. 1a edició, Madrid: Editorial Popular.

Marti, Joel i Carlos Lozares (2008), *Redes organizativas locales y capital social: enfoques complementarios desde el análisis de redes sociales*. Barcelona: UAB.

Portes, Alejandro (1999), *Capital Social: Sus orígenes y aplicaciones en la sociología moderna*. Buenos Aires: Fons de Cultura Econòmica.

Prat, Enric (coord.) (2004), *Els Moviments socials a la Catalunya contemporània*. Barcelona: UB- Els Juliols.

Stufflebeam, Daniel L. (1987), *Evaluación sistemática: guía teórica y práctica*. Barcelona: Editorial Paidós.

Tönnies, Ferdinand (1987), *Principios de sociología*. 3a edició. Mexico DF: Fondo de Cultura Económica.

Wodak, Ruth i Michael Meyer (2003), *Métodos de análisis crítico del discurso*. Barcelona: Editorial Gesida

Els canvis que implica l'adaptació a l'Espai Europeu d'Educació Superior ens ofereixen la possibilitat d'enriquir la nostra tasca i de reflexionar al voltant de les demandes dels i les estudiants que han gaudit i gaudeixen, durant aquests anys, dels diferents serveis d'assessorament psico-pedagògic que ofereix la UAP.

Aquest Recull explicita una proposta de treball que s'ha construït a partir de l'experiència de quasi una dècada d'ent a terme programes i accions adreçades a complementar la formació integral de l'estudiantat de la UAB.

El document proposa una nova mirada dels programes de tutories entre iguals a la Universitat. Una proposta que permet desenvolupar continguts que es consideren rellevants per a que l'estudiantat pugui adquirir eines i recursos que complementin la seva formació estrictament acadèmica.

Aquesta proposta parteix d'una concepció d'universitat on la principal tasca és preparar a l'estudiant per tal que sigui un professional capaç de reconduir i generar nous canvis, aprendre contínuament dins d'un món en constant modificació, tenir les eines per a llegir, transformar i portar endavant una tasca professional creativa d'acord amb les necessitats del context.

